

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด

สารนิพนธ์

ของ

เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2550

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด

บทคัดย่อ

ของ

เกตุอัมพร ชื่นอินทร์งาม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2550

เกตุอัมพร ชันอินทร์งาม. (2550). การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญ

เกาะเกร็ด. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: อาจารย์ ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์.

สารนิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยสัมภาษณ์ชาวมอญเกาะเกร็ดที่เป็นคนไทยเชื้อสายมอญดั้งเดิมที่มีได้อพยพมาจากที่อื่น และมีความรู้สามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายได้ มีจำนวน 11 คน อายุตั้งแต่ 50 ปี ถึง 76 ปี ซึ่งประกอบอาชีพ ตำรวจ ค้าขาย ครู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน พระ และทำเครื่องปั้นดินเผา โดยเสนอผลการศึกษา เจริญพรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีของตน โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ชาวมอญแบ่งลักษณะการตาย เป็น 2 ประเภท คือ ตายแบบปกติ และตายแบบไม่ปกติ การตายแบบปกติมีขั้นตอนและพิธีกรรมคือ การบอกข่าวการตายเบื้องต้น การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การนำหมากและเงินใส่ปากศพ การปิดปากศพด้วยใบพลู การมัดศพ การตั้งศพ การนำศพลงโลง การเคลื่อนย้ายและการจูงศพ การฝังศพ การจัดวางพื้นเผาบนเชิงตะกอน การเผาศพ ซึ่งมีพิธีโยนผ้าราไฟ การกลับจากกรเผาศพ การเก็บอัฐิ พิธีปล่อยพระ ส่วนพิธีกรรมการจัดการศพแบบไม่ปกติ มีขั้นตอนที่แตกต่างจากศพปกติ คือ เมื่อมีคนตายต้องรีบฝัง จะไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระ จะทำได้หลังจากวันตายแล้ว 7 วัน ทำทานด้วยอาหารดิบ การขุดศพขึ้นมาเผานั้น ต้องไม่ต่ำกว่า 3 ปี ยกเว้นศพที่เป็นโรคติดต่อจะไม่มีกรเผา

การจัดพิธีศพพระภิกษุสงฆ์จะไม่แบ่งประเภทการมรณภาพ พิธีศพพระลูกวัดจะจัดคล้ายฆราวาสที่ตายแบบปกติ ส่วนการจัดพิธีกรรมแบบการสร้างปราสาทเพื่อฌาปนกิจนั้นขึ้นอยู่กับสมณศักดิ์ตั้งแต่พระพิธีธรรมขึ้นไป และการจำพรรษานานตั้งแต่ 20 พรรษา รวมทั้งพระที่เป็นเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระผู้ใหญ่ที่มีอายุมาก ซึ่งการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของพระภิกษุสงฆ์ ถือเป็นปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะชาวมอญมีความเชื่อว่าได้านิสงส์เหมือนถวายเพลิงพระพุทธรูป มีขั้นตอนการบอกข่าวการตาย โดยใช้สัญญาณการเคาะระฆัง การอาบน้ำศพ ไม่มีการมัดตราสัง ไม่ต้องนำเหรียญ หมากใส่ปากศพ และไม่มีการประพรมเครื่องหอม มีพิธีสวดพระอภิธรรม 7 วัน การฌาปนกิจจะสร้างปราสาท แทนเมรุ ไม่ต้องจุดไฟเผา จะใช้การจุดลูกหนูแทน มีมอญร้องให้

วัตถุประสงค์ของเครื่องใช้ที่ใช้ในพิธีกรรมนั้นเป็นปริศนาธรรมที่มีคุณค่าต่อชาวมอญเป็นอย่างมาก ต่อมาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ดเปลี่ยนแปลงไป เรื่องการจัดพิธีศพที่ตายแบบไม่ปกติเดิมจะต้องฝังแล้วขุดขึ้นมาเผา ปัจจุบันจะเผาอย่างเดียว สวดพระอภิธรรมได้ตามแต่เจ้าภาพ

กำหนด เพราะไม่มีสถานที่ฝังศพ รวมทั้งเป็นความยุ่งยากของเจ้าภาพ และความเจริญทางวัตถุนิยม
เดิมจะจัดพิธีกรรมที่บ้านมีขั้นตอนพิธีกรรมมากแต่ปัจจุบันลดขั้นตอนลงและใช้วัดประกอบพิธีกรรม
เป็นส่วนใหญ่

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ดทำให้เข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรม
ของชาวมอญมากขึ้น สิ่งที่เด่นชัดคือความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน แสดงให้เห็น
อัตลักษณ์ด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับประเพณีและความเชื่อที่ชาวมอญเกาะเกร็ดยังคงอนุรักษ์ไว้เป็น
อย่างดี

A STUDY ON THE CEREMONY RELATED TO MORTALITY
OF MON COMMUNITY IN KOH KRET

AN ABSTRACT

BY

KATE-AMPORN CHANINNGAM

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2007

Kate-amporn Chaninngam. (2007). *A Study on the Ceremony Related to Mortality of Mon Community in Koh Kret*. Master's Project. M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor: Mr. Phanupong Udomsilp.

This master's project aimed to study the ceremony related to mortality of Mon Community in Koh Kret, Pakkret District, Nonthaburi Province. Eleven people living in the community, who are descendents of Mon with age ranging from 50-76 years old, all of whom were from different careers such as policeman, merchant, teacher, retired government officer, community leader, monk, and potter, were chosen to be participants of the study. The participants were interviewed and their response was used as data of the study. The data was then analyzed and descriptively reported.

Findings of the study revealed that Mon people at Koh Kret Community strictly practiced their culture and tradition especially the ceremony related to mortality. Mon people classified death into two types: normal death and abnormal death. The preparation for the funeral of the normal death started with death announcement followed by bathing ceremony and dressing for the dead, putting betel nut and coins into the dead person's mouth, closing the dead person's mouth with betel leaf, fastening the dead body, setting up the dead, putting the dead body into the coffin, moving and leading the dead, burying the dead body, setting the firewood on the cremation furnace, cremating the dead, including Yon Pha Ra Fai (throwing clothes) ceremony, returning from the cremation, collecting the ash after the cremation, Phloi Phra (release the monk) ceremony. Unlike the normal death, the abnormal dead body had to be buried immediately. There was no merit making and food offering to monks held for the dead person. After seven days of death, merit making can be done, but only raw food was allowed to offer. The dead body then was dug up to cremate after three years of death except for the dead who died of contagious diseases.

The funeral ceremony of the monk was not classified by the type of death. The funeral of the monk in general was prepared like the funeral of the layman who died of normal death. The funeral ceremony with the building of a castle for cremation was usually prepared for the monk who had been in priesthood for over twenty years including those who were abbot, deputy to the abbot and the elderly monks. The funeral ceremony of the monk was strictly held by Mon people who believed they would get merit as if they had cremated the Lord Buddha. The ceremony started with death announcement by ringing the temple bells around the monastery. The bathing ceremony was held without fastening the dead body, without coins and betel nut in the mouth of the dead, without spraying perfume to the dead body. Sermons were preached for seven days. A castle was built in place of a crematorium. There was no fire lit, but Look Noo was lit instead. There would be a number of Mon people lamenting and crying in front of the dead. Objects used in the ceremony were Dhamma riddles which were beneficial to Mon people. Nowadays ceremonies related to mortality of Mon at Koh Kret have changed. In the past, the funeral ceremony of the abnormal dead had to be buried and then dug up to be cremated, but now only cremation would take place. Previously, funeral ceremony held at home had many processes when compared to that held at the temple. Now, some of those processes are skipped.

This study of Mon funeral ceremony enabled us to understand Mon's ways of life as well as their culture and tradition. Their outstanding characteristics were unity and generosity, all of which demonstrated the identity of the ceremony related to tradition and belief which have been conserved very well by Mon people living in the Mon community in Koh Kret, Pakkret District, Nonthaburi Province.

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด

สารนิพนธ์

ของ

เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เป็นประธานกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษานี้ ทั้งช่วยตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดีรวมถึง รองศาสตราจารย์อัศรา บุญทิพย์ ที่เป็นกรรมการสอบในช่วงแรก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวณพิศ อิฐรัตน์ และรองศาสตราจารย์ผกาศรี เย็นบุตร ซึ่งได้เสียสละเวลาเป็นกรรมการสอบที่กรุณาให้ข้อคิด คำแนะนำและข้อวิจารณ์อันเป็นประโยชน์จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้องยิ่งขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอนมัสการขอบพระคุณ พระครูวิมลธรรมมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ขอกราบขอบพระคุณ คุณลุงพิศาล บุญผูก คุณลุงถนอมศักดิ์ ศิริรัตนากุล คุณลุงเข้ม หมั่นทอง พ.อ. เฉลย แก้วสนธิ คุณป้าอารีย์ ประดิษฐ์วงศ์ คุณป้าปรง วงศ์จำนง คุณลุงสมเชษฐ์ สุขศิลป์ธรรม คุณลุงเฉลิมศักดิ์ ปาลา พ.ต.ต. วิรัช วงศ์วุฒิ คุณย่าแสวง วงศ์วุฒิ คุณสุรัช บัวหิรัญ และชาวบ้าน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กรุณาให้ข้อมูล อำนวยความสะดวกต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการลงพื้นที่ภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ได้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้บริหารโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ที่ให้โอกาสและส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษา ขอขอบคุณเพื่อนครูระดับมัธยมศึกษาที่คอยเป็นกำลังใจอยู่เสมอ รวมทั้งอาจารย์ดาวเรือง วงศ์วุฒิ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการไปเก็บข้อมูลภาคสนาม อาจารย์อรสา เงินฉาย ที่ช่วยเป็นกำลังใจไปช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยกันทุกครั้ง อาจารย์สุธานันท์ วรรณทอง และอาจารย์ภักดิ์มา ยอดชมภู ที่ให้ความช่วยเหลือในการไปเก็บข้อมูล ถ่ายภาพ และเป็นกำลังใจดูแลช่วงการแก้ไขงานวิจัย

คุณประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอน้อมนุชาตวงวิญญาณคุณพ่อประพันธ์ ชั้นอินทร์งาม และขอขอบคุณคุณแม่ น้องๆ ครอบครัวชั้นอินทร์งาม ที่คอยเป็นกำลังใจ จนทำให้ผู้วิจัยสามารถทำสารนิพนธ์ได้สำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบคุณด้วยความรักและเคารพเป็นอย่างยิ่ง

เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	2
ความสำคัญของการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	3
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	4
2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
เอกสารที่เกี่ยวกับชาวมอญเกาะเกร็ด.....	5
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญเกาะเกร็ด.....	6
เอกสารเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย.....	8
งานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย.....	9
3 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนมอญเกาะเกร็ด.....	12
ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.....	12
ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชนมอญเกาะเกร็ด.....	18
4 พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด.....	36
ขั้นตอนของพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย.....	36
ตายปกติ	36
พระภิกษุ.....	36
ฆราวาส.....	43
ตายแบบไม่ปกติ.....	54
ฆราวาส	54
วัตถุประสงค์ของ : สัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ของชาวมอญเกาะเกร็ด	57
พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย : การเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย.....	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า	
5	สรุปผล อภิปรายและเสนอแนะ.....	65
	สรุปผลการศึกษา.....	65
	อภิปรายผล.....	67
	ข้อเสนอแนะ.....	68
	บรรณานุกรม.....	70
	ภาคผนวก.....	73
	ภาคผนวก ก พื้นที่ศึกษา ชวามอญเกาะเกร็ด.....	75
	ภาคผนวก ข หนังสือภาษามอญ ประเพณีของชวามอญเกาะเกร็ด.....	84
	ภาคผนวก ค การจัดงานศพพระภิกษุสงฆ์ของชวามอญเกาะเกร็ด.....	92
	ภาคผนวก ง การจัดงานศพฆราวาส โกดังเก็บศพ.....	107
	ภาคผนวก จ วิทยากรผู้ให้ข้อมูล.....	111
	ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	115

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มอญเป็นชนชาติหนึ่งที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เดิมชนชาติมอญเคยมีดินแดนเป็นของตนเองอยู่ทางตอนใต้ของสหภาพพม่า เนื่องจากสภาวะทางการเมืองจึงทำให้ต้องอพยพเข้ามาในประเทศไทย มีหลักฐานปรากฏในพระราชพงศาวดาร ดังที่ สุภรณ์ โอเจริญ (2519 : 51-52) กล่าวไว้ว่า ชาวมอญอพยพเข้ามาในประเทศไทย ครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญกลุ่มนี้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณรอบพระนคร ได้แก่ บางขามหย่อง บางลี่ ฯลฯ การอพยพครั้งต่อมาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นครั้งที่ชาวมอญอพยพมาจำนวนมาก และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในสมัยกรุงธนบุรี เจ้าพระยามหาโยธานราธิปัตศรีพิไชยณรงค์ (เจ่ง) ได้นำชาวมอญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญไปตั้งบ้านเรือนที่ตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และตำบลสามโคก จังหวัดปทุมธานี ดังความปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (2535:193) บันทึกไว้ว่า “ฝ่ายพวกรามัญที่หนีพม่ามานั้น พระยาเจ่ง ตละเสี้ยง ตละเก็บ กับพระยากลางเมือง ซึ่งหนีเข้ามาครั้งกรุงเก่า พม่าตีกรุงได้นำตัวกลับไป และสมิงรามัญ นายไพร่ทั้งปวงพาครอบครัวเข้ามาทุกด้านทุกทาง ให้ข้าหลวงไปรับมาถึงพระนครพร้อมกันแล้วทรงพระกรุณาให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แขวงเมืองนนทบุรีบ้าง เมืองสามโคกบ้างแต่จกรรจจัดได้สามพัน”

ชาวมอญอพยพเข้ามาอีกครั้งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การอพยพครั้งนี้มีการอพยพเข้ามาดังมาหลายทางปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 (2505:226) ว่าสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอีกครั้งทางด้านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี และทางด้านแม่ละเมา จังหวัดตาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ เสด็จพระราชดำเนินไปรับครอบครัวมอญที่จังหวัดกาญจนบุรี และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยภูธร สมุหนายก เดินทางไปรับครอบครัวมอญที่จังหวัดตาก ชาวมอญกลุ่มนี้จึงได้ไปอยู่ที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่นับว่าได้รับพระราชานุญาตจากพระมหากษัตริย์ไทยให้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามริมลำน้ำต่างๆ ในเขตภาคกลาง แม้ชาวมอญจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ท่ามกลางประชาชนชาวไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ แต่ก็ยังประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนอย่างเคร่งครัด ซึ่งชุมชนมอญแต่ละชุมชนสามารถสืบทอดและอนุรักษ์

วัฒนธรรมของชาติตนไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น ชาวมอญพระประแดง ชาวมอญ สามโคก และชาวมอญ เกาะเกร็ด เป็นต้น

ชาวมอญเกาะเกร็ดได้อพยพมาจากเมืองหงสาวดี เมืองเมาะตะมะ และกวางอาม่าน ซึ่งเป็นชนชาติที่เก่าแก่ที่สุดทางตอนใต้ของสหภาพพม่า เมื่อมาอยู่ที่เกาะเกร็ด ชาวมอญกลุ่มนี้ก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีมอญดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น อีกทั้งยังมีคติความเชื่อด้านต่างๆ มากมาย เช่น มอญถือว่าหงส์เป็นสัญลักษณ์ของคนมอญจึงสร้างเสาหงส์ที่วัด เพื่อระลึกถึงเมือง หงสาวดีซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงของมอญ ชาวมอญมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพระมอญซึ่งเคร่งครัดทางวินัยมากถึงกับ มีคำกล่าวที่ว่า “ถือศีลต้องพระไทย วินัยต้องพระมอญ” ชุมชนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด มีการรวมตัวกันแน่นแฟ้นและยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี ดังที่ อลิสา รามโกมุท (2542:56) กล่าวว่า ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นกลุ่มชนที่ปฏิบัติตามคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติตนอย่างเคร่งครัด นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พิธีกรรมที่ปฏิบัติและสืบทอดกันของมาอย่างเข้มแข็งของชาวมอญ ถือเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็ น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีค้ำต้นโพธิ์ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ฯลฯ

ชาวมอญเกาะเกร็ดให้ความสำคัญแก่พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย โดยแบ่งตามลักษณะการตายคือ ตายแบบปกติและการตายแบบไม่ปกติ แม้แต่การปลุกบ้านเรือนก็มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย โดยบ้านมอญจะปลุกขวางแม่น้ำหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ บันไดลงทางทิศเหนือเพื่อสะดวกในการเคลื่อนศพออกจากเรือน เพราะชาวมอญถือเป็นประเพณีว่า ถ้ามีคนตายภายในบ้านเวลานำศพออกจากบ้าน ต้องนำออกทางทิศเหนือซึ่งเป็นทิศที่อยู่ตรงข้ามกับหัวนอน เพราะปกติคนมอญจะนอนหันศีรษะไปทางทิศใต้ และวางศพไว้ที่ “โง้งเนี้ยะ” ซึ่งคือแคร่หรือเตียงไม้ไผ่ ก่อนนำศพใส่โลงเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาที่วัดต่อไป ชาวมอญจะไม่นำโลงศพขึ้นบนบ้านเด็ดขาด ถ้าเป็นการตายแบบไม่ปกตินั้น ชาวมอญจะไม่มีกรเผา ต้องฝังอย่างเดียว ที่สำคัญต้องทำทานด้วยอาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก น้ำมัน หากทำบุญจะต้องทำหลังจากวันตาย 7 วัน ซึ่งรายละเอียดขั้นตอนพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายมีหลายประการที่น่าสนใจ และเป็นวัฒนธรรมของชาวมอญเกาะเกร็ดที่สืบทอดมาแต่โบราณอันเป็นอัตลักษณ์ของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้เข้าใจในวัฒนธรรมความสำคัญด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ความมุ่งหมายการศึกษาครั้งนี้ว่า

เพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จะช่วยให้เข้าใจความสำคัญของพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของชาวมอญเกาะเกร็ดได้ดียิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญ หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง และหมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพราะส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ

ข้อตกลงเบื้องต้น

บุคคลที่จะให้ข้อมูล คือ คนไทยเชื้อสายมอญและมีความรู้เรื่องการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ซึ่งเป็นชาวมอญเกาะเกร็ดดั้งเดิมที่ได้อพยพมาจากที่อื่น และอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง วิทยากรมีอายุตั้งแต่ 50 ปี ถึง 76 ปี ไม่จำกัดเพศ อาชีพ เป็นคนไทยเชื้อสายมอญที่มีความรู้สามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด และเป็นชาวมอญดั้งเดิมที่ได้โยกย้ายมาจากถิ่นอื่น มีจำนวน 11 คน ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	เพศ	อาชีพ	ที่อยู่
1	นายถนอมศักดิ์ ศิริรัตนากุล	76	ชาย	ข้าราชการบำนาญ	26 หมู่ที่ 7 ต.เกาะเกร็ด
2	นายเข้ม หมั่นทอง	75	ชาย	ค้าขาย	62 หมู่ที่ 6 ต.เกาะเกร็ด
3	พ.อ. เฉลย แก้วสนธิ	72	ชาย	ข้าราชการบำนาญ	135 หมู่ที่ 1 ต.เกาะเกร็ด
4	นางอารีย์ ประดิษฐ์วงศ์	71	หญิง	ทำเครื่องปั้นดินเผา	71/3 หมู่ที่ 1 ต.เกาะเกร็ด
5	นางปรุง วงศ์จำนง	71	หญิง	ครูสอนรำ	44/2 หมู่ที่ 6 ต.เกาะเกร็ด
6	นายสมเชษฐ์ สุขศิลาธรรม	70	ชาย	อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7	2/1 หมู่ที่ 7 ต.เกาะเกร็ด
7	พระครูวิมลธรรมภรณ์	69	ชาย	พระ / เจ้าอาวาส	วัดปรมย์ยิกาวาส หมู่ที่ 7
8	นายพิศาล บุญผูก	65	ชาย	ข้าราชการบำนาญ	32 หมู่ที่ 7 ต.เกาะเกร็ด
9	นายเฉลิมศักดิ์ ปาลา	58	ชาย	ครู	5 หมู่ที่ 1 ต.เกาะเกร็ด
10	พ.ต.ต. วิรัช วงศ์วุฒิ	55	ชาย	ตำรวจ	52 หมู่ที่ 6 ต.เกาะเกร็ด
11	นายสุวัช บัวหิรัญ	50	ชาย	ผู้นำชุมชน	63 หมู่ที่ 1 ต.เกาะเกร็ด

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สํารวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม
3. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
4. เสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญเกาะเกร็ด
  - 1.1 เอกสารเกี่ยวกับชาวมอญเกาะเกร็ด
  - 2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับชาวมอญเกาะเกร็ด
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย
  - 2.1 เอกสารเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย
  - 2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญเกาะเกร็ด

1.1 เอกสารเกี่ยวกับชาวมอญเกาะเกร็ด

อลิสรา รามโกมุท (2542) กล่าวถึงชาวมอญเกาะเกร็ดว่า ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นมอญจากเมืองหงสาวดี เมืองเมาะตะมะ และกวางอาม่าน อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะเกร็ด ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง และ หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งยังคงรวมกันเป็นกลุ่มรักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี เอกลักษณะของชาวมอญเกาะเกร็ดคือการทำเครื่องปั้นดินเผารูปทรงและลวดลายอันวิจิตรที่มีอยู่แห่งเดียวในประเทศไทย เป็นงานหัตถกรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและทำสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

เอ็ด ภิรมย์ (2542) กล่าวถึงชาวมอญเกาะเกร็ดว่า เป็นกลุ่มชนที่ได้รับการสืบทอดเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของมอญเป็นอย่างดี ซึ่งยึดถือและปฏิบัติตามคติความเชื่อโดยเฉพาะประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน การทำศพ พิธีกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา เช่น ตักบาตรทางน้ำ การตักบาตรน้ำผึ้ง การทำบุญในวันสงกรานต์ ประเพณีค้ำต้นโพธิ์ ฯลฯ หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเป็นที่ยอมรับว่ามีความประณีตสวยงาม จนได้รับเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนนทบุรี ส่วนนาฏศิลป์และดนตรีมอญเกาะเกร็ดนั้น จะมีการละเล่นเพลงพื้นบ้านช่วงเทศกาลสำคัญ การเล่นทะเลยมอญ สะบ้ามอญช่วงวันสงกรานต์ ยังมีการอนุรักษ์พูดภาษามอญระหว่างผู้สูงอายุอีกด้วย

สุภรณ์ โอเจริญ (2527) กล่าวว่า มอญเป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ทั้ง ภาษาและวัฒนธรรม มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งชาวมอญที่อาศัยอยู่บนเกาะเกร็ดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยังรักษาขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมมอญไว้ได้ เป็นอย่างดีจนเป็นที่ยอมรับจากสังคมภายนอก

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญเกาะเกร็ด

สมศรี ศิริขวัญชัย (2541) ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ : กรณีศึกษาชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” การวิจัยนี้ศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวของวัฒนธรรมชนชาติมอญในบริบทสังคมไทย มอญมีวัฒนธรรมโดดเด่น 3 ประการ คือ ประเพณี เทคโนโลยี และ ความเชื่อ สำหรับชาวมอญเกาะเกร็ด ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่ปรับตัวเปลี่ยนแปลงช้าที่สุด ซึ่งเกิดจากปัจจัยทางด้านนโยบายรัฐ ปัจจัยทางนิเวศวิทยาและการแพร่กระจายของวัฒนธรรมไทย ดังนั้นแนวการจัดการชุมชนที่เหมาะสมเพื่อการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญ คือ รัฐควรให้ชุมชนและคนมอญในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการในทิศทางที่เชิดชูความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รักษานโยบายในการคงความเป็นพื้นที่เอกเทศไว้และส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมสัมพันธ์เพื่อการสืบสานวัฒนธรรมผ่านระบบครอบครัว

สบสุข ลีละบุตร (2543) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่างๆ กับการมีส่วนร่วม ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ เพศ อาชีพ สถานภาพทางสังคม ปัญหาและอุปสรรคคือ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวจึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลา และโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้เท่าที่ควรประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในนโยบายของทางภาครัฐอย่างชัดเจนเนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นยังไม่ได้กระจายสู่ประชาชนอย่างแท้จริง จากผลการศึกษาสามารถนำเสนอข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ ทางภาครัฐหรือองค์กรท้องถิ่น ควรประชาสัมพันธ์และสนับสนุนให้ประชาชนเข้าใจในนโยบายและแผนงานของรัฐที่ต้องการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทิศทางยั่งยืน

กนกพร วิวัฒนาการ (2543) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ประชากรส่วนหนึ่งเป็นชาวมอญ ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในหมู่ที่ 1,6 และหมู่ที่ 7 โดยมีวัดปรมัยยิกาวาส เป็นศูนย์กลางของชาวมอญและชาวไทยในเกาะเกร็ด การอาศัยอยู่บนเกาะเกร็ด เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณ คือ มีการเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้น แต่อยู่ในสัดส่วนที่น้อย เมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัย ได้แก่ การตัดแปลงที่อยู่อาศัยเดิมเป็นร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกหรือมีการทำบ้านเช่าเพื่อให้คนภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อทำการค้าขาย แต่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในหมู่ที่ 1,6 และ 7 แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ดในอนาคต คือ จะไม่มีการเพิ่มปริมาณของที่อยู่อาศัยมากนักแต่เปลี่ยนแปลงในลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยมากขึ้นและรูปแบบการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณี บางส่วนจะเริ่มเปลี่ยนแปลงมีความเป็นพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น แต่จะยังคงความเป็นสังคมชนบทไว้ได้ เนื่องจากการรวมตัวของชุมชนท้องถิ่น

วิวัฒน์ชัย บุญญาอนุพงศ์ (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” สรุปว่า ชาวมอญเริ่มเข้ามาอยู่ที่บ้านเกาะเกร็ดในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา มีนิสัยรักสงบเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการสร้างวัดขึ้นอย่างสวยงามและเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ชาวมอญยังชอบงานประเพณี โดยเฉพาะประเพณีทำบุญวันสงกรานต์เพราะเป็นประเพณีที่แสดงออกได้ถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและขอพรผู้ใหญ่ซึ่งเป็นงานบุญใหญ่ประจำปีของชาวมอญเกาะเกร็ด นอกจากนี้ยังมีประเพณีงานศพ มอญทุกคนจะต้องไปร่วมงานโดยไม่ต้องบอกกล่าว การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมอญ แสดงให้เห็นว่าชาวมอญยังคงมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมไว้ในท่ามกลางสังคมที่กำลังมีความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์

ศรัลลียา พรเพชรสุข (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวางผังโครงสร้างการใช้ที่ดินและแนวทางการพัฒนาเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ เพื่อหาความเหมาะสมต่อการใช้ที่ดินแต่ละประเภทของตำบลเกาะเกร็ด ด้วยเกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญค่อนข้างเด่นชัด เกาะเกร็ดจึงได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ผังโครงสร้างการใช้ที่ดินของพื้นที่เกาะเกร็ดเป็นการจัดทำผังเมืองเพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรมโดยมีแนวคิดการพัฒนาในแนวทางอนุรักษ์ ทั้งด้าน กายภาพ สังคมและวัฒนธรรม พร้อมทั้งสามารถตอบสนองนโยบายจากทางราชการที่จะพัฒนา เกาะเกร็ด เพื่อการท่องเที่ยว และการป้องกันน้ำท่วมเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่เกาะเกร็ด ผังโครงสร้างการใช้

ที่ดินของชุมชนเกาะเกร็ดที่ได้มีลักษณะเป็นชุมชนที่มีศูนย์กลางเดี่ยวได้แก่ บริเวณวัดปรมัยยิกาวาส อันเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมชาวมอญและเป็นศูนย์กลางประกอบกิจกรรมต่างๆของชุมชน พื้นที่เกาะเกร็ดส่วนที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมจัดให้มีการส่งเสริมการเกษตรโดยฟื้นฟูสวนผลไม้ยืนต้น การคมนาคมในพื้นที่ ออกแบบระบบการคมนาคมถนนและคลองเป็นวงวนรอบเกาะเกร็ด เพื่อเป็นแนวป้องกันน้ำท่วมรวมทั้งเพื่อการคมนาคมทางบกและทางน้ำ การท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดนั้นส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยสามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรกรรมและควรเร่งให้มีการอนุรักษ์และปลูกฝังจิตสำนึกแก่ชาวเกาะเกร็ดรุ่นใหม่เพื่อให้เอกลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ดยังคงอยู่ต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

2.1 เอกสารเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

พระยาอนูมานราชชน (2515) กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับความตายว่า มีระเบียบแบบแผนที่คนในหมู่คณะประพาศสืบต่อกันมา โดยแบ่งประเพณีเนื่องในการตายออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เหตุที่ต้องทำศพ เหตุของการตาย วิญญาณเจตภูมิ ผี เช่น ไหว้ พิธีฝังคน แบ่งเขตที่ทำศพ ความจำเป็นต้องทำศพ จารีตประเพณี ตอนที่ 2 พิธีทำศพ ต่ออายุ บอกหนทาง ฝังผี เรื่องแมว อาน้ำศพ แต่งตัวศพ นุ่งผ้าศพ ตำหมากใส่ปากศพ เงินใส่ปากศพ ปิดหน้าศพ กรวยดอกไม้ธูปเทียน การมัดศพ เบิกโลง ตั้งศพ แคนของคนที่ตายไป การตามไฟหน้าศพ พระสวด เช่นศพ นางร้องให้ ทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน พวงหรีด การไว้ทุกข์ ตอนที่ 3 เผาศพ ปลงศพ เผาฝังตามพิธีไม่ได้ ยกศพออกเรือน ศพออกทางประตูเรือนไม่ได้ ชักฟาก 3 ซีก ประตุปลา ตีหม้อน้ำและหม้อไฟน้ำศพ ชัด ข้าวสาร หามศพ ไปรยข้าวตอก ชักศพ แยงศพ ทางสี่แพร่ง หาที่ปลงศพ เผาศพ ชักมหาบังสุกุล คว่าศพ เผาเวียน 3 รอบ เอาโลงกระแทกเชิงตะกอน ทูบมะพร้าวล้างหน้าศพ บวชหน้าศพ สวดอภิธรรม หน้าไฟ บอกเผาศพ ข้อห้ามวันเผาศพ เดิน 3 หาบ แปรรูป เก็บอัฐิ ทำบุญ 7 วัน ภายหลังจากเผานอกจากนี้ยังกล่าวว่า ประเพณี หรือไม่ว่าสิ่งใดก็ตามย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าประเพณีใดอยู่คงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงก็จะมีลักษณะรัดตัวในที่สุดก็ต้องสูญไปในไม่ช้า

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2530: 8-14) กล่าวถึงประเพณีการจัดป่าช้าไว้ 2 ลักษณะ คือ สุสานะ หมายถึง ป่าช้าที่เป็นที่เผาศพมาปนกิจ(ตายแบบปกติชน) และอสุสานะ หมายถึง ป่าช้าที่นำไปฝัง (ใช้ในการตายโหง) โดยการแบ่งการตายของคนไว้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การตายแบบปกติชน คือ การตายตามอายุขัย ตายด้วยการป่วยไข้ ฯลฯ และการตายโหง เช่น ตกต้นไม้ตาย ตกน้ำตาย ตายทั้งกลม เป็นต้น

ปราณี วงษ์เทศ (2534) กล่าวถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทยว่า การตายหมายถึง การพลัดพรากจากคนที่เรารัก ดังนั้นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จึงเกิดความอาลัยและความกลัว พิธีศพจะสะท้อนให้เห็นถึงความหวาดกลัววิญญาณหรือผีของคนตาย ขั้นตอนพิธีศพแสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่า ความตายไม่ใช่จุดสิ้นสุดของชีวิตแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโลกที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นพิธีกรรมแยกคนตายออกจากคนเป็น

สามารถ จันทร์สุริย์ (2543) อธิบายเกี่ยวกับประเพณีไทยในปัจจุบันว่า ประเพณีเกี่ยวกับความตาย หมายถึง พิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติและจัดขึ้นเมื่อมีการตายเกิดขึ้นไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพราะถือว่าเป็นกลางไม่ดี แต่ละท้องถิ่นมีการจัดเนื่องในประเพณีการตายแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อ ศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมในภูมิภาคหรือท้องถิ่นนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ในแต่ละท้องถิ่นมีความเหมือนและแตกต่างกันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้น พิธีกรรมส่วนใหญ่ในชาติ จึงมีลักษณะเหมือนกันทุกท้องถิ่น แต่จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของประเพณี

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

สุทัศน์ ตันสุวรรณ (2536) ศึกษา "ประเพณีการตายของชาวไทยภู่อ บ้านแซงบาดาล ตำบลแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์" สรุปว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีการตายของชาวไทยภู่อ บ้านแซงบาดาลนั้นส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับพิธีกรรมของชาวไทยลาวทั่วไป ส่วนพิธีกรรมที่แตกต่างจากพิธีกรรมของชาวไทยลาวทั่วไป ได้แก่ ลูกเขยหรือหลานเขยชาวไทยภู่อต้องเฝ้าศพ เต็นสาก เวลากลางคืนและเวลานำศพออกจากบ้าน จุดไฟเผาศพต่อจากพระสงฆ์ทันที หลานเขยทำหน้าที่หามศพ หัวโลงศพหันไปทางทิศตะวันออก ไม่มีการวางเงินเหรียญบนเก้าอี้รูปผู้ตาย เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะต่างๆ ของคน และมีการฝังเสาจารึกชื่อผู้ตายตรงบริเวณที่เผาศพแล้ว คติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตายของชาวไทยภู่อบ้านแซงบาดาลนั้น ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคติความเชื่อของชาวไทยลาวทั่วไป คือมีคติความเชื่อทางพุทธและสิ่งเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้านคติความเชื่อที่แตกต่างจากชาวไทยลาวทั่วไป ได้แก่ หัวท้ายศพปิดด้วยโครงผ้าผืน เพดานเชื่อว่าแทนวิมาน โลงศพหันหัวไปทางทิศตะวันออกเชื่อว่าเพื่อสักการะพระธาตุพนม การเสี่ยงเทียนยาวเชื่อว่าเพื่อหาสาเหตุของการตาย การเต็นสากเชื่อว่าเพื่อเคารพวิญญาณของผู้ตาย ถ้าคานหามศพหักและไม่หันหลังถอนเสาจังกอนด้วยมือเปล่าขึ้นมาเผา เชื่อว่าจะมีการตายเกิดขึ้นอีก ตอนเก็บกระดูก การหันหัวรูปคนที่ทำด้วยเก้าอี้รูปของผู้ตายไปทางทิศตะวันออก เชื่อว่าเพื่อให้วิญญาณผู้ตายเดินทางไปสู่สักการะพระธาตุพนม การเผาศพที่ใกล้ๆ กับเครือญาติ เชื่อว่าชาติหน้าจะได้อยู่ร่วมกันอีกและการคว่ำภาชนะ

ข่าวในตอนแรกศพ เพื่อบอกกล่าวให้ผู้ตายทราบว่าญาติๆ ยังไม่พร้อมที่จะแยกข่าวอุทิศส่วนกุศลไปให้ทันที

สุรินทร์ ทับรอด (2541) ศึกษา “พิธีรำผีเบื้องในงานศพของชาวมอญพระประแดง” พบว่าชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ที่อำเภอพระประแดง มากกว่า 200 ปี มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่สัมพันธ์กับพิธีรำผี ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดและยังคงมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่ แม้ว่าวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้ลดบทบาทและมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในปัจจุบันพิธีรำผีเป็นพิธีกรรมที่ชาวมอญพระประแดง จัดให้มีขึ้นเพื่อประกอบงานศพแต่มีข้อจำกัดว่าต้องเป็นศพแห้งคือศพที่เก็บไว้นานๆ เท่านั้น โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้รำและดนตรีในอดีต พิธีรำผีของชาวมอญพระประแดงมีการถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่ปัจจุบันได้คลายความเชื่อถือลงมาก โดยปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของพิธีรำผี คือ โลกทัศน์ โดยจะมองเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีความเชื่อในเรื่องผีน้อยลง ค่านิยมเปลี่ยนไป ในอดีตมีการจัดพิธีอย่างยิ่งใหญ่ แต่ปัจจุบันจัดเพื่อให้ครบพิธีเท่านั้นซึ่งย่อพิธีให้เล็กลงและการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา ทำให้คลายความเชื่อลง

ดุจดี คงสุวรรณ (2544) ศึกษา “พิธีกรรมปลงศพ ณ แหล่งโบราณคดีค่ายประตูผา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง” สรุปได้ว่า โครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีพบทุกเพศและช่วงอายุ รูปแบบพิธีกรรมปลงศพของแหล่งโบราณคดี มีรูปแบบดังนี้ ปลงศพครั้งแรก คือ วางศพนอนหงายเหยียดยาว หันศีรษะไปทางทิศใต้ วางขาของเครื่องประกอบศพไว้ ณ ตำแหน่งต่างๆ โดยไม่มีรูปแบบตายตัว แล้วจึงกลบหลุมศพ อีกรูปแบบหนึ่ง คือ พันห่อศพให้นอนหงายเหยียดยาวด้วยเส้นใยที่ทอจากเปลือกไม้ของพืชบางชนิดโดยวางศีรษะหันไปทางทิศใต้ พันทับอีกครั้งด้วยเครื่องจักสานอีกหลายชั้น แล้วจึงวางศพในหลุมที่พร้อมกับขาของเครื่องประกอบศพ โดยวางข้อศอกที่ปฏิบัติในลักษณะเดียวกันจากนั้นจึงสูมไฟที่บริเวณส่วนกลางลำตัวในขณะที่ร่างกายยังสดอยู่พร้อมกันทีเดียว เมื่อเปลวไฟเผาไหม้โครงกระดูกไประดับหนึ่ง จึงทำการกลบหลุมฝังศพ การประกอบพิธีกรรมปลงศพดังกล่าวสันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มครอบครัว โดยฝังศพสมาชิกในครอบครัวรวมกัน

อวยชัย ตั้งเตรียมใจ (2546) “ศึกษาพิธีกรรมประเพณีงานศพ ของชาวไทเขิน ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่” สรุปว่า รูปแบบพิธีกรรมประเพณีงานศพของชาวบ้านในอดีต เมื่อมีคนตายไม่ว่าผู้ตายจะตายในลักษณะใดก็ตาม ชาวบ้านจะนำฟากหรือเสื่อไผ่มาห่อหุ้มศพใช้เถาวัลย์หรือเชือกขาวรัดช่วงศีรษะ เหว และข้อเท้า แล้วนำไปฝังใกล้บริเวณบ้านและชาวบ้านจะปลงศพแบบฝังกับผู้ตาย จะไม่มีพิธีกรรมทางศาสนา ต่อมาเมื่อมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขินได้เข้ามาอาศัยอยู่พื้นที่เดียวกัน ทำให้ชาวบ้านรับเอาวัฒนธรรมของชาวไทเขินเข้ามาจนเกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีงานศพในปัจจุบัน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวได้ให้ความรู้เกี่ยวกับชาวมอญเกาะเกร็ด และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายในแต่ละท้องถิ่น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ดต่อไป

บทที่ 3

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนมอญเกาะเกร็ด

ชาวมอญมีประเพณีและความเชื่อที่มีความผูกพันต่อชีวิตและความเป็นอยู่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวมอญที่แตกต่างไปจากไทย แม้ว่ามอญและไทยได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธ พราหมณ์ และฮินดู จากอินเดียเหมือนกัน ทำให้รับเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต นับตั้งแต่แรกเกิด จนถึงสิ้นชีวิต และได้ยึดถือปฏิบัติติดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีแตกต่างกันในแง่ของรายละเอียดและการปฏิบัติ การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด จำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับลักษณะท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นอย่างถูกต้อง ความรู้ดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ดต่อไป

3.1 ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

3.1.1 สภาพโดยทั่วไป

เกาะเกร็ดเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นเกาะที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบ พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยาได้พัดพาโคลนตมมาทับถมบริเวณเกาะเกร็ดนี้ สภาพบริเวณโดยรอบเป็นชุมชนที่รวมตัวกันอย่างหนาแน่น มีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านริมน้ำ ทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์อยู่ แบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านลาดเกร็ด หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุลนอก หมู่ที่ 3 บ้านคลองศาลากุล หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย หมู่ที่ 5 บ้านท่าหน้า หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง ขึ้นตรงต่อองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และเทศบาลตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ราษฎรส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ช่างราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และพนักงานบริษัท การติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน ผู้สูงอายุบางคนยังคงพูดภาษามอญกับผู้สูงอายุด้วยกัน แต่อ่านและเขียนภาษามอญได้ด้วยนั้นมีจำนวนน้อย และใช้ภาษาไทยมาตรฐานติดต่อสื่อสารกัน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.2548 : แผ่นพับ)

3.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

เกาะเกร็ดเป็นชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ปัจจุบันเกาะเกร็ดเป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบล ของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ลักษณะพื้นที่ เป็นเกาะล้อมรอบด้วยลำน้ำเจ้าพระยา อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด ประมาณ 2 กิโลเมตร เกาะเกร็ดมีขนาด 4.12 ตาราง

กิโลเมตร หรือ 2,489 ไร่ พื้นที่ทั้งหมดมีเพียงร้อยละ 4.64 ของพื้นที่อำเภอปากเกร็ด ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 88.84 ตารางกิโลเมตร

บริเวณเกาะเกร็ดมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลคลองพระอุดม	อำเภอปากเกร็ด
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลท่าอิฐ	อำเภอปากเกร็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลปากเกร็ด	อำเภอปากเกร็ด
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลอ้อมเกร็ด	อำเภอปากเกร็ด

ตำบลเกาะเกร็ดประกอบด้วยหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด
- หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุลนอก
- หมู่ที่ 3 บ้านคลองศาลากุล
- หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย
- หมู่ที่ 5 บ้านท่าน้ำ
- หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง
- หมู่ที่ 7 บ้านโองอ่าง

(สำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.2548 : แผ่นพับ)

3.1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

เกาะเกร็ดล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา และมีคลองแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปภายในพื้นที่ทั้ง 7 หมู่บ้าน คลองที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปในพื้นที่ต่างๆ ของเกาะ ได้แก่ คลองวัดฉิมพลี คลองวัดปรมัยยิกาวาส คลองศาลากุล คลองชมภูฉาย คลองไต่ระดำ คลองสระน้ำอ้อย คลองวัดจันทร์ คลองวัดมะขามทอง คลองวัดเสาธงทอง และคลองวัดไผ่ล้อม ใช้เป็นคลองระบายน้ำสกปรกลงแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากบริเวณพื้นที่เป็นเกาะล้อมรอบไปด้วยน้ำ ประกอบกับสภาพพื้นที่ดินของจังหวัดนนทบุรี เป็นที่ราบลุ่มภาคกลาง หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตร ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ทำสวนผลไม้ และอดีตเคยทำนา ลักษณะพื้นที่กลางเกาะเป็นพื้นที่ราบลุ่มและจะไล่ระดับพื้นที่ลงยังบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำ ซึ่งเป็นที่ลุ่มต่ำ โดยน้ำท่วมเรือกสวนไร่นาเป็นประจำ โดยเฉพาะในฤดูน้ำหลากจากพื้นที่ภาคเหนือของประเทศ คือ ระหว่างเดือนกันยายน – พฤศจิกายน (สุเวทย์ อวยจินดา. 2543:13)

3.1.4 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของพื้นที่เกาะเกร็ด มีลักษณะคล้ายคลึงกับสภาพทั่วไปของ อำเภอปากเกร็ด คือเป็นสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้นหรือมรสุมเมืองร้อน ฝนจะตกชุกในฤดูฝน ซึ่งก่อให้เกิดอุทกภัยอยู่เสมอ และในฤดูแล้งสภาพของพื้นดินไม่แห้งแล้งมากนัก เพราะพื้นที่ของเกาะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสวนไม้ผล ไม้ยืนต้น และยังมีล้อมรอบไปด้วยน้ำ ทำให้สามารถเก็บความชุ่มชื้นได้ตลอดทั้งปี ปริมาณน้ำฝน โดยเฉลี่ยรอบปีประมาณ 1,225 มิลลิเมตร มีการกระจายตัวของน้ำฝนช่วงแต่ละเดือนประมาณ 110 มิลลิเมตร และช่วงระหว่างเดือนกันยายน – ตุลาคม ปริมาณน้ำฝนจะกระจายตัวมากกว่า 110 มิลลิเมตร เดือนกันยายน มีฝนตกมากที่สุดในรอบปี (สุเวทย์ อวยจินดา. 2543:13)

3.1.5 การปกครอง

อำเภอปากเกร็ด จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2427 มีฐานะเป็นแขวง เรียกว่า “แขวงตลาดขวัญ” เป็นเมืองที่มีความสำคัญรองจากบ้านตลาดขวัญและบ้านตลาดแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีผู้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยหลายยุคสมัย อาทิ ชาวมอญ ชาวมุสลิม ชาวพม่า ชาวจีน เป็นต้น จึงเกิดเป็นอำเภอที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอำเภอปากเกร็ดซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

การบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา ปกครองและบริหารราชการในเขตจังหวัดทั้งหมด พร้อมทั้งกำกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นโดยมีหัวหน้าส่วนราชการที่กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ จัดตั้งและส่งข้าราชการมาปฏิบัติราชการในจังหวัด เพื่อเป็นกรรมการจังหวัดและพิจารณากลับกรองงานเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาสั่งการ โดยแบ่งการปกครองเป็น 2 ระดับ คือ 1. ระดับจังหวัด มีหน่วยงานราชการทั้งสิ้น 44 หน่วยงาน สังกัดกระทรวงมหาดไทย 12 หน่วยงาน และสังกัดกระทรวง ทบวง กรม อื่นๆ อีก 32 หน่วยงาน 2. ระดับอำเภอ จัดแบ่งเป็นอำเภอ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางกรวย อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย แต่ละอำเภอจัดแบ่งเป็นตำบล หมู่บ้าน เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

อำเภอปากเกร็ดจัดแบ่งการปกครองเป็น 12 ตำบล 5 หมู่บ้าน และแบ่งพื้นที่บางส่วนเป็นเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 10 ตำบล คือ ตำบลบางพูด ตำบลบ้านใหม่ ตำบลคลองเกลือ ตำบลบางพลับ ตำบลคลองพระอุดม ตำบลบางตะไนย์ ตำบลเกาะเกร็ด ตำบลอ้อมเกร็ด ตำบลท่าอิฐ ตำบลคลองข่อย (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนนทบุรี 2542 :15-18)

3.1.6 ประชากร

ประชากรท้องถิ่นตำบลเกาะเกร็ด มีจำนวนประมาณ 6,200 คน เป็นชาย 2,956 คน เป็นหญิง 3,244 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,215 ครัวเรือน ความหนาแน่นเฉลี่ย 1,473 คน/ตารางกิโลเมตร ประชาชนท้องถิ่นเชื้อสายมอญ ร้อยละ 43 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 1, 6 และ 7 ส่วนหมู่ที่ 2,3,4 และ 5 เป็นประชาชนเชื้อชาติไทย ไทย-จีน ร้อยละ 42 และไทย-อิสลาม ร้อยละ 15 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 85 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 15 (สำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. 2548: แผ่นพับ)

3.1.7 สภาพทางเศรษฐกิจ

ชาวบ้านเกาะเกร็ดส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมและจัดระบบแบบกึ่งปิด คือไม่มีนักลงทุนภายนอกเข้ามาลงทุนพัฒนา เนื่องจากข้อจำกัดที่ตั้งของพื้นที่และความไม่สะดวกของระบบสาธารณูปโภคที่ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงบริเวณเกาะ รวมทั้งนโยบายของรัฐทางด้านผังการใช้ที่ดินและขอบเขตควบคุมอาคารสูงบนเกาะยังมีความไม่แน่นอน ผลผลิตส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร รองลงมาเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา ดังนี้

3.1.7.1 ชาวบ้านเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1 - 5 นิยมทำสวนผลไม้ยืนต้น และมีการปลูกรวมกันหลายชนิด เช่น ทุเรียน มะม่วง ส้มโอ กัลย เป็นต้น รองลงมาหมู่ที่ 3 และ 4 นิยมการทำสวนผักที่นิยมปลูกมากที่สุด คือ ผักกะเฉด ผลผลิตการเกษตรมีแนวโน้มที่จะลดลง โดยมีสาเหตุมาจากต้นไม้มียอายุมาก ขาดการบำรุง ขาดแรงงาน คนหนุ่มสาวนิยมไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมภายนอกเกาะ และที่สำคัญที่สุดเกิดจากน้ำท่วมสวนติดต่อกันทุกปี

3.1.7.2 ชุมชนเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1, 6 และ 7 มีอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดสืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และเคยมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผามาก่อน เมื่อเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่เกาะเกร็ดจึงทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาประกอบกับสภาพดินที่เกาะเกร็ดเหมาะสำหรับการทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดมี 2 ประเภท คือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น จาน ชาม ไห กระถาง ครก หม้อข้าว หม้อแกง อ่าง โอ่ง และเครื่องปั้นดินเผาประเภทสวยงามที่ทำขึ้นเพื่อมอบให้แก่บุคคลสำคัญ เช่น “หม้อน้ำลายวิจิตร” ภาษามอญ เรียกว่า “เน็ง” ทำขึ้นเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ เจ้าเมือง เครื่องปั้นดินเผาที่เกาะเกร็ดนี้มีลักษณะพิเศษคือ เป็นเนื้อดินไม่เคลือบ มีความพรุนตัวมาก สีส้มอ่อนจนถึงสีแดง ประกอบกับฝีมือของชาวมอญเกาะเกร็ดที่มีความประณีตในการทำจึงทำให้เครื่องปั้นดินเผามีความสวยงามต่างจากที่อื่น ด้วยชื่อเสียงดังกล่าวทางจังหวัดนนทบุรีจึงนำรูปเครื่องปั้นดินเผาไปทำเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนนทบุรี ปัจจุบันยังมีการสืบทอดมรดก

ทางด้านศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในหมู่ที่ 1 บ้านลาดเกร็ด โดยมีวิทยากรถ่ายทอดความรู้ วิธีการทำเครื่องปั้นดินเผา (คะเนิง ไทยประสิทธิ์. ม.ป.ป. : 23-25)

3.1.8 การคมนาคม

การคมนาคมไปเกาะเกร็ดนั้นเนื่องจากบริเวณพื้นที่เป็นเกาะ การเดินทางไปยังมีหลายเส้นทาง ดังนี้

3.1.8.1 เส้นทางคมนาคมทางบก ผู้เดินทางสามารถโดยสารรถยนต์ไปตามถนนแจ้งวัฒนะ ถึงห้าแยกปากเกร็ด ซึ่งมีท่าเรือวัดสนามเหนือและวัดกลางเกร็ด แล้วต่อเรือข้ามฟากเข้าพื้นที่เกาะเกร็ด ท่าเรือข้ามฟากมี 2 แห่ง คือ ท่าเรือวัดสนามเหนือ – ท่าเรือ หมู่ที่ 7 วัดปรมย์ยิกาวาส และ ท่าเรือวัดกลางเกร็ด – ท่าเรือหมู่ที่ 2 วัดป่าฝ้าย ตั้งแต่เวลา 06.00 – 18.30 น. ค่าบริการคนละ 2 บาท และเวลา 18.30 – 21.00 น. ค่าบริการคนละ 3 บาท

3.1.8.2 เส้นทางคมนาคมทางเรือ ผู้เดินทางสามารถโดยสารเรือด่วนเจ้าพระยาจากท่าเรือสะพานพุทธ ถึงปลายทาง ท่าบ้านนทบุรี แล้วต่อเรือหางยาวไปพื้นที่เกาะเกร็ด การบริการเรือหางยาวมี 2 แบบ คือ บริการรับส่งผู้โดยสารตามกำหนดเวลา และบริการแบบเช่า

3.1.8.3 การสัญจรภายในเกาะเกร็ดจะใช้ทางเดินเท้าโดยมีถนนคอนกรีตรอบเกาะ ความกว้างประมาณ 1.50 เมตร เนื่องจากทางเดินเท้าแคบไม่สามารถใช้รถยนต์ได้ จึงใช้จักรยานและจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะ (กนกพร วิวัฒนาการ. 2543:31- 32)

3.1.9 ศาสนา

ประชากรในเกาะเกร็ด ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีประมาณร้อยละ 97 ส่วนที่เหลือร้อยละ 3 นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมอยู่หมู่ที่ 4 เกาะเกร็ดไม่มีมัสยิด ดังนั้นเวลาประกอบพิธีทางศาสนา จะเดินทางไปมัสยิดของตำบลท่าอิฐ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามทางด้านทิศใต้ของเกาะ ส่วนพุทธศาสนิกชนมีสถานที่ประกอบพิธีกรรมอยู่มากมาย เป็นศาสนสถานประเภทวัด ซึ่งมีทั้งหมด 7 แห่ง แต่ใช้ประกอบพิธีกรรมได้ 5 แห่ง เพราะทิ้งร้างไปจำนวน 2 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นวัดที่สร้างสมัยอยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น และได้รับการบูรณะสมัยรัตนโกสินทร์ วัดทั้งหมด มีดังนี้

3.1.9.1 วัดปรมย์ยิกาวาส หมู่ที่ 7 เดิมชื่อวัดปากอ่าว รัชกาลที่ 5 โปรดฯให้บูรณะใหม่ทั้งหมด เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ประเภทวรวิหาร ภายในพระอุโบสถ มีศิลปะ แบบตะวันตกและตะวันออกผสมผสานกันอย่างกลมกลืนและสวยงาม ส่วนด้านหลังพระอุโบสถ มีพระเจดีย์องค์ใหญ่ แบบจำลองแบบพระธาตุเจดีย์มูเตตา เมืองหงสาวดีของมอญ วัดนี้เป็นวัดสำคัญของชาวมอญ คือเป็นที่

สถิติของพระสังฆราชฝ่ายรามัญ คือ พระสุเมธาจารย์ และเป็นศูนย์รวมทำบุญในโอกาสสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันออกพรรษา

3.1.9.2 วัดไผ่ล้อม หมู่ที่ 6 วัดนี้สร้างสมัยอยุธยาตอนปลาย โบสถ์มีความงดงามมากตามแบบศิลปะสมัยอยุธยา

3.1.9.3 วัดเสาธงทอง หมู่ที่ 6 เดิมชื่อวัดสวนหมาก โบราณสถานและโบราณวัตถุส่วนใหญ่สร้างสมัยอยุธยา

3.1.9.4 วัดมะขามทอง หมู่ที่ 5 เดิมเคยเป็นวัด แต่ปัจจุบันเป็นวัดร้าง อยู่ในความดูแลของกรมการศาสนา

3.1.9.5 วัดฉิมพลี หมู่ที่ 1 เดิมเรียกวัดป่าฝ้าย สันนิษฐานว่ารัชกาลที่ 3 ทรงปฏิสังขรณ์ เพราะพระนามเดิมของพระองค์คือ “ฉิม” โบราณสถานภายในวัดได้รับอิทธิพลมาจากจีน

3.1.9.6 วัดป่าเลไลยก์ หมู่ที่ 1 เป็นวัดร้างและไปรวมเป็นวัดเดียวกับวัดฉิมพลี สิ่งก่อสร้างภายในวัดถูกโจรกรรมและเผ่าร้างไปแทบหมดสิ้น คงเหลือให้เห็นโบสถ์เก่าๆ และเจดีย์หน้าโบสถ์อีก 2 องค์

3.1.9.7 วัดศาลากุล หมู่ที่ 3 วัดนี้แม้เป็นวัดเก่าสร้างปลายสมัยอยุธยา แต่ขณะนี้สิ่งก่อสร้างภายในวัดเป็นของสร้างใหม่หมด แม้แต่ศาลาที่เจ้าพระยารัตนธิเบศร์มาสร้างไว้จนได้ชื่อว่าวัดศาลากุลนั้น ไม่ปรากฏว่าเหลืออยู่ (สุเวทย์ อวยเจริญ. 2543: 17-18)

3.1.10 การศึกษา

ประชาชนที่เกาะเกร็ดส่วนใหญ่เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามที่ตั้งรัฐบาลกำหนดมีโรงเรียนทั้งหมด 5 แห่ง ดังนี้

หมู่ที่ 5 โรงเรียนอนุบาลเอกชน 1 แห่ง

หมู่ที่ 1 โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง

หมู่ที่ 1 โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง

ประชากรท้องถิ่นส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถเข้าศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนประจำอำเภอ และจังหวัดนนทบุรี ปัจจุบันประชากรที่เกาะเกร็ด มีโอกาสศึกษาต่อระดับสูง และรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และพนักงานบริษัท ทั้งประกอบอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผา เกษตรกรรม ค้าขาย เป็นอาชีพเสริม (กนกพร วิวัฒนาการ. 2543:37)

3.2 ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชนมอญเกาะเกร็ด

3.2.1 ประวัติความเป็นมาของชนชาติมอญเกาะเกร็ด

เกาะเกร็ด เป็นเกาะขนาดใหญ่กลางลำน้ำเจ้าพระยา อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน เกิดจากการขุดคลองลัดลำน้ำเจ้าพระยา ตรงที่เป็นแหลมยื่นไปตามความโค้งของแม่น้ำเจ้าพระยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พ.ศ. 2265 เรียกคลองนี้ว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” ขนาดกว้าง 6 วา ยาว 39 เส้นเศษ ลึก 6 ศอก (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2535:105) ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางทำให้คลองขยายกว้างขึ้น เพราะถูกความแรงของกระแสน้ำเซาะตลิ่งพังจึงกลายเป็นแม่น้ำลัดเกร็ด และเกาะเกร็ด จนมีสภาพเป็นเกาะ ชื่อของเกาะแต่เดิมนั้นเรียกตามสภาพพื้นที่ที่เป็นแหลมยื่นของพื้นดินว่า “บ้านแหลม” ปัจจุบันบริเวณใกล้เคียงยังคงมีบ้านและคลองที่เรียกว่าบ้านแหลมเหนือและบ้านแหลมกลาง เมื่อขุดคลองแล้วสภาพของเกาะยังไม่ชัดเจนเพราะเป็นเพียงคลองลัดแคบๆ เรียกว่า “ลัดเกร็ด” เกร็ด หมายถึง แอ่งน้ำที่เชื่อมลำน้ำใหญ่ทั้งสอง ด้านตะวันตกของเกาะเกร็ด เรียกว่า “อ้อมเกร็ด” เมื่อลำคลองกว้างขึ้น สภาพความเป็นเกาะเด่นชัดขึ้น จึงเรียกเกาะ แต่ชื่อที่เรียกกันในครั้งแรกๆ นั้น เรียกว่า “เกาะศาลากุล” ชื่อนี้ยังปรากฏอยู่ในโฉนดที่ดินที่ออกในสมัยรัชกาลที่ 5 เกาะศาลากุลนี้เป็นชื่อเรียกตามชื่อวัดบนเกาะนี้ คือ วัดศาลากุล สันนิษฐานว่า เป็นชื่อที่ได้มาจากผู้สร้างศาลาถวายวัด คือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน) สมุหนายกที่รับราชการตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ถึงสมัยรัชกาลที่ 2 และเป็นผู้สร้างวัดท่าเรือ จังหวัดนนทบุรี เมื่อวัดที่สร้างไว้ชื่อวัดศาลากุล เกาะนี้จึงได้ชื่อว่า “เกาะศาลากุล” เมื่อได้ตั้งอำเภอปากเกร็ดขึ้น เกาะศาลากุลจึงมีฐานะเป็นตำบลและเรียกว่าตำบลเกาะเกร็ด เกาะนี้จึงชื่อว่า “เกาะเกร็ด” (พิศาล บุญผูก.2537:69)

เกาะเกร็ด เป็นชุมชนที่เจริญมาตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา สังเกตได้จากวัดต่างๆ ที่สร้างขึ้นบนเกาะ แต่ละวัดเป็นโบราณสถานที่สวยงามแตกต่างจากวัดที่อยู่ในบริเวณตำบลใกล้เคียงกันในอำเภอปากเกร็ดอย่างเห็นได้ชัด และเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น ทางด้านลัดเกร็ดตอนใต้ บริเวณนี้เป็นที่ตั้งด่านตรวจเรือต่างๆ ที่จะเดินทางขึ้นไปทางอยุธยา ชาวบ้านยังเรียกบริเวณนี้ว่า “ปากด่าน” เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเข้าศึกนั้น ทหารพม่ายังคงยึดหมู่บ้านบนเกาะนี้เป็นด่านตรวจเรือแพของคนไทย เกาะเกร็ดจึงมีบทบาทสำคัญกับประวัติศาสตร์ไทยแต่เดิมา (पालเลกัวิท. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. 2506 :78) เมื่อปี พ.ศ. 2417 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดผ้าพระกฐินที่วัดปากอ่าว ทรงเห็นวัดชำรุดทรุดโทรม จึงโปรดฯ ให้มีการปฏิสังขรณ์ทั้งอารามเพื่ออุทิศแก่พระเจ้าบรมมหารัชมัยยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสุทนต์นราธิวาสยุโรแล้วพระราชทานนามให้ใหม่ ว่า “วัดปรมัยยิกาวาส” เป็นวัดหลวงที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงได้จากอุปราชาอินเดีย ส่วนหนึ่งพระองค์ทรงบรรจุไว้ที่ภูเขาทอง พระเจดีย์กลางน้ำ และพระเจดีย์

ทรงรามัญที่วัดปรมัยยิกาวาส ต่อมา พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ มาประทับแรมที่วัดเสาชิงช้า 1 คืน ได้มีพระราชดำรัสถามเจ้าคุณอุดมญาณเจ้าอาวาส ถึงชื่อของเกาะซึ่งได้รับคำตอบว่า เกาะนี้ชื่อ “เกาะศาลากุน” แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “เกาะเกร็ด” (สมศรี ศิริขวัญชัย 2541:50-52)

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวมอญในอดีตนั้น ปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การอพยพครั้งนี้เป็นครั้งที่พระองค์ทรงประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง พ.ศ. 2127 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มาตั้งถิ่นฐานรอบพระนครศรีอยุธยา และชาวมอญก็อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทยอีกหลายสมัย การอพยพเข้ามานั้นชาวมอญจะมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พระประแดง สามโคก ปากเกร็ด ซึ่งชาวมอญจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบกับมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับคนไทยจึงอยู่กันอย่างสุขสงบ การอพยพของชาวมอญที่เป็นมอญแท้ คือมาจากเมืองหงสาวดี เมาะตะมะ และกวานอาม่าน คือ ชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด ปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารว่า ชาวมอญเกาะเกร็ดนี้ ได้อพยพมาในไทย 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งแรก พ.ศ. 2317 สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ดังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า “ฝ่ายพวกรามัญที่หนีพม่ามานั้น พระยาเจ่ง ตละเสี้ยง ตละเก็บ กับพระยากลางเมือง ซึ่งหนีเข้ามาครั้งกรุงเก่า พม่าตีกรุงได้นำตัวกลับไป และสมิงรามัญ นายไพร่ทั้งปวงพาครอบครัวเข้ามาทุกด้านทุกทาง ให้ข้าหลวงไปรับมากถึงพระนครพร้อมกันแล้วทรงพระกรุณาให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แขวงเมืองนนทบุรี เมืองสามโคกบ้างแต่จกรรจจัดได้สามพัน” พระองค์จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญของเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ซึ่งเป็นนายทหารหัวหน้ามอญมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีและที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มอญที่เข้ามาอยู่ครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวทหารและได้ร่วมกับทหารมอญเก่าครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาและทหารไทย ทำสงครามขับไล่พม่าอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศึกสงครามเก้าทัพ ทหารมอญมีบทบาทอย่างมากในการขับไล่ข้าศึกและได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่จำนวนมาก เจ้าพระยามหาโยธา(เจ่ง) ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากคลองบางตลาด ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยามหาโยธานราธิปดีศรีพิไชยณรงค์ สมัยรัชกาลที่ 1 และเป็นต้นสกุล “คชเสนี” ชาวมอญที่อพยพมาอยู่ปากเกร็ดนั้นจะมาจากเมืองหงสาวดี เมืองเมาะตะมะ และกวานอาม่าน จะตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่มที่บริเวณหนึ่งของเกาะเกร็ดตั้งแต่วัดเสาชิงช้า อ้อมเกร็ดมาจนถึงวัดฉิมพลี (สุภรณ์ โอเจริญ 2519 : 51-52)

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2358 ปราบกฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 ว่า สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ เสด็จพระราชดำเนินไปรับครอบครัวมอญซึ่งหนีภัยพม่ามาอยู่ด้านด่านเจดีย์สามองค์ เมืองกาญจนบุรี และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาอภัยภูธร สมุหนายก ไปรับครอบครัวมอญที่เข้ามาทางด่านแม่ละเมา แม่สอด เมืองตาก ให้ครอบครัวมอญเหล่านี้ อยู่ที่นนทบุรี ปทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) เมื่อชาวมอญเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เกาะเกร็ดจึงมีการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาปั้นโอ่ง อ่าง ฯลฯ ระหว่างคลองวัดปากอ่าว ถึงวัดเสาชิงทอง หมู่บ้านชาวมอญกลุ่มนี้มีชื่อเรียกว่า “บ้านโอ่งอ่าง” ซึ่งชุมชนมอญมีอยู่ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาชิงทอง และหมู่ที่ 7 บ้านโอ่งอ่าง (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2. 2505:226)

3.2.2 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นกลุ่มมอญที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อที่สืบทอดกันมายาวนาน แม้จะผ่านการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมจนทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป แต่ก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ได้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

3.2.2.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของประชาชนบริเวณเกาะเกร็ดตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นบริเวณรอบๆ เกาะเกร็ดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งวิถีชีวิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพราะสามารถจะนำน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกใช้อุปโภค และบริโภคในชีวิตประจำวันตลอดจนความสะดวกสบาย การถ่ายเทของเสียลงแม่น้ำลำคลอง สมัยก่อนใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคม ซึ่งการตั้งบ้านเรือนบริเวณเกาะเกร็ด แบ่งได้ 2 ลักษณะใหญ่ คือ

3.2.2.1.1 การตั้งบ้านเรือนแบบเกาะกลุ่มกันตามริมน้ำ และริมทางเดินเท้า สาธารณะรอบเกาะ ลักษณะการเกาะกลุ่มของที่อยู่อาศัยรวมกันอยู่ใกล้สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน โรงงาน โดยเป็นชุมชนเล็กๆ มีร้านขายอาหาร ของชำ เป็นต้น

3.2.2.1.2 การตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตามพื้นที่ทำกิน เนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนคืออาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นจึงตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามพื้นที่สวนเพื่อสะดวกในการดูแลสวนผลไม้

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานดังกล่าว ทำให้เกิดสภาพสังคมแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และรู้จักกันภายในกลุ่มละแวกบ้านของตนเอง ชาวมอญที่อพยพเข้ามาส่วนมากอยู่บริเวณหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 และ หมู่ที่ 7 ของบริเวณเกาะเกร็ด กลุ่มชนนี้มีความรักในพื้นที่ เนื่องจากอยู่มานานจึงได้ถือครอง

กรรมสิทธิ์ในที่ดินจากมรดกตกทอดกันมา ส่วนคนไทยพื้นเพเดิมนั้น อยู่ในหมู่ที่ 2 ,3 ,4 และ 5 ซึ่งพื้นที่เป็นสวน กระจายกันไปตามที่ทำกิน ไม่เกาะกลุ่มเหมือนคนมอญ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเกาะกลุ่มของคนมอญ จึงทำให้เกิดสภาพแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันและรู้จักกันภายในกลุ่มของตน สำหรับสภาพบ้านเรือนที่ปลูกนั้น เมื่อญาติพี่น้องหรือลูกหลานที่แต่งงานแล้วแยกบ้านไป จะปลูกบ้านอยู่ใกล้หรืออยู่ติดกันกับบ้านของพ่อแม่ บ้านเรือนที่ตั้งขึ้นใหม่มีลักษณะไม่เป็นระเบียบ ชายคาบ้านแต่ละหลังเกือบจะติดกัน บ้านปลูกใหม่จะมีรั้วกันขอบเขตแน่นอน ต่างจากบ้านที่ปลูกนานแล้วที่ไม่มีรั้วกัน ปัจจุบันเนื่องจากที่ดินไม่เพียงพอ และสภาพชุมชนเริ่มแออัด ผู้ที่แต่งงานใหม่จะแยกบ้านเรือนไปอยู่ที่แห่งใหม่ภายในชุมชนซึ่งอยู่ห่างจากบ้านพ่อแม่ หรือย้ายออกนอกพื้นที่เกาะเกร็ดไปหาที่ตั้งหลักแหล่งใหม่ เพื่อความสะดวกในการไปทำงาน

บ้านเรือนของชาวมอญเกาะเกร็ดส่วนใหญ่จะตั้งเรียงรายหนาแน่นริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ทิศเหนือถึงทิศใต้ พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ราบลุ่มเมื่อถึงฤดูฝน น้ำจะท่วมสูงถึงบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำรวมทั้งบ้านเรือนที่อยู่ถัดเข้ามาในชุมชน ลักษณะบ้านเรือนของชาวมอญส่วนใหญ่เป็นบ้านที่มีเสาสูง 2-3 เมตร ใต้ถุนโล่ง มีบันไดขึ้นไปยังตัวบ้านซึ่งจะแยกเป็นห้องนอน ห้องครัว และห้องนั่งเล่น ส่วนบันไดที่ยื่นลงไปใต้น้ำจะใช้เป็นที่อาบน้ำ ชักล้างสิ่งของต่างๆ หรือตักน้ำขึ้นมาใช้ในบ้าน บ้านจะมีหลายลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ จะมีทั้งเป็นบ้านชั้นเดียวและบ้านสองชั้น บ้านชั้นเดียวจะมีใต้ถุนสูงโล่ง ไม่แตกต่างจากบ้านไทยโบราณทั่วไป ใต้ถุนใช้เป็นที่เก็บสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ หรือเป็นที่นั่งเล่นหรือสถานที่พบปะกันระหว่างเพื่อนบ้าน หรือใช้เป็นที่ทำงานปั้นเครื่องปั้นดินเผา บ้านอีกลักษณะหนึ่งคือ บ้านสองชั้นติดพื้นดิน ชั้นบนจะเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัว ส่วนชั้นล่างบางบ้านเปิดเป็นร้านค้าขายของชำ บ้านหลายลักษณะส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง ถ้าเป็นบ้านเก่าที่ปลูกมานานจะใช้กระเบื้องดินเผา ส่วนบ้านที่ปลูกใหม่จะใช้กระเบื้องลอนคู่ บริเวณบ้านแต่ละหลังไม่กว้างขวางนักโดยเฉพาะบ้านที่ปลูกริมน้ำ จะปลูกติดกันจนหลังคาเกือบชนกัน (สมศรี ศิริขวัญชัย. 2541: 112-114)

3.2.2.2 ลักษณะครอบครัว

ครอบครัวชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นลักษณะครอบครัวขยาย การสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว ฝ่ายสามีเป็นผู้นำครอบครัว อยู่กันในระบบเครือญาติ เมื่อแต่งงานออกเรือนไปแล้วจึงมักจะปลูกเรือนอยู่ในกลุ่มญาติพี่น้องของตนภายในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกในการติดต่อไปมาหาสู่กัน

3.2.2.3 การแต่งงาน

ประเพณีแต่งงานของชาวมอญเกาะเกร็ดทั่วไป เหมือนกับประเพณีแต่งงานของชาวไทยในภาคกลาง ยกเว้นรายละเอียดบางประการในพิธี ในพิธีแต่งงานชาวมอญจะไม่ทำบุญเลี้ยงพระเพราะถือว่าการแต่งงานไม่ใช่กิจของสงฆ์ พิธีจะเริ่มตั้งแต่ฝ่ายเจ้าบ่าวเตรียมขันหมากและอาหารทั้งของควาและของหวานจัดใส่ถาดเป็นคู่ๆ ของความีขนมจีน มีความหมายว่าจะใช้ชีวิตร่วมกันยาวนานเหมือนขนมจีนที่เป็นเส้นยาว และจัดห่อหมกคู่กับหมูต้มน้ำจิ้ม ของหวานหรือขนมในชบวนขันหมาก ได้แก่ ขนมจันอับ ขนมโก๋ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีขันหมากเป็นขันทองเหลืองใส่ใบพลู 9 ใบ หมาก 9 ลูก ห่อด้วยผ้าแพรสีสวยงามผูกปลายผ้าเป็นเงื่อนกระตุก และขันใส่สินสอดใส่เงินหรือทองห่อผ้าผูกเป็นเงื่อนกระตุกเป็นค่าสินสอด เมื่อเตรียมสิ่งของต่างๆ แล้ว ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวจัดชบวนหมากให้คนถือต้นกล้วย ต้นอ้อยนำหน้าชบวน ก่อนเคลื่อนชบวนฝ่ายเจ้าสาวจะส่งตัวแทนเป็นผู้หญิงถือถาดของควาและของหวานอย่างละ 1 ถาด มาเชิญฝ่ายเจ้าบ่าวโดยกล่าวว่าได้ฤกษ์งามยามดีขอเชิญไปรับเจ้าสาวได้ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็ต้องประแบ่งให้ตัวแทนฝ่ายเจ้าสาวแล้วจึงเริ่มชบวนแห่ได้ แต่ก่อนขึ้นบ้านฝ่ายเจ้าสาวจะนำเครื่องประดับที่มีค่าซึ่งโดยมากจะเป็นสร้อยคอมาชิงกันฝ่ายเจ้าบ่าวไม่ให้ขึ้นบ้าน เรียกว่า กั้นประตูเงิน ประตูทอง จะกั้นเรียงตามลำดับ เงิน นาก ทองซึ่งฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องจ่ายเงินให้ฝ่ายเจ้าสาวเล็กน้อยพอเป็นพิธี ชบวนขันหมากจึงจะผ่านเข้าบ้านได้โดยให้อาหารขันหมากเป็นต้นกล้วย ต้นอ้อยฝ่ายเจ้าบ่าวมักจะถูกเรียกค่าผ่านประตูเป็นเหล่า ถัดจากนั้นจึงเป็นชบวนขันหมากเจ้าบ่าวและญาติเจ้าบ่าวซึ่งฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องจ่ายเงินค่าผ่านประตูจึงจะเข้าไปในบ้าน เจ้าสาวได้เมื่อเจ้าบาวนำขันหมากไปวางบนบ้าน ฝ่ายเจ้าสาวจะถามเป็นพิธีว่า มาทำไม เฒ่าแก่ในพิธีจะตอบแทนเจ้าบ่าวว่า เอาเงินมากอง เอาทองมาให้ เอาเขยมาให้ จากนั้นผู้รับขันหมากมาจากหัวบันไดเมื่อแก้ผ้าห่อขันหมากเสร็จจะต้องแบ่งอาหารขันหมากไปไหว้ผีบ้าน แล้วจะแบ่งอาหารขันหมากเป็นสองส่วนให้ฝ่ายเจ้าบ่าวเจ้าสาวอย่างละส่วน จากนั้นจึงทำพิธีไหว้ญาติฝ่ายหญิง การไหว้ญาติฝ่ายหญิงถ้าเป็นญาติผู้หญิง ในการไหว้จะต้องมอบผ้าตัดเสื้อหรือผ้าถุงลาย ถ้าเป็นญาติผู้ชายจะต้องมอบผ้าโสร่งหรือผ้าขาวม้า ในวันแต่งงานจะต้องนำผ้าขาวไปไหว้ผีบ้านด้วย เสร็จจากพิธีไหว้แล้วญาติผู้ใหญ่ซึ่งเป็นคู่สมรสที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตการแต่งงานจะมาทำพิธีปูที่นอนให้ จะใช้เมล็ดถั่ว เมล็ดงา ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย ดอกบานชื่น เงินสินสอด ไรอบบนที่นอนให้บ่าวสาวช่วยกันเก็บ เสร็จแล้วจึงปิดประตูห้องหอ จากนั้นเพื่อนๆ ที่มาร่วมส่งตัวเข้าห้องหอจะทำเสียงโกซัน เสียงการหุงหาอาหาร เป็นสัญญาณปลุกให้เจ้าสาวตื่นขึ้นมาทำงานบ้าน เป็นเคล็ดให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็นคนขยันขันแข็งในการทำงาน หลังจากแต่งงานครบ 7 วัน จึงเดินทางไปไหว้ญาติฝ่ายชายซึ่งจะต้องจัดเตรียมเสื้อผ้าและอาหารไปเป็นของไหว้ พิธีแต่งงานของชาวมอญดังกล่าวคล้ายคลึงกับพิธีการแต่งงานของ

ไทยภาคกลางต่างกันตรงที่พิธีแต่งงานของชาวมอญจะไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระ (อลิสรา รามโกมุท. 2542 : 61-63)

3.2.2.4 บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

ลักษณะของครอบครัวชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นครอบครัวขยาย เมื่อญาติพี่น้องหรือลูกหลานแต่งงานแล้วแยกบ้านไป จะปลูกบ้านอยู่ใกล้หรืออยู่ติดกับบ้านของพ่อแม่ ญาติพี่น้องรักใคร่ปรองดองกัน ผู้ใหญ่มีหน้าที่คอยดูแลอบรมสั่งสอนบุตรหลาน ตลอดจนปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีที่ยึดถือสืบเนื่องกันมานาน ผู้ชายมีบทบาทสำคัญในครอบครัว คอยปกป้องดูแลคุ้มครองสมาชิกทุกคน ผู้หญิงทำงานบ้าน ดูแลบ้านเรือน เลี้ยงดูลูก อบรมสั่งสอนด้านความประพฤติ กิริยามารยาท และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ลูก

3.2.2.5 การแต่งกาย

ชาวมอญเกาะเกร็ดในอดีต ผู้ชายจะนุ่งผ้าสีพื้นทอเป็นลายตาเล็ก ๆ ยาวกรอมเท้า ป้ายทบมาด้านหน้าเหน็บพันเป็นปมแน่นไว้ที่เอว ใส่เสื้อแขนยาวแค่ออกอก ผ้าหน้าติดกระดุมมีกระเป่าที่เอวหรือเหนือเอวข้างละใบ ผู้หญิงนุ่งผ้าเป็นลายสีเหลี่ยมเล็ก ๆ หรือลายเป็นแถบยาวไม่ได้เย็บติดกัน เป็นถุงป้ายทบไว้ด้านหน้ามัดเป็นปมไว้ที่เอวและห่มผ้าสไบสีสดใสต่าง ๆ ขณะอยู่บ้านจะห่มผ้าสไบ คล้องคอหรือพันไว้รอบอก ผ้าสไบรัดอกนี้มีลักษณะคล้ายผ้าแถบของไทย มอญเรียกว่า “ญาตได้ด” ถ้าออกนอกบ้านจะใส่เสื้อผ่าหน้าคอกลมแขนแค่ออกอกห่มผ้าสไบทับ ผมจะเกล้ามวยตลอดเวลา เมื่อออกนอกบ้านจะปักปิ่นเงินและรัดเครื่องประดับที่เรียกว่า “กะหล่ำ” ไว้รอบมวย ช่วงงานบุญหรืองานเทศกาลต่างๆ ผู้ชายจะใส่สร้อยคอทองคำเป็นเครื่องประดับพิเศษ ผู้หญิงจะใส่สร้อยทองคำ เรียกว่า “ชอยแกละ” เป็นเครื่องประดับ ต่อมาเมื่อชาวมอญติดต่อกับประชาชนนอกเกาะมากขึ้น จึงเริ่มแต่งกายแบบชาวไทย คือ ทั้งชายและหญิง บางคนนุ่งโจงกระเบนแทนผ้านุ่งพันแบบมอญ สำหรับเด็กชาวมอญแต่งกายเหมือนผู้ใหญ่แต่ไว้จุก ปัจจุบันชาวมอญเกาะเกร็ดแต่งกายตามสมัยนิยมแบบชาวไทย (อลิสรา รามโกมุท. 2542 : 53-54)

3.2.2.6 ที่อยู่อาศัย

บ้านเรือนชาวมอญที่เกาะเกร็ดเหมือนกับเรือนของคนไทยซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ในอดีตเป็นเรือนเครื่องผูก และเรือนเครื่องสับแบบเรือนเครื่องสับไทยทั่วไป ปัจจุบันเป็นเรือนฝากระดานและบ้านตึก รูปแบบบ้านเรือนของชาวมอญไม่มีลักษณะรูปแบบเด่นเป็นพิเศษ ต่างจากชาวไทยยกเว้นเรื่องทิศทางการปลูกบ้านเท่านั้นที่บ้านมอญจะหันหน้าไปทางทิศเหนือเพื่อระลึกถึงถิ่นฐาน

บ้านเดิมของชาวมอญ ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย แต่เนื่องจากแม่น้ำไหลในแนวเหนือใต้ทั้งสิ้น ฉะนั้นเมื่อชาวมอญปลูกบ้านหันหน้าไปทางทิศเหนือ จึงขวางทางกับบ้านของชาวไทย ซึ่งจะหันหน้าไปทางแม่น้ำ ทำให้ชาวมอญมักจะถูกล้อเลียนว่า “มอญขวาง” สำหรับบ้านเรือนชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นแบบเรือนไทยทั่วไป ไม่ได้สร้างหันหน้าบ้านขวางลำน้ำแต่อย่างใด อดีตชาวมอญเกาะเกร็ดสร้างบ้านเรือนแบบทรงไทยซึ่งปัจจุบันยังคงมีเหลือให้เห็นอยู่บ้าง และมีทั้งบ้านที่สร้างด้วยไม้และก่ออิฐ เนื่องจากเป็นครอบครัวที่ขยายเมื่อลูกหลานที่แต่งงานแล้วแยกบ้านไป จะปลูกบ้านอยู่ใกล้บ้านของพ่อแม่ บ้านเรือนที่สร้างขึ้นใหม่จึงมีลักษณะไม่เป็นระเบียบ ชายคาบ้านแต่ละหลังเกือบจะติดกัน บ้านปลูกใหม่จะมีรั้วกันขอบเขตแน่นอน บ้านที่ปลูกนานแล้วส่วนใหญ่จะไม่มีรั้วกัน (สุเจ็ด คชเสนี. 2543 :73)

3.2.2.7 ภาษาและหนังสือ

ดินแดนประเทศมอญถูกสหภาพมาเข้ายึดครองกลืนชาติมอญไปหมดสิ้น จนเกือบจะไม่เหลือวัฒนธรรมมอญที่แท้จริง แต่ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนานนับร้อยปี มาแล้วยังคงรักษาวัฒนธรรมมอญไว้ได้พอสมควร แม้กระทั่งภาษาและหนังสือ ปัจจุบันชุมชนชาวมอญ ผู้สูงอายุบางคนยังคงพูดภาษามอญกับผู้สูงอายุด้วยกัน แต่ผู้อ่านและเขียนภาษามอญมีจำนวนน้อย ผู้ที่ยังพูดเขียนและอ่านภาษามอญได้ยังคงมีอยู่บ้างในหมู่นักวิชาการและผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ มอญและพระสงฆ์เชื้อสายมอญบางรูป วรรณกรรมมอญเท่าที่มีหลักฐานแบ่งได้แก่ 3 ประเภท ดังนี้

3.2.2.7.1 ประเภทฉันทะลังกา เป็นหนังสือร้อยกรองชนิดหนึ่งคล้ายกับ

กลอนร้อยและโคลงสามของไทย หนังสือประเภทฉันทะลังกาของมอญในประเทศไทยมีประมาณ 160 เรื่อง วรรณกรรมมอญประเภทนี้ที่พบในเมืองไทยรุ่นเก่าเป็นเรื่องที่แต่งตั้งแต่มอญยังไม่เสียอิสรภาพ ให้แก่พม่าแต่งโดยเจ้าอาวาสแห่งวัด อะ- เฬะ หล้าคา เมืองหงสาวดี หนังสือร้อยกรองที่ท่านแต่งไว้ เช่น โลกะสิทธิ สองกนิทร โลกะวินัย มาฆสิระ สิริสังสาร ฯลฯ เป็นต้น หลายเรื่องมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับนิทานในเรื่องปัญญาสชาดก ส่วนวรรณกรรมของหมอคลายชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยซึ่งตั้งรกรากที่เกาะเกร็ด หมู่ที่ 1 วัดฉิมพลี ได้แต่งวรรณกรรมหลายเรื่อง ได้แก่ เรื่อง นางแก่นจันทร์ ลูกปลาสด ลูกปลาหมอ ลูกสาวพญานาค พญาช้างฉัททันต์ ฯลฯ เป็นต้น หลายเรื่องเป็นเค้าเรื่องนิทานไทย วรรณกรรมมอญเรื่องที่แต่งหลังสุด พ.ศ.2428 คือเรื่องนงกุงทอง แต่งโดยพระอัคคะทีปะ วัดสิริมงคล ตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร วรรณกรรมมอญเหล่านี้จารไว้บนใบลานและคัดลอกลงบนใบลานไว้ต่อกันมาซึ่งนำมาอ่านในงานศพซึ่งจัดพิธีกรรมที่บ้านให้ผู้มาร่วมงานฟังเป็นคติธรรมสอนใจแทนการให้พระสงฆ์มาสวดเหมือนคนไทย ที่เกาะเกร็ดมีวรรณกรรมมอญเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์วัดปรมย์ยิกาวาส

3.2.2.7.2 ประเภทร้อยแก้ว ได้แก่ พงศาวดาร นิทาน คติธรรม ส่วนมาก เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแต่งไว้สำหรับพระสงฆ์ใช้เทศน์ เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และให้แง่คิดคติสอนใจ

3.2.2.7.3 ประเภทเพลง ได้แก่ แต่งขึ้นเพื่อการเล่นทေးมอญและอ่านท่วงไป เช่นเดียวกับหนังสือประเภทฉันทะลังกาแต่แต่งบทสั้นกว่า ถ้าแต่งเพื่อการอ่านท่วงไป เนื้อหาของหนังสือจะเป็นเรื่องธรรมะ สุภาษิต คติสอนใจ เป็นต้น (สุธีรา ฝ่าโกศกิติย. 2537:186-187)

ทေးมอญเป็นการละเล่นเพลงพื้นบ้านที่ร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง คล้ายกับการแสดงลำตัดของไทย ใช้เล่นได้ทุกโอกาสคล้ายกับมอญรำ การเล่นทေးมอญเป็นการร้องเพลงประกอบการรำโดยผู้แสดงร้องเอง รำเอง ผู้ร้องและผู้รำจะต้องมีอย่างน้อย 2 คน ซึ่งต้องผลัดกันร้องผลัดกันรำ ร้องแก้หรือตอบบทร้องของฝ่ายตรงข้ามอย่างฉับไว การร้องเป็นภาษามอญ มีดนตรีมอญ ซึ่งใช้เครื่องดนตรี 5 ชนิด คือ ซอสามสาย จะเข้ ฉิ่ง ขลุ่ย กลองเล่นสองหน้า ในการร้องใช้กลอน เพลงอะโรง-อะซำ เพลง หะ-ยะ-ยาง-มาง เพลง ย้ง-ชาน เพลง หะ-แย - ปะ - แล เป็นต้น ส่วนทำนองร้องมีหลายทำนอง ฝ่ายชายนิยมร้องมากที่สุดคือ ทำนอง เจ็ง - มั่ว เมื่อฝ่ายชายร้องนำ ฝ่ายหญิงมีหน้าที่ร้องตอนสร้อยของเพลง สำหรับฝ่ายหญิงร้องเพลงทำนอง โป้ต - เซ่ เมื่อฝ่ายหญิงร้องนำ ฝ่ายชายจะร้องบทสร้อยของเพลง ก่อนจบการแสดงทั้งฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงจะร้องเพลงทำนอง หะ-เก-งัว แปลว่า เทียงคีน และทำนอง ปล้าย - จ้าว แปลว่า หม่อมกลับบ้าน การเล่นทေးมอญที่เกาะเกร็ดจะเล่นในเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ งานบุญต่างๆ ร้องเป็นภาษาไทยสลับกับภาษามอญ เนื้อเพลงเริ่มด้วยบทบรรยายความเป็นมาของชาวมอญเกาะเกร็ดแล้วจึงร้องโต้ตอบกับระหว่างฝ่ายหญิงกับฝ่ายหญิง (อลิสรา รามโกมุท. 2542:44-45)

3.2.2.8 ค่านิยมและความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวมอญที่แตกต่างไปจากไทย แม้ว่ามอญและไทยจะได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และฮินดูจากอินเดีย ทำให้รับเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต นับแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงตอนเสียชีวิต และได้กระทำติดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี แต่ประเพณีมอญก็แตกต่างไปจากไทย เรื่องรายละเอียดและการปฏิบัติ ความเชื่อของคนมอญเกาะเกร็ดดังนี้

3.2.2.8.1 ความเชื่อเรื่องการตั้งบ้านเรือนในชุมชน ชาวมอญเกาะเกร็ดจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเพราะสะดวกต่อการเดินทาง ซึ่งสมัยก่อนจะนิยมการเดินทางทางน้ำเป็นหลัก และมีความเชื่อเรื่องการสร้างบ้านเรือนสืบต่อกันแต่โบราณว่า บริเวณบันไดและหน้าบ้านต้องอยู่ทาง

ทิศเหนือ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นเรื่องที่ถูกขวางตะวัน แตกต่างกับบ้านเรือนของคนไทยที่บันไดทางขึ้นจะอยู่ทางทิศตะวันออก ที่ทำเช่นนั้น เพราะถือว่าอดีตต้องอพยพมาจากถิ่นฐานทางทิศเหนือ เมื่อย้ายมาตั้งถิ่นฐานยังที่ใหม่ก็ระลึกถึงถิ่นฐานเดิม

3.2.2.8.2 คติความเชื่อเรื่องการปลูกเรือน การปลูกเรือนใหม่ของชาวมอญ เกาะเกร็ดก็ต้องมีเกณฑ์ที่ถูกโฉลก เริ่มตั้งแต่การเลือกเวลาที่จะลงมือปลูก เลือกตำแหน่งที่จะปลูก ขุดเสาเรือน ตั้งเสาเรือน ดังนั้นเมื่อคนมอญจะสร้างบ้านมักจะไปปรึกษาผู้ใหญ่ สมภารเจ้าวัด หรือศึกษาจากตำราที่มีชื่อว่า โลกะสิทธิ ซึ่งเป็นตำราเก่า อธิบายถึงเกณฑ์โฉลกในการสร้างบ้านไว้ทุกแง่มุม

3.2.2.8.3 ความเชื่อเรื่องผี ชาวมอญเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีมาก วัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวมอญในอดีตจะต้องมีผีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ความเชื่อเกี่ยวกับผีของชาวมอญเห็นได้จากการแสดงความนับถือผีในลักษณะการเคารพบูชา การละเว้นการกระทำต่างๆ อันเป็นการไม่เคารพผีที่ตนนับถือ และละเว้นการกระทำต่างๆ ซึ่งจะทำให้ผีไม่พอใจ ชาวมอญเกาะเกร็ดมีคติความเชื่อในเรื่องผีเช่นเดียวกัน โดยทั่วไปนับถือผีบรรพบุรุษ ผีบ้านเรือนเป็นหลัก นอกจากนั้นในอดีตมีความเชื่อว่ามีผีสิงอยู่ในตุ๊กตา เด็กๆ จะไม่ได้รับอนุญาตให้นำตุ๊กตาทุกชนิดเข้าบ้าน ถ้านำเข้ามาในบ้านจะทำให้ผีต่างๆ ในบ้านไม่พอใจ และทำให้เด็กมีอาการไม่สบาย ข้อห้ามเรื่องการเล่นตุ๊กตาและนำตุ๊กตาเข้าบ้านนี้เป็นความเชื่อสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ผีที่มอญนับถือมีหลายชนิด แต่ที่สำคัญที่สุดมี 2 ชนิด คือ ผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งมักจะประดิษฐานไว้ที่ศาลชายทุ่ง และทำพิธีบูชาปีละครั้ง โดยมีคนทรงเป็นผู้ประกอบพิธี ในพิธีคนทรงจะทำนายทายทักถึงสภาพความเป็นไปและความอุดมสมบูรณ์ของอนาคต นอกจากนี้จะมีการทำพิธีบูชาในโอกาสอื่นๆ ตามความศรัทธาของแต่ละคน เช่น เพื่อขอให้ช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาหรือความเดือดร้อนต่างๆ เกี่ยวกับผีบ้านหรือผีเรือน บ้านมอญทุกบ้านเชื่อกันว่ามีผีเรือนคอยคุ้มครอง เป็นผีประจำตระกูล ซึ่งนับญาติเฉพาะฝ่ายชาย และผีนั้นจะตกทอดไปยังบุตรชายคนหัวปีเรื่อยไป ถ้าบิดาไม่มีบุตรชายหัวปี ผีนั้นก็ขาดจากสกุลวงศ์นั้นไป ดังนั้นชาวมอญจึงให้ความสำคัญกับเด็กชายหัวปีมาก เพราะการรับผีจะต้องทำหน้าที่เก็บรักษาสมบัติประจำตัวผี ซึ่งประกอบด้วย แหวนผี 1 วง ผ้า 1 ผืน ไส้รง 1 ผืน และหม้อ 1 ใบ ของดังกล่าวจะเก็บรวมกันไว้ในตะกร้าซึ่งแขวนไว้ที่เสาตรงหัวนอนของผู้ที่รับผีนั้น ผู้ที่จะรับผีจะต้องคอยระวังรักษาข้าวของเหล่านั้นให้ดี ถ้ามีการชำรุด ต้องหามาเปลี่ยนใหม่ มิฉะนั้นจะเกิดเรื่องเดือดร้อนแก่คนในครอบครัว

3.2.2.8.4 การรับผี โดยทั่วไปชายผู้มีอายุสูงสุด(บุตรชายหัวปี) ของสายตระกูล จะเป็นผู้รับผีบรรพบุรุษต่อจากคนรุ่นก่อนที่ล่วงลับไปแล้วซึ่งบ้านนั้นจะเป็นที่ตั้งของผีบรรพบุรุษที่ได้ทำพิธีรับผี เมื่อถึงเดือนหกของแต่ละปีจะมีการกำหนดวันไหว้ผีบรรพบุรุษ สมาชิกในสายตระกูลจะ

มารวมกันทำพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษของตนโดยพร้อมเพรียงกัน พิธีนี้จึงมีความสำคัญต่อการย้ำความรู้สึกของการเป็นเครือญาติเดียวกัน

3.2.2.8.5 พิธีรำเจ้าพ่อ ชาวมอญเกาะเกร็ดนับถือผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน และผีอื่นๆ แต่ไม่มีประเพณีรำผี มีแต่ประเพณีรำเจ้าพ่อ ประเพณีรำเจ้าพ่อเป็นประเพณีการรำถวายเจ้าพ่อเกษแก้วไชยฤทธิ์ ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ที่หน้าศาลเจ้าพ่อเขาตกหรือศาลเจ้าพ่อเกษแก้วไชยฤทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือของชาวมอญ วัดปรมย์ยิกาวาส บริเวณหมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นหมู่บ้านใหญ่ของชาวมอญเกาะเกร็ด

3.2.2.8.6 พิธีคืนผี กรณีของผู้หญิงที่แต่งงานและแยกไปอยู่กับสามีของตน ก็จัดพิธีบอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษของตนว่า ต่อไปตนจะต้องไปนับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายสามี ซึ่งจะทำให้ทุกคนที่เป็นญาติทางฝ่ายของตนยอมรับว่าต่อไปตนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษของฝ่ายสามี ในฐานะสมาชิกในกลุ่ม ขณะที่อาจจะมาเข้าร่วมกับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษเดิมของตน (ที่ได้ทำพิธีคืนผีแล้ว) พิธีกรรมเท่ากับการยอมรับและเปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกและทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและกลุ่มญาติของสามี ยังผลให้หญิงที่แต่งงานแล้วสามารถมีสัมพันธภาพที่ดีได้ทั้งต่อกลุ่มญาติเดิมของตนและครอบครัวใหม่

ลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญเคารพแก่บรรพบุรุษและสิ่งที่บรรพบุรุษได้ส่งสมถายทอดกันมาซึ่งเป็นลักษณะเด่นของความเชื่อแบบดั้งเดิมอันเป็นลักษณะร่วมของชาวมอญส่วนใหญ่ การให้ความสำคัญเคารพแก่บรรพบุรุษและสิ่งที่บรรพบุรุษส่งสมถายทอดมา แสดงออกโดยการบูชาและยำเกรงบรรพบุรุษ แม้ว่าบรรพบุรุษจะเสียชีวิตไปแล้ว ก็ยังมีการสืบทอดพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมทางด้านความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่คงอยู่นานที่สุดในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของมนุษย์ (สมศรี ศิริขวัญชัย. 2541: 98 -102)

3.2.2.8.7 พิธีมอญรำคือชาวมอญเป็นผู้รำรำ หรือรำมอญเป็นคนทั่วไปที่รำในท่าทางเดียวกัน เรียกว่ามอญว่า “บัว-หะ-เป็น” เป็นนาฏศิลป์ที่เก่าแก่อย่างหนึ่งของมอญ ชาวมอญเกาะเกร็ดรุ่นหลังได้รับการถ่ายทอดการรำมอญนี้ ซึ่งยังมีผู้ที่รำมอญได้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งวงปีพาทย์มอญที่บรรเลงเพลงประกอบการรำ จะรำในงานฉลอง งานสมโภชทางพระพุทธศาสนา งานศพ โดยเฉพาะงานศพพระ ชาวบ้านจะนิยมรำถวายหน้า ศพพระเพราะมีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลมาก จากแผ่นจารึกหน้าพระอุโบสถวัดปรมย์ยิกาวาส หมู่ที่ 7 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกประวัติที่ทรงปฏิสังขรณ์วัดนี้ไว้ ได้กล่าวถึงตอนฉลองวัดในปี พ.ศ. 2427 โปรดเกล้าฯ ให้มีมหรสพของวัด ดังนี้

“มหรสพครบเครื่องพ็อน	ประจำงาน
โขนหุ่นละครขาน	พาทยสี่อง
มอญรำระบำการ	จำอวด เอิกเขย
ครั้นครึกก็ปีก้อง	จวบสิ้นการฉลอง”

ทำรำมอญทั้งหมดมี 10 ท่า แต่ละท่ามีปีพาทยบรรเลงเพลงประกอบการรำ เริ่มต้นด้วยการบรรเลงเพลงโหมโรงมอญ เรียกว่า “ซอ-ปาด” จากนั้นบรรเลงเพลงที่ 1 ถึงเพลงที่ 10 ประกอบการรำ

เพลงที่ 1	ชื่อเพลง	ยาก- หะ-เป็น	แปลว่า ท่ายกตะโพน เป็นบทไหว้ครู
เพลงที่ 2	ชื่อเพลง	ตะป๊ะ – ขาน	แปลว่า บวงสรวง
เพลงที่ 3	ชื่อเพลง	ดอม – ทอ	ไม่มีคำแปลไทย
เพลงที่ 4	ชื่อเพลง	ชะวัว – ตอห์	แปลว่า ท่าพนมมือ
เพลงที่ 5	ชื่อเพลง	ชะวัว – ชะนอม	แปลว่า ท่าพนหรือสาวชนมจีน
เพลงที่ 6	ไม่ทราบชื่อเพลง		
เพลงที่ 7	ชื่อเพลง	กะ – ยาน	ไม่มีคำแปลไทย
เพลงที่ 8	ชื่อเพลง	หะ – ว่าย	แปลว่า ทวาย
เพลงที่ 9	ชื่อเพลง	เมียง – ปล้าย – หะเลี้ย	แปลว่า ชายหนุ่มชาวฝรั่ง
เพลงที่ 10	ชื่อเพลง	ปีก – เมียะ	แปลว่า การดำนานา

การทำรำมอญ ผู้รำจะรำตามจังหวะตะโพน หน้าทับของการตีตะโพนมอญเมื่อลงจังหวะทางหน้าตะโพนด้านใหญ่ ผู้รำจะทิ้งมือลงให้พอดีกับจังหวะตะโพน การเคลื่อนไหวตัวของผู้รำนั้นจะเอนตัวอย่างอ่อนช้อย และกระเียบเข้าไปทีละน้อยตามจังหวะดนตรี ส่วนใหญ่จะใช้มือรำรำเคลื่อนไหวตัวน้อยมาก ซึ่งต่างจากการรำไทย การรำมอญ ผู้รำจะเหยียดมือทั้งสองข้างออกรำในท่านี้อยู่กับที่ พร้อมกับเคลื่อนไหวลำตัวดังกล่าว เมื่อรำจบแต่ละเพลง ผู้รำจะทิ้งมือลง ปีพาทยก็จะขึ้นเพลงใหม่ ก่อนรำ ผู้รำจะกราบครึ่งหนึ่งและเมื่อรำจบแล้วจะกราบอีกครั้งหนึ่งเพื่อแสดงความเคารพ เพราะการทำรำมอญนั้นโดยปกติจะรำเพื่อแสดงความเคารพ ไม่ใช่เพื่อความรื่นเริงอย่างเดียว ส่วนการแต่งกาย ผู้รำแต่งกายแบบมอญนุ่งผ้าชิ้นกรอมเท้า เสื้อแขนกระบอกพาดสไปไหล่เดียว หรือคล้องคอปล่อยชายให้ห้อยอยู่ข้างหน้าทั้งสองชาย และใช้สือะไรก็ได้ เพราะคนมอญไม่ถือว่างานศพต้องแต่งสีดำ รำมอญยังคงมีอยู่ในชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดซึ่งเป็นการแสดงที่สืบทอดมายาวนาน (กษพร ตราโมท.2542: 2-3) (ปริญ วงศ์จำนง.2549:สัมภาษณ์)

3.2.2.9 ประเพณีและพิธีกรรม

ชาวมอญมีวัฒนธรรมประเพณีและงานเทศกาลเฉลิมฉลองต่างๆ คล้ายกันกับชาวไทยมากมีแตกต่างกันบ้างก็เป็นรายละเอียดของแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมประเพณีของไทยและมอญมีรากฐานที่สำคัญร่วมกัน คือ พระพุทธศาสนา ชนชาติไทยและชนชาติมอญต่างเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงมีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ มากมายที่สัมพันธ์กับความเชื่อของกลุ่มชนและถือปฏิบัติประจำตามเดือนต่างๆ ดังนี้

3.2.2.9.1 เดือนเมษายน (เดือนห้า)

3.2.2.9.1.1 ประเพณีสงกรานต์ (ปีจอะห์ตี๊ะห์) เป็นเทศกาลสำคัญ

ประจำปีของเกาะเกร็ด จะมีการทำบุญฉลองเหมือนคนไทย แต่เทศกาลของชุมชนชาวมอญใช้เวลาหลายวัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ไปจนถึงต้นเดือนพฤษภาคม พิธีเริ่มจากการทำบุญฉลองสงกรานต์ การทำบุญกลางบ้านและรำประจำปีของแต่ละหมู่บ้าน เทศกาลสงกรานต์ถือเป็นการขึ้นศักราชใหม่ จึงจัดให้การเฉลิมฉลองการทำบุญรักษาศีลเพื่อต้อนรับศักราชใหม่และเพื่อบูชาพระรัตนตรัย และนางสงกรานต์ ก่อนวันสงกรานต์ชาวบ้านจะเตรียมกวนกอละแม ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวแก้ว มีการทำ “คะนอมจิน” หรือขนมจีนซึ่งเป็นอาหารของมอญแต่โบราณ ทั้งข้าวแช่ “เป็งฮองกราบ” ซึ่งนิยมนำข้าวแช่ใส่หม้อดินเผาไปถวายพระสงฆ์ในวันที่ 13 เมษายนตั้งแต่เช้า ส่วนพิธีที่บ้านจะทำพิธีบูชานางสงกรานต์เรียกว่า “มิห์ซงกราน” ด้วยการสร้างศาลเพียงตาหน้าบ้าน นำข้าวแช่พร้อมเครื่องบูชามาวางไว้ ตอนเย็นจะมีการละเล่นตามหมู่บ้านต่างๆ เช่น การเล่นสะบ้ามอญ บ้านเกาะเกร็ดนั้นมีการตั้งโรงทานมีอาหารและเครื่องดื่มบริการตลอดโดยตั้ง หมู่ที่ 7 วัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 6 วัดเสาธงทอง วัดไผ่ล้อม ซึ่งเป็นวัดที่จัดงานสงกรานต์ของชาวมอญเกาะเกร็ด หลังวันที่ 15 เมษายน มีการแห่นางสงกรานต์ ปล่อยนก ปล่อยปลา แห่น้ำหวานบรรจุขวดไปถวายพระตามวัดต่างๆ หลังจากนั้นจะสงฆ์น้ำพระ แห่หงส์ ธงตะขาบจากหมู่บ้านมาที่วัดและช่วยกันเชิญธงตะขาบขึ้นสู่ยอดเสาหงส์ การทำบุญกลางบ้านมอญเรียกว่า “ปีะห์กาวยา อาใต้ห์กวาน” (กนกพร วิวัฒนาการ. 2543:129)

3.2.2.9.1.2 พิธีแห่หงส์ธงตะขาบ ถือว่ามีความสำคัญและแสดงเอกลักษณ์

ของชาวมอญอย่างเด่นชัด เนื่องจากหงส์เป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญ เป็นสัตว์ที่สูงศักดิ์และมีประวัติยาวนานตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีตำนานเล่าว่า หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ 8 ปี พระองค์ได้ทรงโปรดพุทธมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และเสด็จโปรดเวไนยสัตว์ในแคว้นต่างๆ จนมาถึงภูเขาสุทศันรังสีต อยู่ทางทิศเหนือของเมืองสะเทิม เมื่อทอดพระเนตรไปทางทิศตะวันออกได้พบแผ่นดินกลางทะเล เมื่อน้ำ

ลตมีหงส์ทองสองตัวมาเล่นน้ำอยู่ ตัวเมียเกาะหลังตัวผู้ จึงทรงทำนายว่าแผ่นดินบริเวณนั้นต่อไปจะเป็นนครชื่อหงสาวดี ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระศรีมหาโพธิ์ พระสถูปเจดีย์และพุทธศาสนาจะเจริญ หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ 1000 ปี เนินดินนั้นก็ตั้งขึ้นเป็นแผ่นดินและพระราชบุตรของพระเจ้าเสนะคงคา พระนามว่า สมลกุमारและวิมลกุमार ได้รวบรวมไพร่พลตั้งเมืองขึ้นชื่อหงสาวดีที่ชาวมอญเรียกว่า “ฮองลาเวะตอย” ดังนั้นชาวมอญจึงใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่มาของการแห่งหงส์ ธงตะขาบ อีกส่วนหนึ่งได้แก่ ธงตะขาบหรือที่เรียกว่า “อะลามเทียะกี” เป็นธงที่ชาวมอญเกาะเกร็ดนิยมทำขึ้นในเทศกาลสงกรานต์ นิยมนำมาใช้เชิญธงตะขาบขึ้นสู่เสาหงส์ตามวัดมอญประจำหมู่บ้าน ได้แก่ วัดปรมัยยิกาวาส วัดเสาชงทอง การทำธงตะขาบมีที่มาเนื่องจากตะขาบสามารถนำมาเปรียบได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ตะขาบมีลำตัวยาว มีเท้าจำนวนมาก มีเขี้ยวเล็บที่มีพิษใช้ป้องกันตัวเองได้ เปรียบเหมือนคนมอญที่ถูกรุกรานแต่สามารถป้องกันตนได้ อีกนัยหนึ่ง เมื่อเวลาตะขาบมีลูกจะมีครวระมาก ๆ เมื่อลูกมีอันตรายตัวแม่จะปกป้องด้วยการขดลำตัวเป็นวงกลมล้อมลูกๆไว้ในทางธรรมซึ่งตะขาบมีลักษณะลำตัวส่วนต่างๆที่เป็นปริศนาธรรมทั้งสิ้นได้แก่

3.2.2.9.1.2.1 ลำตัว จากหัวถึงหางมีจำนวน 22 ปล้อง หมายถึง หลักธรรม 5 ประการ คือ สดสัสมปฐฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5

3.2.2.9.1.2.2 ขา 40 ข้าง หรือ 20 คู่ หมายถึง หลักธรรม 40 ประการ ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 บุญกิริยาวัตถุ 10 นาถกรณธรรม 10 และอนุสติ 10

3.2.2.9.1.2.3 หนวด 2 เส้น หมายถึง ธรรมที่มีอุปการะมาก 2 ประการ ได้แก่ สติ คือ ความระลึกได้ และสัมปชัญญะ คือความรู้ตัว

3.2.2.9.1.2.1.4 หาง 2 หาง หมายถึง ขันติ คือ ความอดกลั้น และโสรัจจะ คือ ความสงบเสงี่ยมเสียมตัว

3.2.2.9.1.2.1.5 เขี้ยวมี 2 เขี้ยว หมายถึง หิริ คือ ความละอายแก่ใจเมื่อทำชั่ว และโอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาป

3.2.2.9.1.2.1.6 ตามี 2 ข้าง หมายถึง บุคคลที่หาได้ยาก 2 ประการ ได้แก่ บุพพการี คือ บุคคลผู้ให้อุปการะมาก่อน และกตัญญูกตเวที คือ บุคคลผู้รู้อุปการะที่ทานทำมาแล้วและทำตอบแก้ทาน

ชาวมอญเกาะเกร็ดนำลักษณะของตะขาบมาดัดแปลงทำธงตะขาบซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ลำตัว และหาง โดยนิยมใช้ผ้าแดงทำส่วนลำตัว และผ้าขาวทำส่วนหัวและหาง ลำตัวแบ่งเป็น 9 ปล้อง แต่ละปล้องนำไม้มาดัด เพื่อติดผ้าขาวทำธงตะขาบได้ 10 คู่ หรือ 20 ข้าง แต่ละข้างติดขาได้ 2 ขา รวมมีขา 40 ขา ส่วนการแบ่งช่วงขาได้ 10 คู่ หมายความว่าพระเจ้า 10 ชาติ ลำตัว 9 ปล้อง เจาะช่วงปล้องละ 5 ช่วง รวม 45 ช่วง หมายถึง 45 พรรษา ที่พระพุทธเจ้าทรงผนวช

ส่วน 6 ปล้อง หมายถึง นิพพาน 1 ผล 1 มรรค 4 การแห่งสังขตชาบนี้จะทำในหมู่บ้านเพื่อความ เป็นสิริมงคล มีการเลี้ยงพระตอนเช้าแล้วจะมีการฉลองขึ้นศักราชใหม่ทั้งสงฆ์พระพุทธรูปและพระ เจริญที่สำคัญภายในวัด (อลิสรา รามโกมุท. 2542:85-87)

3.2.2.9.1.3 ประเพณีสงฆ์และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ (สระเหริงซ่าง) วัน สงกรานต์นอกจากหนุ่มสาวจะเล่นน้ำสงกรานต์แล้ว บรรดาลูกหลานก็ต้องไปรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ที่นับ ถือ เพราะในสมัยก่อนมีความเชื่อว่าการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ถือเป็นสิริมงคลที่ได้รับตั้งแต่ต้นปี และจะ เป็นมงคลไปตลอดปี ประเพณีดังกล่าวเป็นผลมาจากตำนานสงกรานต์ ที่ว่าเมื่อครบ 365 วัน นาง สงกรานต์นำเศียรท้าวกบิลพรหมมาชำระล้างที่เมืองพาราวันนิกโดยมีเทวดามาร่วมพิธีเพราะเมืองนี้ เป็นเมืองที่แม่น้ำ 4 สายมารวมกันโดยไหลจากหิมพานต์ จึงเป็นแม่น้ำที่ใสสะอาด และมีความลึก ดั่งนั้นนางสงกรานต์ จึงนำเศียรท้าวกบิลพรหมมาล้างเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน ทำให้คนมอญนำมาปฏิบัติ แก่ผู้ใหญ่และผู้เฒ่าที่เคารพนับถือนอกจากการรดน้ำผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่แล้วยังสงฆ์คนที่ยังมีชีวิตไปแล้วก็ได้ โดยนำโกฏี บรรจุน้ำอบมาพรมน้ำอบ ถือเป็นกาแสดงเมตตาจิตปีละครั้ง (กนกพร วิวัฒน์การ. 2543:130)

3.2.2.9.2 เดือนพฤษภาคม (เดือนหก)

3.2.2.9.2.1 ประเพณีค้ำต้นโพธิ์ ชาวมอญไปทำบุญ รดน้ำต้นโพธิ์ และค้ำ ต้นโพธิ์ตามวัดเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งดับขันธปรินิพพาน คือ ถวายน้ำสงฆ์ที่โคนต้นโพธิ์แทนถวายน้ำสงฆ์พระบรมศพขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกาะเกร็ด มีประเพณีค้ำ ต้นโพธิ์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งแตกต่างไปจากชุมชนมอญแห่งอื่นบ้างในรายละเอียด ของกิจกรรมและช่วงเวลาแต่ก็มาจากคติความเชื่อและจุดมุ่งหมายเดียวกันกับประเพณีรดน้ำต้นโพธิ์ และปลูกต้นโพธิ์ที่อื่นๆ เพราะชาวเกาะเกร็ดไม่ปลูกต้นโพธิ์ตามประเพณีเนื่องจากทุกวัดในเกาะเกร็ดมี ต้นโพธิ์ครบทุกวัดและบางวัดมีหลายต้น หมดความจำเป็นที่จะปลูกขึ้นอีก จึงปรับเปลี่ยนพิธีมาเป็น ค้ำต้นโพธิ์แทน (เ็ด็ด ภิรมย์. 2542 :89)

3.2.2.9.2.2 ประเพณีทำบุญอุทิศกุศล เป็นการทำบุญเนื่องในวันถวายเพลิง พระพุทธสรีระหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 แล้ว 8 วัน โดย พระอานนที่ได้อัญเชิญให้มัลลกะชัตริย์ที่เมืองกุสินาราเมืองซึ่งพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานทราบ มัลลกะชัตริย์ทั้งหลายจึงร่วมกันตกแต่งสถานที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธสรีระ สมณะชีพรามณ์และ เหล่าพสกนิกรทั้งหลายทราบข่าวก็พากันสักการะบูชาพระสรีระของพระพุทธองค์ การถวายพระเพลิง พระพุทธสรีระเป็นเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งของพระพุทธประวัติที่พุทธศาสนิกชนได้กำหนดให้เป็นวัน สำคัญวันหนึ่ง ชาวมอญเกาะเกร็ดมีประเพณีการทำบุญในวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า เรียกว่า

“จ้อง เพี้ยจ๋าย่าจกักรอย” เป็นการทำบุญที่ต่อเนื่องจากวันวิสาขบูชา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีเทศน์ พระปฐมสมโพธิ และต่อจากนั้นก็จะมีการทำบุญเลี้ยงพระจนถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเป็นวันถวาย พระเพลิงพระพุทธรูปเจ้า วัดที่มีการจัดงานเป็นประจำ เช่น วัดปรมัยยิกาवास ที่เกาะเกร็ดจะทำ ปราสาทมอญที่ใช้สำหรับการเผาศพพระสงฆ์มอญพร้อมทั้งทำหีบศพซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูป ปางปรินิพพานโดยมีผ้าพระบาทยื่นเลยออกมาจากหีบ และมีพระมหากัสสปะถวายบังคมอยู่ปลาย พระบาทประดิษฐานไว้ภายในปราสาท มีการทำบุญเลี้ยงพระและแสดงพระธรรมเทศนา ก่อนการทำพิธี ถวายพระเพลิง เวลากลางวันมีการจัดดอกไม้ไฟเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วย การถวายพระเพลิง พระพุทธรูปเจ้าจำลองในประเพณีอัฐมีบูชาของมอญนิยมใช้วิธีจุดลูกหนูแทนการจุดไฟโดยตรง ลูกหนู เป็นดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งเมื่อจุดไฟในเวลาถวายพระเพลิงพระพุทธรูปเจ้าจำลอง จะผูกลูกหนูไว้กับเชือกซึ่ง ปลายข้างหนึ่งผูกอยู่ที่หีบศพ เมื่อจุดไฟที่ลูกหนู ลูกหนูจะติดไฟแล้ววิ่งไปตามเชือกตรงไปที่ปราสาทซึ่ง ประดิษฐานหีบศพจำลอง เปรียบดังเพลิงทิพย์ที่เกิดขึ้นด้วยอิทธิฤทธิ์ของเทพยดาตามพุทธประวัติที่ กล่าวไว้ในปฐมสมโพธิกถา การสร้างปราสาทจำลองและการสร้างหีบศพขนาดเล็กหรือใหญ่มีพระพุทธรูป รัระอยู่ภายในมีพระบาทยื่นออกมานอกหีบและมีพระมหากัสสปะถวายบังคมอยู่ที่พระบาทใน ประเพณีอัฐมีบูชา (อติสา รามโกมุท. 2542 : 71-72)

3.2.2.9.2.3 เดือนมิถุนายน (เดือนเจ็ด) ชาวมอญนิยมบวชลูกหลานเพื่อเป็น การสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธรูปเจ้า ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเพื่อให้จิตใจสงบใส

3.2.2.9.2.4 เดือนกรกฎาคม (เดือนแปด)

3.2.2.9.2.4.1 ประเพณีเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตร ถวายเทียนพุ่ม ถวายเครื่องไทยธรรม ผ้าอาบน้ำฝน อาหารเครื่องดื่ม สิ่งของที่พระจำเป็นต้องใช้ระหว่าง เข้าพรรษา

3.2.2.9.2.4.2 ประเพณี “เจ้าภาพกัณฑ์เทศน์” ทุกวันพระ ตลอดไตรมาส เข้าพรรษา พิธีของประเพณีนี้ก็คือ ชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาแต่ละครอบครัวจะสลับกันเป็นเจ้าภาพกัณฑ์ เทศ โดยเจ้าภาพจะจัดเครื่องกัณฑ์เทศน์ตามกำลังศรัทธามาถวายพระถือกันว่าได้อานิสงส์ที่ได้เป็น เจ้าภาพส่งเสริมให้ญาติโยมผู้อื่นได้ช่วยเผยแพร่พระธรรมและเป็นการช่วยจรรโลงพระศาสนาอย่างยิ่ง วันพระยังมีญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาไปสดับฟังเทศนาธรรม รับศีล ถือนศีล 8 ในวันพระเป็นเรื่องปกติ

3.2.2.9.5 เดือนสิงหาคม(เดือนเก้า)

ประเพณีตักบาตรขนมจีนและตักบาตรกล้วยไข่กระยาสาทร ชาวบ้านจะทำขนมจีน น้ำพริก น้ำยา หรือแกงเผ็ด รวมทั้งกระยาสาทรและกล้วยไข่ ออกจากบ้านแต่เช้ามีดไปที่วัด ใ้บาตรถวายพระ เมื่อ “ทำบุญ” แล้วกลับมาบ้าน “เพื่อให้ทาน” ต่อ คือ นำอาหารที่ทำไปแบ่งปันแก่เพื่อนบ้านและผู้ที่เราพนันถือ เจตนาของประเพณีคือการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และแสดงความผูกพันเอื้อเฟื้อต่อผู้ร่วมสังคม

3.2.2.9.6 เดือนกันยายน(เดือนสิบ)

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เดือนกันยายน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันตักบาตรน้ำผึ้ง ข้าวต้มลูกโยน โดยเริ่มต้นตอนเช้า เวลาที่พระสงฆ์ออกบิณฑบาตตามปกติ ชาวบ้านจะจัดเตรียมกับข้าวใส่บาตร แต่มีสิ่งที่เพิ่มขึ้นพิเศษคือ น้ำผึ้งกับข้าวต้มลูกโยน ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งเป็นประเพณีที่ชาวมอญถือปฏิบัติมานาน โดยมีความเชื่อตามตำนานว่า มีผู้หญิงคนหนึ่งถูกขายไปเป็นบ่าวรับใช้ชาติดอกอยู่ 7 ปี เมื่อครบกำหนดจึงได้ผ้ามาผืนหนึ่ง ขณะเดินทางกลับบ้านพบพระภิกษุรูปหนึ่งอุ้มบาตรที่เต็มไปด้วยน้ำผึ้งทำให้บาตรล้นมาก นางจึงถวายน้ำผึ้งนั้นเพื่อให้รองบาตรไม่ให้ล้นแล้วอธิษฐานขอให้เกิดเป็นลูกกษัตริย์ ให้ภิกษุนั้นไปเกิดเป็นลูกกษัตริย์คนละเมือง เมื่อเกิดชาติใหม่นางก็ได้ตามคำอธิษฐานและได้อภิเษกกับกษัตริย์ซึ่งก็คือพระที่ไปเกิดใหม่ตามที่นางอธิษฐาน จนมีวันหนึ่งนางไปรับปากว่าจะทำบุญด้วยผ้า 500 ผืน แต่เนื่องจากนางไม่ได้เตรียมไว้ ใดๆ ต่างว่านางคงทำไม่ได้ แต่ด้วยบุญบารมีในชาติก่อน นางจึงมีผ้าผืนหนึ่งตัดเท่าไรก็ไม่หมด นางจึงนำมาทำบุญได้อีกอีกตำนานเล่าว่า สมัยพุทธเจ้าพระองค์ทรงมีดำริว่าในฤดูฝนซึ่งพระสงฆ์ต้องจำพรรษานานๆ อาหารการกินจะหาฉันก็ลำบาก จึงมีผลต่อสุขภาพ ดังนั้นจึงทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุฉันอาหารที่มีประโยชน์ที่ถือเป็นเภสัชทาน 5 ชนิด เปรียบเหมือนยา ได้แก่ เนยใสเนยข้น น้ำมัน น้ำอ้อย และน้ำผึ้ง ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าอยู่กับสถานที่ ชนิดใดหาได้ง่ายโดยถือว่าการทำบุญที่ได้กุศลแรง เนื่องด้วยเป็นยาสำหรับพระสงฆ์ในยามเจ็บป่วยได้ฉันสมุนไพรต่างๆ หรือพระอาจนำมาภวนบนฝาบาตรแล้วใช้เทียนลนข้างใต้มีลักษณะคล้ายลูกกวาดใช้อมได้ จึงถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ชาวมอญเกาะเกร็ดยังปฏิบัติอยู่โดยกำหนดตักบาตรน้ำผึ้งในวัดปรมัยยิกาวาส วัดเสาชิงช้า วัดไผ่ล้อม และวัดฉิมพลี (อภิลักขิตสมัยพุทธ. 2542 : 90-92)

3.2.2.9.7 เดือนตุลาคม(เดือนสิบเอ็ด)

3.2.2.9.7.1 ประเพณีการทำบุญออกพรรษา เดือนตุลาคม หรือเดือน 11

พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทย ชาวรามัญ ถือว่างานทำบุญออกพรรษาเป็นงานใหญ่ที่มีความสำคัญ ชาวเกาะเกร็ดจะทำบุญออกพรรษากัน 3 วัน คือ วันขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะเริ่มกวนกระยาสาธ ทำขนมจีน น้ำพริกน้ำยา แกงเผ็ดต่างๆ ตั้งแต่ก่อนวันออกพรรษา และเมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ จะเริ่มประเพณีตักบาตรน้ำ (เอ็ด ภิรมย์. 2542:90)

3.2.2.9.7.2 ประเพณีตักบาตรทางน้ำ ชาวเกาะเกร็ดทำพิธีตักบาตรทางน้ำ หรือเรียกว่า “ตักบาตรทางเรือ” ทั้ง 3 วัน ในเทศกาลออกพรรษา คือ ขึ้น 14 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ ช่วงเวลา 07.30-08.00 น. ชาวบ้านวัยหนุ่ม วัยฉกรรจ์ จะนำเรือใหญ่ซึ่งประดับตกแต่งอย่างงดงาม ออกมารับพระที่ทำวัดลำละ 1 รูป ซึ่งเป็นพระวัยหนุ่มเช่นกัน เมื่อนิมิตต์พระลงเรือแล้วก็พายเรือไปเทียบหัวบันไดทำน้าบ้านต่างๆ หรือตามท่าเรือ ซึ่งญาติโยมคอยใส่บาตรอยู่ เรือส่วนใหญ่จะนำพระมาส่งให้ฉันเพลที่วัด การตักบาตรทางเรือเป็นกิจกรรมที่คนเฒ่าคนแก่ได้ทำบุญ คนหนุ่มคนสาว และเด็กๆ ได้สนุกสนานหยอกล้อร้องเพลงโต้ตอบกันและทำความรู้จักมักคุ้นกัน การนำเรือไปรับใช้พระจึงมีนัยยะของการ “ทำบุญเรือ” เพื่อความเป็นสิริมงคล และเหตุที่การตักบาตรทางเรือเป็นประเพณีที่ชาวบ้านร่วมใจทำกันอย่างกว้างขวางทั่วถึงเพราะชาวมอญแถบนี้ แต่ก่อนนั้นค้าขายเครื่องปั้นดินเผาหรือสินค้าอื่นๆ ซึ่งต้องใช้เรือเป็นพาหนะขนส่งลำเลียงสินค้าแต่ถึงจะไม่มีอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องกับเรือเรือก็เป็นสิ่งที่อยู่กับชีวิตประจำวันอย่างแยกไม่ออก การทำบุญที่เกี่ยวกับน้ำและเรือ จึงมีความหมายสำหรับชาวเกาะเกร็ด เพราะเป็นบุญที่ก่อให้เกิดสิริมงคลต่อปัจจัยสำคัญของชีวิต (เอ็ด ภิรมย์. 2542 :91)

3.2.2.9.7.2 ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระและตักบาตรดอกไม้ ในวันออกพรรษา หลังจากพิธีตักบาตรเรือในตอนเช้า เวลาเพลชาวบ้านทั้งชาวไทยและเชื้อสายมอญ ตำบลเกาะเกร็ดจะจัดสำหรับอาหารคาวหวานไปถวายพระสงฆ์เพื่อฉันเพลที่ศาลาการเปรียญวัดปรมัยยิกาวาส โดยแจ้งความจำนงกับเจ้าหน้าที่ของวัดว่าต้องการจะถวายสำหรับอาหารแก่พระสงฆ์องค์ใด คล้ายกับการทำบุญสลากภัตซึ่งจะมีการจับสลากเพื่อดูว่าจะต้องนำของไปถวายพระสงฆ์องค์ใด แต่สำหรับการทำบุญครั้งนี้ไม่ต้องจับสลากเพียงแต่แจ้งความจำนงไว้เท่านั้น การจัดสำหรับอาหารเพื่อถวายพระสงฆ์ชาวบ้านจะจัดทำอาหารและจัดใส่ภาชนะใส่ถาดเป็นสำหรับสวยงามนำไปวางเรียงรวมกันไว้บนศาลาการเปรียญ แล้วนั่งฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป ครั้นถึงเวลาฉัน เจ้าของสำหรับหรือเจ้าหน้าที่ของวัดจะนำสำหรับอาหารแต่ละชุดไปถวายพระสงฆ์ตามที่แจ้งความจำนงไว้ หลังจากพระสงฆ์ฉันอาหารเพลเสร็จแล้วเวลาประมาณ 14.00 – 15.00 น. พระสงฆ์ทั้งหมดจะไปร่วมพิธีปวารณาออกพรรษาในพระอุโบสถ ระหว่างทางเดิน ประชาชนที่เกาะเกร็ดจะนำดอกไม้รูปเทียนจัดใส่ถาดมานั่งคอยเตรียมถวายพระสงฆ์ตั้งแต่บันไดศาลาการเปรียญไปจนถึงบันไดเข้าพระอุโบสถ การนำดอกไม้รูปเทียนมาถวายพระสงฆ์นั้นชาวมอญทำเป็นประจำแต่โบราณเรียกว่า “ประเพณีตักบาตรดอกไม้” ซึ่งมีคติ

ความเชื่อสืบเนื่องมาจากพุทธประวัติ เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดา บนเทวโลกที่เมืองสังกัสสะ พระมหากษัตริย์ ประชาชนชาวเมืองสังกัสสะและเมืองอื่นๆ พากันนำ ดอกไม้และเครื่องสักการบูชาต่างๆ มาเฝ้า ชาวมอญเกาะเกร็ดจัดพิธีตัดบาตรรดดอกไม้โดยจำลอง เหตุการณ์ตามพุทธประวัติตอนพระพุทธองค์เสด็จลงจากเทวโลก โดยการอัญเชิญพระพุทธรูป ตาม ด้วยหนังสือพระธรรมอันเก่าแก่ของวัดปรมัยยิกาวาสนำขบวนพระสงฆ์ลงจากศาลาการเปรียญเดินไป ตามทางเดินที่ปูเสื่อหรือจัดเตรียมไว้อย่างดีซึ่งมีชาวบ้านนั่งรอถวายดอกไม้ธูปเทียนอยู่ตามทางนั้น ชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนใส่ลงในย่ามของพระสงฆ์ไปตลอดทางจนเข้าสู่พระอุโบสถเมื่อขบวน พระสงฆ์รับดอกไม้ธูปเทียนและเดินเข้าสู่พระอุโบสถหมดแล้ว พระสงฆ์ทั้งหมดจะทำพิธีปวารณา ออกพรรษาในพระอุโบสถ ซึ่งเป็นกิจเฉพาะสงฆ์ต่อไป (อลิสรา รามโกมุท. 2542:76 - 78)

3.2.2.9.8 เดือนพฤศจิกายน(เดือนสิบสอง)

ประเพณีเทศกาลลอยกระทง ชาวเกาะเกร็ดกระทำตามคตินิยมเช่นเดียวกับชาวไทย พิธีกรรมที่น่าสนใจและแตกต่างจากที่อื่นคือ เวลาที่เวียนตรง ยามพระจันทร์ตรงศีรษะ ส่องแสง ช่วงเวลานั้น ถ้าน้ำเจ้าพระยาจะนิ่งไม่ขึ้นไม่ลง พระสงฆ์วัดต่างๆ ประโคมระฆังกังวาน เวลานั้น ถือกันว่า น้ำในแม่น้ำคือ “น้ำมนต์” เรียกสืบกันมาว่า “น้ำเพ็ญ” ผู้ใหญ่จะนำขันมาตักใส่โอ่ง นำมารด ศีรษะตนเองและลูกหลานอธิษฐานจิต ไถสิ่งไม่ดีออกไปตามน้ำและน้อมนำสิ่งดีงามมาสู่ชีวิตด้วย

3.2.2.2.9 **เดือนธันวาคม (เดือนอ้าย)** มีการทำบุญด้วยผลิตผลของเกษตรกร ใหม่ เช่น ข้าวใหม่ (ตำข้าวเม่า) ผลไม้ซึ่งออกผลใหม่นำมาถวายพระ

3.2.2.9.10 เดือนมกราคม (เดือนยี่)

มีการทำบุญด้วยกาลทาน 5 ประการ คือ

- (1) ทำบุญกับพระอาคันตุกะมาพักแรมตามวัดของตนเพื่อเป็นการ ปฏิสันถาร ต้อนรับพระสงฆ์
- (2) ทำบุญกับพระภิกษุซึ่งเดินทางไกลหรือออกธุดงค์ เพื่อเป็นการปฏิบัติ สมนธรรม
- (3) ทำบุญกับพระภิกษุสงฆ์อาพาธ ซึ่งถือว่าได้บุญล้ำเลิศประเสริฐ
- (4) ทำบุญให้ทานแก่บุคคลซึ่งประสบทุกข์ภัย คือ ข้าวยากหมากแพง และสงเคราะห์ประชาชนประสบเคราะห์กรรมหนัก เช่น อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น
- (5) ทำบุญให้ทานด้วยผลผลิตเกษตรกรรมใหม่ เช่น ข้าวใหม่ ผลไม้ใหม่ (ดรุณี แก้วม่วง.2526:116)

บทที่ 4

พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด

พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายเสมือนเป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติร่วมกันของบุคคลหลายฝ่าย นับตั้งแต่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนผู้คนในชุมชนใกล้เคียง การตายมีขั้นตอน และกระบวนการด้านพิธีกรรมที่ต้องถือปฏิบัติเป็นการเฉพาะอย่างละเอียดและซับซ้อน ทั้งพิธีกรรมทางศาสนา และคติความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีพิธีการและขั้นตอนด้านพิธีกรรมที่ต้องถือปฏิบัติเป็นการเฉพาะอย่างละเอียดหลายขั้นตอน ซึ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญนั้นแบ่งตามลักษณะการตาย คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายที่ตายแบบปกติ ตามคติของชาวมอญ เช่น การตายด้วยโรคชรา หรือป่วยเป็นเวลานาน และพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายที่ตายแบบไม่ปกติ คือ การตายด้วยโรคระบาดร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรค ไข้ทรพิษ กาฬโรค ตายเพราะอุบัติเหตุ ตายเพราะถูกฆาตกรรมฆ่าตัวตาย ตายโดยไม่มีผู้รู้เห็น และตายนอกอายุ 12 ปี ซึ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายทั้ง 2 ลักษณะมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ขั้นตอนของพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของชาวมอญเกาะเกร็ด เป็นพิธีกรรมที่อธิบายคติความเชื่อของชาวมอญตามหลักพุทธศาสนาที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งลักษณะการตายของคนปกติ คือ การที่คนเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย ตายด้วยโรคชรา ตายตามอายุขัย ศพคนตายประเภทนี้ ถือว่าตายแบบสามัญ พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายผู้ที่มีชีวิตอยู่ต้องปฏิบัติและจัดการเกี่ยวกับศพตามประเพณีของชาวมอญ ปกติชาวมอญอยู่กันเป็นกลุ่ม เวลามีสงานศพในแต่ละครั้งก็ต้องมีการบอกกล่าวกัน ตลอดจนมาร่วมกันช่วยงานด้วยความยินดี เต็มใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้น พิธีกรรมเกี่ยวกับศพมีขั้นตอนมากมาย ทั้งของพระสงฆ์และฆราวาส ดังนี้

4.1.1 การตายแบบปกติ

4.1.1.1 ขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดศพงานศพพระภิกษุสงฆ์

พิธีกรรมการทำศพพระภิกษุสงฆ์ของชาวมอญเกาะเกร็ด ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา การนำศพประชุมเพลิงพระภิกษุสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้านั้น จะได้านิสงส์เท่ากับการถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า การจัดศพพระภิกษุสงฆ์จะไม่แบ่งประเภทการมรณภาพ จะมรณภาพลักษณะใดก็จัดเป็นแบบปกติทั้งหมด การจัดพิธีศพ

พระลูกวัดจะจัดคล้ายศพฆราวาส ส่วนการจัดพิธีกรรมแบบการสร้างปราสาทเพื่อฌาปนกิจนั้นขึ้นอยู่กับสมณศักดิ์ตั้งแต่พระพิธีธรรมขึ้นไป และการจำพรรษานานตั้งแต่ 20 พรรษา รวมทั้งพระที่เป็นเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระผู้ใหญ่ที่มีอายุมาก ซึ่งมีการจัดพิธีกรรมรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

4.1.1.1.1 บอกข่าวการตายเบื้องต้น

การบอกข่าวการตายพระภิกษุสงฆ์นั้น ใช้สัญญาณการเคาะระฆังเป็นลำดับแรก โดยเคาะเป็นระยะเสมอกันไปเรื่อยๆ ช่วงอดีตใจเคาะ 1 ครั้ง ไม่มีการรัว เป็นสัญญาณบอกเหตุ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ใกล้ได้ยินเสียงระฆังจังหวะนี้ก็จะมาพร้อมกัน รวมถึงชาวบ้านด้วยการเคาะระฆังจะเคาะไปเรื่อยๆ จนกว่าจะอาบน้ำศพเสร็จ (เฉลิมศักดิ์ ปาลา.2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.2 การอาบน้ำศพ

ในการอาบน้ำศพนั้นพระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งที่อยู่ใกล้จะทำการโกนผมโกนคิ้ว โกนหนวดให้หมด คณะสงฆ์ทายกจะนำเอาน้ำร้อนผสมน้ำเย็นพออุ่นๆ ผสมผงขมิ้น อาบน้ำศพเรียกว่า “อาบจริง” ทำความสะอาดร่างกายแล้วนำน้ำเย็นมาอาบอีกครั้ง โดยไม่ต้องผสมอะไร เมื่ออาบน้ำศพด้วยน้ำสะอาดเสร็จแล้ว นำผ้าเช็ดศพให้แห้งแล้วนำผ้าไตรชุดใหม่นุ่มหอม เมื่อครองจีวรสังฆาฏิครบชุดแล้วนำศพขึ้นตั้งบนเตียงซึ่งจัดไว้สำหรับพระภิกษุสงฆ์ ทายก ทายิกา ศิษยานุศิษย์จะได้มาขอขมาและรดน้ำศพโดยทั่วกัน (แหม่ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.3 การบรรจุศพใส่โลง

การจัดพิธีศพพระภิกษุสงฆ์ จะไม่มีการมัดด้ายสายสิญจน์ใดๆ ทั้งสิ้น จะจัดศพให้นอนหงาย มือสองข้างวางราบข้างลำตัวทั้ง 2 ข้าง แล้วนำจีวรห่มคลุมไว้เท่านั้น ไม่ต้องนำเหรียญ หมากใส่ปากศพ และไม่มีการประพรมด้วยของหอม แป้ง น้ำอบ ซึ่งเป็นของที่พระห้ามใช้ และอีกประการชาวมอญเกาะเกร็ดมีความเชื่อว่า พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส ไม่ต้องมีสิ่งใดมาปรุงแต่ง มีแต่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เมื่อมรณภาพจึงไม่จำเป็นต้องประพรมด้วยของหอมและพระที่มรณภาพนั้นเป็นพระมีความเชื่อว่าถ้ามีบุญ ศพจะไม่เน่า ไม่ส่งกลิ่นเหม็น แม้จะไม่ฉีดยารักษาศพ เมื่อบรรจุศพใส่โลงเสร็จแล้วนำโลงศพขึ้นตั้งเพื่อบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมต่อไป คณะสงฆ์ทายกจัดตั้งตู้พระธรรม เสร็จแล้วพระภิกษุสงฆ์ที่มาร่วมงานและเยี่ยมศพจะนัดหมายกันเองเพื่อขึ้นสวดพระอภิธรรมโดยไม่ต้องอาราธนา จะสวดกันเป็นชุดๆ ไปชุดละ 4 รูป จะสวดกี่จบก็ได้ ผลัดเปลี่ยนกันไปตลอดทั้งคืน โดยไม่มีเจ้าภาพถวายเครื่องปัจจัยไทยทาน ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มาฟังสวด จะนำเพียงปัจจัยใส่ไว้ในตู้ที่มรรคนายกวัดจัดตั้งไว้ให้เท่านั้น จะถวาย

พระผู้สวดก็เพียงแต่น้ำปานะ น้ำร้อน น้ำชา เครื่องดื่ม ซึ่งจะสวดและทำอย่างนี้ไปจนกว่าจะถึงวันทำบุญ 7 วัน (แช่ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.4 การทำบุญ 7 วัน

ก่อนจะถึงวันทำบุญ มรรคนายกวัดซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญจะไปเจรจากับมรรคนายกวัดอื่น ในทุกหมู่บ้าน เพื่อเชิญชวนแต่ละหมู่บ้านให้ช่วยทำแกงหม้อใหญ่ๆ เพื่อมาร่วมกันทำบุญ ถวายเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ แต่ละหมู่บ้านจะรับทำแกงหมู่บ้านละ 1 หม้อ จะแจ้งให้มรรคนายกวัดนั้นทราบว่าเป็นแกงอะไร จะได้ไม่ซ้ำกัน ส่วนวัดเจ้าภาพต้องเป็นผู้ทำของหวานซึ่งจะทำก็อย่างก็ได้ และต้องมีแกงหลักไว้หนึ่งอย่าง พร้อมข้าวจะต้องหุงไว้ให้พร้อม จะทำบุญกันช่วงเช้า คณะกรรมการวัดจะประชุมกันนำเงินในตู้ทั้งหมด มารวมกันนับแล้วไปซื้อข้าวของถวายพระกันในวันทำบุญ 7 วัน เรียกว่า “วันรวมยอด” ส่วนปัจจัยนั้นชาวมอญเกาะเกร็ดจะไม่ถวายพระโดยตรง จะใช้ใบปวารณาถวายพระแทน เสร็จแล้วพระจะให้เด็กวัดมาขึ้นเงินกับมรรคนายกวัด เมื่อเสร็จจากการทำบุญ 7 วัน ก็ทำพิธีบรรจุงูศพบต่อไป (พิศาล บุญผูก. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.5 การเก็บศพ

การเก็บศพนั้น ถ้าศพเป็นเจ้าของอาวาส จะต้องเก็บในกุฏิที่ท่านเคยอยู่ มาจนกว่าจะถึงวันกำหนดเผา ถ้าเป็นศพพระลูกวัดของชาวมอญเกาะเกร็ดจะเก็บไว้ที่เมรุวัดปรมัยยิกาวาส และเสารงทอง ส่วนวัดฉิมพลี วัดไผ่ล้อม ไม่มีเมรุสำหรับประกอบพิธีกรรม จากนั้นจัดเครื่องอัฐบริขาร คือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม และประคดเอน ผ้ากรองน้ำ ให้นำผ้าไตร 1 ไตร ตาลปัตร จะต้องเอามาตั้งไว้ในส่วนหนึ่งทางด้านศีรษะ นับตั้งแต่วันมรณภาพ จนถึงวันบรรจุงูศพบต้องเอาไปตั้งไว้ด้วย การบำเพ็ญกุศลศพพระภิกษุที่มรณภาพจนถึงวันทำบุญ 7 วัน หรือ ทำบุญสัตตมวาร มีสิ่งที่แตกต่างจากศพฆราวาส เรื่องข้าวของเครื่องใช้ในการกรวดน้ำ เช่น เสื่อ ที่นอน หมอน มุ้ง จะไม่มีการเก็บศพไว้นั้นจะช้าหรือเร็วแล้วแต่ความเหมาะสมกับสถานการณ์ของชาวบ้าน ในกรณีเจ้าอาวาสมรณภาพ ผู้รักษาการเจ้าอาวาสกับมรรคนายกปรึกษากันก่อน แล้วจึงเรียกประชุมชาวบ้านร่วมกำหนดงานฌาปนกิจศพและช่วยกันรับธุระหน้าที่แบ่งงานกันไป ส่วนเรื่องพระเป็นหน้าที่ฝ่ายคณะสงฆ์จัดการทางคณะกรรมการมีมรรคนายกเป็นประธานฝ่ายฆราวาส จัดแบ่งงาน เช่น ทำโลงมอญ สร้างปราสาท โรงครัว โรงน้ำร้อน โรงน้ำชา จัดสถานที่ ปี่พาทย์ โขนหนัง มหรสพต่างๆ เครื่องปัจจัยไทยทาน (สมเชษฐ์ สุขศิริธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.6 การสร้างปราสาทเผาศพ

พิธีศพพระภิกษุโดยเฉพาะพระชั้นผู้ใหญ่ นิยมสร้างปราสาทซึ่งมีจำนวนยอดตั้งแต่ 3 จนถึง 5 ยอด ขึ้นอยู่กับสมณศักดิ์และทุนทรัพย์ เพราะถือว่าพระภิกษุเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ควรทำที่เผาให้สวยงามและไม่ปนกับจิตกาธานของคนธรรมดา นอกจากนั้นการจุดไฟเผาศพก็จะไม่เผาด้วยมือ แต่จุดไฟจากลูกหนูแทน ลูกหนูเป็นไม้กระบอกกลมยาวประมาณหนึ่งศอก หน้ากว้างประมาณหนึ่งคืบ ภายในกระบอกบรรจุดินไฟ ปลายกระบอกข้างหนึ่งเจาะรูให้ประกายไฟออกเพื่อผลักดันให้ลูกหนูวิ่งไปข้างหน้า โดยให้กระบอกนี้ห้อยไว้กับลวดเหล็กเพียงหลวมๆ เมื่อลูกหนูวิ่งไปจนสุดลวดเหล็กแล้วก็จะหลุดจากปลายสายลวดและลอยไปกระทบปราสาทและโถงอีกต่อหนึ่ง ส่วนมากปราสาทและโถงที่ใช้ลูกหนูจุดนี้มักทำจำลองไม่ใช่ของจริงเพราะเกรงจะทำให้เกิดความเสียหายสำหรับชาวมอญเกาะเกร็ดก็จัดพิธีปลงศพพระภิกษุด้วยการสร้างปราสาทแทนการเผาบนเมรุเช่นกันงานพระราชทานเพลิงศพพระครูไตรสรณธัช (มาลัย บุพผาโม) อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมาภิไธยวิหารเมื่อ พ.ศ. 2540 และงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม (วันชัย เปาวรานนท์) อดีตเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2550 ชาวมอญเกาะเกร็ดได้สร้างปราสาทห้ายอดทำด้วยไม้ปิดประดับตกแต่งด้วยกระดาษสีฉลุลาย และมีพิธีเผาด้วยการจุดลูกหนูด้วย แต่ไม่มีพิธีการแย่งศพ การสร้างปราสาทมอญนั้นชาวมอญเกาะเกร็ดถือเป็นหน้าที่ของมรรคนายกและประชาชนจะจัดการหาทุนทำกันเอง (พระครูวิมลธรรมมาภรณ์. 2550: สัมภาษณ์) ส่วนการสร้างปราสาทเพื่อฌาปนกิจพระภิกษุสงฆ์มอญเกาะเกร็ดนั้นจะมีขั้นตอนพิธีกรรมการยกยอดปราสาท และพิธีการร่ำสามถาด มีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1.1.6.1 การยกยอดปราสาทนั้นช่างทำปราสาทจะนำยอดฉัตรพร้อมยอดคอบัวมาวางไว้ในพิธีที่จะทำการบวงสรวงไหว้ครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทมาให้ มีหัวหมู บายศรี เบ็ดไก่ มะพร้าวอ่อน กล้วย ขนมต้มแดง ต้มขาว ผลไม้ต่างๆ เจ้าพิธีจะเริ่มชมนุ่มเทวดาเป็นลำดับไป จนถึงทำน้ำมนต์ธรณีสาร เอน้ำมนต์ประพรมสิ่งของต่างๆ พร้อมบรรดาช่างทั้งหลายที่มาร่วมทำงานเพื่อความเป็นสิริมงคล เสร็จแล้วเจ้าพิธีจะเจิมแบ่งกระแจะที่ยอดปราสาทเอง หรือจะให้พระเถระผู้ใหญ่ที่มานั่งเป็นประธานเพื่อสวดชัยมงคลคาถานั้นก็เจิมให้ก็ได้ ยอดปราสาทมาจากเรือนหลวงที่ทำเป็น 4 มุข มียอดตรงซึ่งเป็นของสูงสุด เรียกว่า “ยอดปราสาท” ชาวมอญจะเอาส่วนยอดสูงนั้นรวมทั้งคอกที่เป็นชั้นๆ ลดลงมา ประดับด้วยกระจังสวยงาม มาประดิษฐ์ทำเลียนแบบ ประกอบเป็นยอดอยู่กับพื้นก่อนจนสวมยอดเสร็จ ส่วนเสาจะตั้งไว้ 4 ต้น หรือ 6 ต้น หรือ 8 ต้น สุดแล้วแต่ช่างจะทำยอดปราสาทชนิดที่เหลี่ยม เมื่อตั้งเสาค้ำยันเป็นที่แข็งแรงเรียบร้อยแล้วจะมีตัวแคร่และงาช้าง ช่างจะทำเอาโคนเสาแคร่ ยันไว้กับเสาด้วยปราสาท มีงาช้างอยู่บนแคร่นั้นอีก เสร็จแล้วจะยกเอายอดปราสาททั้งเครื่องไปวางไว้ งาช้างที่อยู่บนแคร่นั้น จะมีเชือก 2 เส้น ผูกหัวแคร่ขนานมาที่บงาช้างทั้งสองข้าง

และโยงข้ามไปบนยอดเสา ซึ่งจะมีดาบรับเชือกไว้โยงไปหาลูกกรอก ส่วนปลายเชือกลูกกรอกนั้น จะได้ให้คนที่มาช่วยยกยอดปราสาทช่วยกันดึง เมื่อถึงฤกษ์ยกยอดแล้วเจ้าหน้าที่จะให้ร้องลั่นฮ่องขึ้น 3 ครั้ง เป็นสัญญาณให้ร่วมกันดึงหรือเชิญยอดปราสาทที่อยู่ข้างล่างให้ไปอยู่ข้างบนได้ ส่วนพระสงฆ์ก็จะสวดชัยมงคลคาถาจนยอดขึ้นสูงสุดปราสาทนั้นเมื่อทำเสร็จแล้ว จึงเอาศพออกมาตั้งบำเพ็ญกุศลต่อไป (พิศาล บุญผูก. 2549: สัมภาษณ์)

4.1.1.1.6.2 พิธีกรรมรำสามเถา เป็นพิธีกรรมรำเพื่อการบวงสรวง บอกกล่าวพระภูมิเจ้าที่วัด เพื่อขอที่ปลูกสร้างปราสาท จะมีปี่พาทย์มอญเครื่อง 5 มาทำเพลงมอญรำสามเถา ผู้ที่รำจะต้องแต่งกายแบบมอญ เครื่องสังเวทียุคในยุคนั้นจะมี มะพร้าวอ่อน กล้วยน้ำว่าน มทอง หีบฝอยทอง ใส่ลงไปยังละ 1 ถ้วย เหล้า 2 ขวด จัดให้เท่าๆ กัน เหมือนกันทั้ง 3 เถา พวงมาลัยกลม 2 พวง สวมข้อมือ พวงมาลัยกลมคล้องคอ 1 พวง น้ำอบไทย 1 ขวด ดอกไม้รูปเทียนเตรียมใส่พาน 1 พาน เมื่อถึงเวลารำ ปี่พาทย์เริ่มบรรเลงเพลงมอญรำ เพลงที่ 1 เพลง “ยาก-หะ-เป็น” ท่ายกตะโพน ถวายมือก่อน เป็นบทไหว้ครู เพลงที่ 2 ทำเพลงรำ ” ละ-บ๊ะ – ชาน” เป็นการรำบวงสรวง เพลงที่ 3 ทำเพลงรำ “ดอม – ทอ” ไม่มีคำแปลภาษาไทย ซึ่งรำเพลงละ 1 เที้ยว รวมรำทั้งหมด 3 เที้ยว เป็นอันจบพิธี การรำ 3 เถา นี้ ถือกันว่าทำพิธีบอกกล่าวพระภูมิเจ้าที่วัด มีความเชื่อว่าเจ้าที่จะได้ร่วมอนุโมทนา และช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาให้ทำการยกยอดปราสาทได้สำเร็จ (สมเชษฐ์ สุขศิลาธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.7 โลงมอญ

การตั้งโลงมอญนั้นเริ่มด้วยการทำฐานรูปพญานาค 4 ตัว และตั้งโลงอยู่บนหลังพญานาค การทำฐานโคงศพเป็นรูปพญานาคนั้น มีความเชื่อว่า นาค เป็นผู้ประเสริฐ มีจิตมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนายังเคยแปลงกายมาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แต่สัญชาติญาณของสัตว์เดรัจฉานเมื่ออนหลับไปถึงกาลเวลาจะต้องกลับกลายเป็นพญานาค พระสงฆ์สาวกพระพุทธเจ้าเห็นเข้าจึงกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสแก่พญานาคว่า เป็นสัตว์เดรัจฉานจะมาบวชอยู่ร่วมกับคนไม่ได้พญานาคมีความศรัทธาจึงขอฝากชื่อนามว่านาคไว้ในพระพุทธศาสนา ถ้าใครมาบวชเรียนขอให้ใช้นามว่านาคก่อน ฉะนั้นช่างผู้ประดิษฐ์คิดเอาพญานาคมาเป็นสิ่งสมมุติให้เห็นถึงคุณงามความดีของพระสงฆ์ที่มีรณภาพซึ่งดำรงไว้ในศีล ปฏิบัติอยู่ในธรรมวินัยเคร่งครัดสมควรที่ได้รับการยกย่องเชิดชูจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป เหมือนอย่างพญานาคผู้มีจิตใจประเสริฐ (เฉลิมศักดิ์ ปาลา. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.1.8 รำมอญและมอญรำ

เมื่อตั้งศพบำเพ็ญกุศลแล้วตอนกลางคืนจะมีการสวดพระอภิธรรม ต่อจากนั้นจะมีการพ้อนรำทั้งรำมอญและมอญรำ โดยเริ่มด้วยชาวมอญเป็นผู้รำรำก่อน เรียกว่า มอญรำ คือ คนมอญแท้ๆ มารำต่อหน้าศพ แล้วต่อด้วยการรำของคนทั่วไปซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นชาวมอญ จึงเรียกว่า “รำมอญ” เป็นการรำรำทำทางเหมือนมอญรำต่างกันตรงที่ผู้รำไม่ใช่คนมอญเท่านั้น (ดูรายละเอียดหน้า 27-28) เหตุที่มีการรำนั้น มีความหมายว่า การที่พระมีชีวิตอยู่มาจนถึงมรณภาพ ได้นั้นย่อมเป็นผู้ชนะใจตนเองได้ด้วยความแกร่งกล้า ตัวอย่างองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ ทรงสละราชสมบัติออกบวชซึ่งทรงแสวงหาสัจธรรมเพื่อความตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับ อยู่ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น ยังมีนางธิดาของพญามาร 3 คน คือ นางต้นหา นางราคา นางอรดี มาปรากฏกายต่อพระพักตร์ของพระองค์ รำยั่วยวนประเล้าประโลม เพื่อให้พระพุทธรูปเจ้าพ่ายแพ้แก่กิเลสแต่ก็กระทำไม่สำเร็จ การรำหน้าศพพระนั้นถือว่าเป็นบุญอย่างหนึ่งของผู้ที่จัดมาถวายหน้าศพพระด้วย เมื่อรำเรียบร้อยแล้วก็จะมีคนมาร้องให้พอลเป็นพิธี เรียกว่า “มอญร้องไห้” (อภิสภา รามโกมุท. 2542: 70)

4.1.1.1.11 การฃาปนกิจ

ก่อนจะมีการฃาปนกิจศพพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นที่นับถือเช่น พระอุปัชฃาย์หรือเจ้าอาวาส ชาวมอญจะให้หญิงสูงอายุทำหน้าที่ร้องโอดครวญพรรณนาคุณงามความดีของผู้ตาย เรียกกันว่า “มอญร้องไห้” มอญร้องไห้เป็นการร้องแบบไม่มีน้ำตา เป็นประเพณีที่ชาวมอญกล่าวว่า สืบเนื่องมาจากเรื่องพระนางมัลลิกาทรงกรรแสงคร่ำครวญพรรณนาถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพาน ชาวมอญเรียกว่า “เกียะเนียะกียัจมลลิกา เยี่ยมเพียะกียัจ กรอย” แปลว่า พระนางมัลลิกาทรงกรรแสงคร่ำครวญต่อพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ชาวมอญเกาะเกร็ดจึงเห็นว่าเมื่อพระสงฆ์ผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุเสียชีวิตควรจะให้ผู้หญิงร้องไห้พรรณนาถึงความดีของผู้เสียชีวิตโดยร้องเวลาตีครั้งหนึ่ง เวลาย่ำรุ่งครั้งหนึ่ง และเวลาชกศพนขึ้นเมรุหรือปราสาทอีกครั้งหนึ่ง มอญร้องไห้ให้ผู้ร้องต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย นุ่งผ้าซิ่นและห่มผ้าสไบเฉียงบ่าสีขาว ก่อนเริ่มการร้องจะต้องก้มกราบศพก่อน แล้วจึงนั่งพับเพียบร้องที่หน้าโลงศพโดยมีปี่พาทย์มอญหรือปี่พาทย์นางหงส์เป็นดนตรีประกอบเพลงสั้นและเพลงยาวสลับกัน เมื่อร้องจบกราบคารวะศพอีกครั้งหนึ่งจึงเสร็จพิธี วันรุ่งขึ้นพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ค้างที่วัดจะลงมาฉันเช้า เสร็จแล้วจะมีการเทศน์ 1 กัณฑ์ ช่วงเพลพระที่อาราธนาไว้จะมาฉันทั้งหมด เมื่อฉันเสร็จแล้วจะไม่มีกรวดยเครื่องไทยทานใดๆ ช่วงบ่ายจะมีพระธรรมเทศนา เรียกว่า เทศน์แจง 3 ธรรมมาสัน เป็นประเพณีของศพพระมอญจะให้แจงเฉพาะศพพระเท่านั้น เมื่อเทศน์จบ พระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล การทำศพพระสงฆ์มอญนั้นจะทำโรงพิธีไว้

สำหรับพระสงฆ์นั่งบังสุกุลกันตลอดทั้งวัน ไม่จำกัดพระจะนั่งกี่รูปก็ได้ แต่อย่างน้อย 4 รูป ชาวมอญ เกาะเกร็ดมีความเชื่อเรื่องการถวายผ้าบังสุกุลว่าได้บุญมากเพราะได้ทำถวายอุทิศไปให้กับพระผู้มรณภาพ เท่ากับได้ถวายผ้ากับพระพุทธเจ้าและถวายเป็นพุทธบูชาด้วย ต่อจากนั้นเมื่อถึงเวลานำศพออกเวียนรอบปราสาท 3 รอบ แล้วรอบสุดท้ายตอนจะเอาศพขึ้นบนปราสาทนั้น จะต้องทำพิธีเดินหน้าและถอยหลัง 3 ครั้ง แสดงการแย่งศพ ซึ่งประเพณีการแย่งศพมอญมีปฐมเหตุมาจากเมื่อครั้งพระเจ้าธรรมเจดีย์ปฏิรูปการปลงพระศพพระมารดาเลี้ยงของพระองค์ได้ให้คนสองฝ่าย คืออำมาตย์เสนาฝ่ายหนึ่งกับพระองค์และเสนาอีกฝ่ายให้ทำการแย่งศพ และทรงอธิษฐานว่าถ้าบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองอยู่เป็นสุขก็ขอให้ฝ่ายพระองค์เป็นฝ่ายที่ดึงลากเอาพระศพไปได้ ปรากฏว่าเป็นไปในทางที่ดีตามที่ทรงอธิษฐานไว้ เมื่อเอาโลงศพถอยหลัง 3 ครั้ง เดินหน้า 3 ครั้ง ก็เอาโลงศพขึ้นตั้งบนจิตกาธาน คือที่เผาศพบนปราสาทแล้วก็ทอดผ้าบังสุกุล เป็นครั้งสุดท้าย ประเพณีที่ใส่ไฟนั้นต้องเป็นพระเถระ เพราะถือว่าพระมีศีลบริสุทธิ์ ชาวมอญเกาะเกร็ดจะไม่นำศพพระผู้ใหญ่ที่จำพรรษานานและมีสมณศักดิ์ตั้งแต่พระพิธีธรรมขึ้นไป เผาในที่เดียวกับศพฆราวาส เพราะพระเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์จึงต้องทำปราสาทเป็นที่เผาศพและจะไม่เผาด้วยมือ จะทำเป็นลูกหนูจุดเผาซึ่งไฟจะลุกขึ้นมาเอง เหมือนกับตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา พระเจ้ามัลลกษัตริย์ทรงเป็นประธานร่วมกับประชาชนจัดงานถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า และได้พระราชทานพระเพลิงแก่มัลลปาโมกข์ 4 ทาน เพื่อนำไปจุดถวายพระบรมศพ 4 ทิศ แต่เป็นที่น่าอัศจรรย์ พระเพลิงนั้นไม่อาจลุกติดพระบรมศพแม้กระทั่งทำติดต่อกัน 3 ครั้ง จนพระมหากัสสปสาวกที่มาถึงสุดท้ายได้ขึ้นไปบนปราสาทด้านปลายพระบาทของพระพุทธเจ้าขณะที่พระกัสสปก้มลงกราบพระบาททั้งสองข้าง พระเพลิงก็ลุกขึ้นเองโดยไม่มีใครจุดเผา ชาวมอญผู้ศรัทธา 1 ในพระพุทธศาสนาจึงรับเอาเหตุการณ์นี้เป็นแบบแผนวัฒนธรรมประเพณี จนถึงทุกวันนี้ คนที่ไปงานศพพระภิกษุสงฆ์ ภาษามอญเรียกว่า “เฟวชะง” เวลาเผาศพพระชาวมอญเกาะเกร็ด จะนำปัจจัยตามแต่ใจศรัทธาไปใส่ตู้บริจาคที่ตั้งไปคู่กับถาดดอกไม้จันทน์พานใหญ่ๆ ดอกไม้จันทน์ที่นำไปวางนั้นจะไม่เผาจริงจะเก็บไว้ใช้ในงานศพอื่นต่อไป การที่นำดอกไม้จันทน์ไปวางเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมซึ่งดอกไม้จันทน์เหมือนไฟทิพย์ดั่งกับไฟหรือพระเพลิงที่ลุกโชติช่วงเผา สรีระพระบรมศพพระพุทธเจ้ามาแล้วนั้น เมื่อทุกคนหยิบเอาดอกไม้จันทน์นั้นไปวางไว้ที่จิตกาธานจนครบแล้วจะไม่มีใครจุดไฟแต่จะใช้การจุดลูกหนูแทนปัจจุบันการจุดลูกหนูทำพอเป็นพิธี เพราะถ้าจุดจริงแล้วจะทำให้บ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงเสียหายได้ (อลิสรา รามโกมุต. 2542: 68-70)

4.1.1.1.12 การเก็บอัฐิ

เมื่อเผาศพพระภิกษุสงฆ์แล้ว เวลาเช้าจะเก็บอัฐิ การเก็บอัฐินั้น เจ้าหน้าที่จะนำใบโพธิ์ 7 ใบ เหยียด 7 อัน ข้าวสุกปั้น 7 ปั้น วางไว้ที่ใบโพธิ์ เมื่อจะเก็บกระดูก เจ้าหน้าที่จะทำการแปรธาตุคือ นำกระดูกทั้งหมดทำเป็นรูปศีระชะ แขน ลำตัว ขา แล้วนำผ้าขาวคลุม นิมนต์พระ 4 รูป บังสุกุล จะนำผ้าไตรหรือสบงวางไว้บนผ้าขาว แล้วพระบังสุกุล เสร็จแล้วเปิดผ้าขาว ขึ้น เจ้าหน้าที่ทำพิธีกลับธาตุใหม่ คือ กลับเอาทางศีระชะมาอยู่ทางเท้า เอาทางเท้ามาอยู่ทางศีระชะ ทำเป็นรูปเหมือนเดิม นำข้าวสุก 1 ปั้น หมากพลู รวมกับอัฐิ แล้วผ้าคลุม อารามนาพระบังสุกุลอีกครั้ง จากนั้นนำใบโพธิ์มาวางไว้ตรงศีระชะ 1 ใบ แขนข้างละ 1 ใบ ลำตัว 2 ข้างๆ ละ 1 ใบ ท่อนขา 2 ข้างๆ ละ 1 ใบ รวมเป็น 7 ใบ แล้วเก็บอัฐิ หยิบใบโพธิ์พร้อมทั้งหมดมาเทรวมกันที่ผ้าขาวแล้วนำน้ำอุ่นผสม ขมิ้นชำระล้างก่อน แล้วนำน้ำมะพร้าวชำระล้างอีกครั้ง แล้วจึงบรรจุใส่โกฏีเพื่อตั้งทำพิธีบำเพ็ญกุศล ต่อไป เรียกว่า “ฉลองอัฐิ” ซึ่งตอนเช้ามีการถวายภัตตาหารเช้าแต่ภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วบังสุกุล พระสงฆ์ อนุโมทนา ถ้าเป็นพระสงฆ์ที่ไม่มีพิธี “อะโหยงจ้ต” หรือพิธีปลงศพเหมือนฆราวาส (สมเขตร์ สุขศิลาธรรม. 2550 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2 ขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดพิธีศพฆราวาส

4.1.1.2.1 การบอกข่าวการตายเบื้องต้น

เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดใกล้ตายซึ่งเป็นการตายแบบปกติ ชาวมอญเกาะเกร็ด ถือเป็นหน้าที่สำคัญต้องนำข่าวไปบอกแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่คนตายนับถือซึ่งญาติจะไปนิมนต์พระสงฆ์มาช่วย ปลอบใจและบอกทาง เช่น การบอกให้ตั้งจิตอธิษฐาน ระลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์ เป็นที่พึงให้คิดถึงบุญกุศลที่เคยทำมา และเมื่อตายแล้วเพื่อนบ้านจะกระจายข่าวบอกต่อกันไป ให้มาร่วมช่วยงานศพที่บ้านของผู้ตาย การมาช่วยงานศพของชาวมอญเกาะเกร็ดนั้น มาด้วยความสมัครใจ ไม่มีการขอร้องหรือบังคับกัน ซึ่งเป็นการมาช่วยด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพราะถือว่าการสร้างกุศลอย่างหนึ่ง และถือว่าจะได้บุญกุศล ภายในงานชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ โดยเริ่มจากมีคนไปเตรียมการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์สวดพระอภิธรรม สวดมาติกาบังสุกุลวันเผา อีกกลุ่มจะไปช่วยกันขนของที่ใช้ในงานเพื่อเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมตามพิธีกรรม ตั้งแต่อดีตการมาช่วยงานศพนั้น ทุกคนจะมีสิ่งของมาช่วยงาน เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง ผัก ผลไม้ ตามแต่สิ่งของที่ตนมีซึ่งยังถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันซึ่งการช่วยเหลือกันในลักษณะเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพากันในชุมชน เป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันโดยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคม (เฉลิมศักดิ์ ปาลา. 2548 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2 การอาบน้ำศพ

พิธีกรรมการอาบน้ำศพฆราวาสที่ตายแบบปกติของชาวมอญเกาะเกร็ดคล้ายคลึงกับพิธีกรรมการอาบน้ำศพของไทยที่ต้องรอถึงเวลาบ่าย จนถึงมืดหรือสะดวกเวลาใดก็ได้ ยกเว้นตอนเช้าจนถึงเที่ยง เพราะต้องรอญาติพี่น้องเดินทางมาร่วมพิธี ครั้นถึงเวลาอาบน้ำศพ ผู้ชายต้องช่วยกันยกศพวางไว้บนเตียง ใช้ใบส้มป่อยคั้นกับน้ำเรียกว่า “น้ำส้มป่อย” เพื่ออาบและทำความสะอาดศพ ถ้าคนตายมีสิ่งสกปรกออกตามทวารทั้งห้า คือ จมูก ปาก หู ตา ทวารหนัก เช่น อุจจาระ เลือดออกปาก เลือดออกจมูก ต้องทำความสะอาดชำระล้างให้หมด บางครั้งก็นำขมิ้นผสมกับน้ำให้พอเหมาะ ทาตัวผู้ตายให้หอมและสวยงาม ในการอาบน้ำศพนั้นต้องอาบทั้งตัว โดยการกั้นด้วยผ้าขาวสี่ด้าน เพื่อไม่ให้ผู้ร่วมงานมองเห็น ในอดีตจะนิมนต์พระภิกษุมาทำน้ำพระพุทธมนต์ และนำน้ำผสมกับใบส้มป่อยอาบให้ศพ โดยรดจากศีรษะลงมาตลอดจนถึงปลายเท้า ปัจจุบันแล้วแต่เจ้าภาพจะกำหนด ส่วนญาติพี่น้องจะเวียนกันมาอาบน้ำให้ โดยเตรียมหม้อน้ำ 2 ใบ ใบหนึ่งใส่น้ำเย็น อีกใบหนึ่งใส่น้ำอุ่น จะอาบด้วยน้ำเย็นก่อนแล้วจึงอาบด้วยน้ำอุ่น เพราะถือว่าผู้ตายผ่านร้อนผ่านหนาวมาและตายจากโลกนี้ไปแล้ว จึงทำตรงกันข้ามกับการอาบน้ำทารกแรกเกิดที่อาบน้ำอุ่นก่อนอาบน้ำเย็น และอีกประการคือการอาบน้ำศพเพื่อเป็นการล้างบาปล้างเวรกรรมที่ผู้ตายเคยทำเอาไว้ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ดวงวิญญาณของผู้ตายจะได้ไปสู่สุคติ (สมเชษฐ์ สุขศิลาธรรม. 2549: สัมภาษณ์)

4.1.1.2.3 การแต่งตัวศพ

หลังจากอาบน้ำให้ศพแล้ว จะต้องเช็ดตัวศพให้แห้ง ซึ่งนิยมเช็ดด้วยผ้าขาว ห้ามเช็ดด้วยผ้าสีอื่น เพราะผ้าขาวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ขั้นตอนต่อมาเป็นการแต่งตัวให้ศพมีดังนี้

ขั้นที่ 1 ประพรมศพด้วยของหอม แป้ง น้ำอบ

ขั้นที่ 2 ชาวมอญเกาะเกร็ดมีธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องการเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ไม่ว่าผู้ตายจะเป็นหญิงหรือชายต้องใส่กางเกงทำด้วยผ้านุ่มหรือผ้าขี้จกกลางขึ้นมา แล้วเย็บตะเข็บให้ติดกันเป็นรูปกางเกง เรียกว่า “โปง-มอย” ต้องนุ่งกลับหน้าเป็นหลัง กลับหลังเป็นหน้า แต่ไม่กลับตะเข็บ

ขั้นที่ 3 การหิวผมศพ นิยมทำกันเพราะเป็นขั้นตอนหนึ่งของการแต่งตัวให้ศพ การหิวผมนั้นจะหิวผม 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 หิวผมจากด้านหน้าไปด้านหลัง หิวผมครั้งที่ 2 หิวผมจากด้านหลังไปด้านหน้า และหิวผมครั้งที่ 3 จะหิวผมจากด้านหน้าไปด้านหลัง หมายความว่า เมื่อมีเกิดแล้วต้องมีตาย และเมื่อตายแล้วก็ต้องมีเกิด เพราะชีวิตต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารไปมาอย่างนี้ ไม่มีวันจบสิ้น ส่วนของหิวที่ใช้นั้น ให้หักเป็น 3 ท่อน หักครั้งที่ 1 กล่าวว่า “อนิจจัง” ครั้งที่ 2 ว่า “ทุกขัง”

และครั้งที่ 3 ว่า “อนัตตา” แล้วโยนหัวทิ้งไป ซึ่งการหักหัวนั้นเป็นตามหลักไตรลักษณ์ทาง พระพุทธศาสนา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ถนอม ศิริรัตนากุล. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.4 การตำหนาก การเอาเงินใส่ปากศพ

ก่อนบรรจุศพใส่ในโลงศพ ต้องตำหนากพลูให้ละเอียด 1 คำ และเงินเหรียญ 1 บาท โดยเอาหนากพลูที่ตำไว้ปั้นใส่ปากของศพก่อน ตามด้วยเงินเหรียญ 1 บาท การเอาเงินใส่ปากศพ ชาวมอญเกาะเกร็ดมีความเชื่อว่า ผู้ตายจะได้เอาทรัพย์สินนั้นไปใช้สอยในเมืองผี และเป็นการสอนผู้ที่มีชีวิตอยู่ว่า ทรัพย์สมบัติมีมากมายเมื่อตายไปก็เอาไปไม่ได้ แม้แต่หมากที่ใส่ปากก็กินไม่ได้ เงินที่ใส่ปากไว้ ก็เป็นของสัปเหร่อ จึงเตือนใจให้ผู้มาร่วมงานไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ฉะนั้นเมื่อ ยังมีชีวิตอยู่ก็ควรทำความงามความดีไว้ให้มาก

การปิดปากศพนั้นจะนำไปพลูปิดปากศพเป็นลำดับสุดท้าย ใบพลูนั้นแบ่ง ออกเป็น 2 ส่วน ซีกที่ 1 ปิดปากศพ ซีกที่ 2 ให้โยนทิ้งไปด้านหลังศพ

การปิดหน้าศพ ชาวมอญเกาะเกร็ดจะใช้ผ้าขาวขนาดกว้างยาวหนึ่งศอก โดย ลูกหลานของผู้ตายนำผ้าดังกล่าวมาปิดหน้าผู้ตาย เมื่อถึงเวลาจะเผาศพก็จะดึงเอาไปเก็บไว้สำหรับ บูชา โดยใช้คาถาสะกดว่า “พุทธกัจจิต ธรรมะกัจจิต สังฆะกัจจิต พุทธกัจจาย ธรรมะกัจจาย สังฆะ กัจจาย ผีเพทะลายยะ มรณะสูญหาย” 3 เทียว จะใช้คาถานี้ก่อนพิธีมัดตราสัง และจะให้เจ้าพิธีเป็น ผู้ท่องคาถาประโยคนี้ เพื่อป้องกันการมารบกวนของวิญญาณ การปิดหน้าศพมีความเชื่อว่าไม่ให้เกิด อุกุศลต่างๆ ทางคติธรรม คือ การเกิดเป็นคนอยู่ในสังคมมนุษย์ที่หลากหลาย แตกต่างกันทางนิสัยใจ คอ การปิดหู ปิดตา ปิดปากบ้างก็จะทำให้อยู่ได้อย่างมีความสุขมากขึ้น เพราะ ตา หู ปาก เป็นเหมือน สิ่งที่จะทำให้เกิดปัญหา เมื่อปิดหูปิดตาบ้างก็จะทำให้มีความสุข เป็นการตัดกิเลส (พ.อ.เฉลย แก้วสนธิ. 2549: สัมภาษณ์)

4.1.1.2.5 การมัดศพ

การมัดศพ ซึ่งการทำตราสังศพ เมื่ออาบน้ำศพแล้วต้องมัดตราสังศพเป็นอันดับ แรก ขั้นตอนนี้สำคัญมาก คนทั่วไปจะทำไม่ได้ต้องให้สัปเหร่อ หรือผู้ที่มีครู มีคาถาอาคม เป็นผู้กระทำ เพราะเชื่อว่าหากทำโดยไม่มี การป้องกันด้วยคาถาอาคมแล้ว จะไม่เป็นมงคลแก่ผู้นั้น การมัดศพนั้น เจ้าพิธีต้องตั้งนะโม 3 จบ จากนั้นอัญเชิญคุณพระพุทธรูปเจ้า พระธรรม พระสงฆ์มาคุ้มครอง แล้วว่าคาถา ดังนี้

ปุตตัง คีเว มีลูกเหมือนมีเชือกผูกคอ
 ภริยา หัตถเถ มีเมียเหมือนปลอกผูกคอ
 ธนัง ปาเท มีทรัพย์สมบัติ เหมือนปลอกสวมเท้า

คติธรรมจากการมัดศพนั้น หมายถึงสิ่งที่ตรงกับคำกล่าวที่ว่า การครองเรือนนั้นเป็นสิ่งที่ต้องยุ่งยากลำบาก เหมือนหนึ่งห่วง หรือ “บ่วง” ที่คอยรัดรั้งให้เกิดความทุกข์ทั้งทางกายและใจ ด้ายที่ผูกศพไว้ 3 ตอน คือ ที่คอ ที่ข้อมือ ที่ข้อเท้า มีความหมายว่าในชีวิตมนุษย์นี้ มีบ่วงใหญ่ที่ปลดยากยิ่ง โดยจะมีวิธีการปฏิบัติ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้ด้ายสายสิญจน์สีขาวโยงที่คอก่อน ทำเป็นห่วงไว้ที่คอ ให้นำคำ “ปุตตัง คีเว” ท่องคาถานี้อย่างต่อเนื่องขณะผูกที่คอ สำหรับด้ายสายสิญจน์ผูกคอจะเป็นด้ายสายสิญจน์เส้นเดียว ไม่ผูกด้ายสายสิญจน์ต่อกัน และไม่มีการตัดด้ายสายสิญจน์จะใช้ด้ายสายสิญจน์เส้นเดียวจนผูกเสร็จทุกขั้นตอน บ่วงที่ผูกคอ มีความหมายว่า ความรักใคร่ ห่วงใยลูกของตน เช่น สมัยเป็นหนุ่มสาว ไม่เคยมีความกังวลเกี่ยวกับภาริกินอยู่ เมื่อมีภรรยาหรือสามี และมีลูกขึ้นมา จึงรู้สึกตัวว่ามีห่วง เพราะบ่วงแห่งความรักลูกมารัดคอ จึงให้พิจารณาว่าห่วงลูกผูกคอเพราะความรักในลูกของตนเป็นห่วงแรก ส่วนการใช้ด้ายสายสิญจน์สีขาวแทนสีอื่นนั้น เพราะมีความเชื่อว่า เป็นสีที่บริสุทธิ์ สะอาด ทำให้ผู้ตายไม่มีมลทินติดตัว เมื่อผู้ตายได้ไปเกิดใหม่ในภพหน้า

ขั้นตอนที่ 2 โยงด้ายสายสิญจน์มาที่ข้อมือแล้วมัดที่หัวแม่มือ มัดให้มือศพอยู่ในท่าพนมมือไหว้ แล้วท่องคาถา “ภริยา หัตถเถ” และรูปเทียนดอกไม้ เพราะมีความเชื่อว่าผู้ตายจะนำไปไหว้พระเกศแก้วจุฬามณี ด้ายผูกข้อมือ มีความหมายว่า ความรักห่วงใยในสามี ภรรยา ของตนเอง เปรียบไว้ว่า ชายมีภรรยา ภรรยาร่วมเป็นที่รักของสามี ความรักนี้ถ้าขาดสติรักจนหลงยอมทำให้เสื่อมอะไรได้หลายอย่าง เช่น คำโบราณ “เมาตัวจนตาย รักกายจนลืมหัก รักเมียจนลืมหักแม่แยหื้อหลาย” ลืมกระทั่งกราบพระ สวดมนต์เจริญภาวนา ลืมกราบไว้ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย บรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์ จึงเปรียบไว้ว่า ด้ายผูกข้อมือ หมายถึงให้เราพิจารณาว่าการมีสามี-ภรรยา เหมือนกับบ่วงที่มัดมือ ไม่ให้เราทำอะไรได้สะดวก

ขั้นตอนที่ 3 ผูกด้ายสายสิญจน์ที่เท้าโดยการโยงผูกที่ข้อเท้าเป็นจุดแรก และจากนั้นโยงไปผูกที่ข้อนิ้วหัวแม่เท้า ท่องคาถา “ธนัง ปาเท” โดยขั้นตอนสุดท้ายมัดระหว่างสายสิญจน์ที่หัวแม่เท้าทั้งสอง มัดปมสุดท้ายไว้กับสายสิญจน์ ห้ามมัดไว้กับนิ้วให้มัดไว้กับด้ายสายสิญจน์ ขั้นตอนนี้มีความหมายว่า ความห่วงใย ห่วงเห่นในทรัพย์สมบัติของตน เหตุนี้จึงผูกข้อเท้า เพราะมีทรัพย์มาก ๆ ก็เกิดความห่วงใยมากไม่กล้าไปไหน จะออกจากบ้านก็ห่วงหน้าห่วงหลัง จะไปสร้างกรรมดี ทำบุญ ทำทาน รักษาศีลเจริญภาวนาก็ไปไม่ได้ จึงทำให้เป็นบ่วงผูกที่เท้า หลังจากมัดด้ายสายสิญจน์แล้ว จะหามศพมาวางไว้บนแคร่ไม้ไผ่ แคร่นี้เรียกว่า “ไฉ้-เนี้ยะ” (แช่ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.6 การตั้งศพ

การตั้งศพนั้นชาวมอญนิยมเอาศพวางบนเตียงไม้ไผ่ชนิดที่ทำขึ้นเฉพาะศพนั้น ๆ เรียกว่า “โຈ้ง-เนียะ” วิธีทำเตียง คือ เอาไม้ไผ่ซี่ยาว 2 อัน วางขนานกันและห่างกันเท่ากับความกว้างของเตียง ที่ตรงปลายของไม้ยาวทั้งสองให้ผูกไม้ขนาดสั้นประกบหัวท้าย นับเป็นหนึ่งชั้น ทำเช่นนี้เหมือนๆ กันให้ครบ 4 ชั้นซ้อนกัน ชั้นบนสุดปูพื้นด้วยไม้ระแนงทางยาว 8 อัน ทางขวางอีก 8 อัน ผูกเสาเตียง 6 ต้น โดยให้อยู่ตรงมุม 4 ต้น และตรงกลางสองข้างๆ ละต้น เอาไม้ระแนงผูกรอบปลายเสาทั้ง 6 แล้วลาดเพดานด้วยผ้าไหมหรือกระดาษ หรือไม้ไผ่เหลาบางๆ จำนวน 20 แผ่น แขนงดอกไม้และธงทิวที่เสาและเพดาน (อารีย์ ประดิษฐ์วงศ์.2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.7 การสวดพระอภิธรรม

การสวดพระอภิธรรมหรือการสวดศพจะเริ่มตั้งแต่วันแรกที่ผู้ตายจากไป โดยญาติตกลงกันว่าสวดกี่วันเช่น สวด 3 วัน สวด 5 วัน หรือ สวด 7 วัน ในอดีตจะตั้งศพสวดพระอภิธรรม 3 วัน เพราะไม่มียาฉีดรักษาศพ ซึ่งศพอาจจะเน่าและส่งกลิ่นเหม็นรบกวนผู้ที่มาร่วมงานได้ ปัจจุบันจะกำหนดกี่วันแล้วแต่เจ้าภาพกำหนด ถึงเวลาค่าชาวนบ้านที่มาช่วยงาน จะผลัดเบียดกันกลับบ้าน อาบน้ำแต่งตัว เตรียมฟังพระสวดพระอภิธรรมหรือไปนอนเป็นเพื่อนเฝ้าศพ ครั้นถึงเวลาประมาณ 20.00 น. พระเริ่มสวดตั้งแต่ 2 - 4 จบ สวดเป็นภาษามอญคำบาลี เมื่อสวดจบแล้วเจ้าภาพถวายปัจจัยไทยทาน กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธีการ สวดพระอภิธรรม ส่วนผู้คนมาฟังพระสวดพระอภิธรรมจะได้รับประทานข้าวต้ม น้ำชา กาแฟ ของหวาน แล้วจึงแยกย้ายกันกลับไปผู้ที่มาเฝ้าศพนั้น ก่อนนอนจะสวดมนต์ไหว้พระกันก่อนแล้วจึงนอน ในอดีตนั้นบางคนมีการอ่านหนังสือนิทานพระพุทธเจ้าให้ฟังกัน โดยผู้รู้จะอ่านภาษามอญซึ่งการอ่านหนังสือดังกล่าวเป็นการอนุรักษ์ภาษามอญให้คงอยู่และสอนให้ผู้ฟังประพจน์ตามคำที่พระพุทธองค์ได้สั่งสอน มุ่งหมายให้กระทำแต่ความดี รุ่งเช้ามีการสวดพระอภิธรรมพระจะ ฉันทิตาหารเช้าทั้ง 4 รูป เป็นประจำทุกวันจนกระทั่งถึงวันกำหนดเผา (ปรุ้ง วงศ์จำนง . 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.8 การนำศพใส่โลง

ชาวมอญมีธรรมเนียมที่เคร่งครัดมากที่ห้ามนำโลงศพขึ้นบ้าน เพราะถือว่าเป็นเสียดจัญไร ถ้าจะนำศพใส่ในโลง ต้องทำโลงที่แห่งใดแห่งหนึ่งนอกบ้าน ก่อนยกศพบรรจุ ใส่โลงต้องทำพิธีเบิกโลง โดยเป็นหน้าที่ของเจ้าพิธี ซึ่งนำไม้ไผ่มาจักเป็นซี่เล็กๆ ทำเป็นบันได 4 ชั้น หมายถึง ภูมิทั้ง 4 คือ อบายภูมิ สุกตภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ ความกว้างยาวเท่ากับบนปากโลง แล้วนำไม้ไผ่ 8 ซีกสานสลักกันเหมือนตะแกรง วางไว้กับโลง โดยเอาผิวไม้ขึ้น นำเสื่อมาวางปูทับอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำด้าย

สายสัญญาณสามเส้นวนทางขวารอบโลงศพต่อจากนั้นนำกระบองใบตองใส่อาหารคาวหวาน นำไปวางบนปากโลงศพ เป็นเครื่องสังเวท 8 ทิศ ส่วนฝาโลงนั้นเอาฟางไว้ข้างโลงและเตรียมขันไว้สำหรับทำนํ้ามนต์ มีเทียนติดพาดปากขันหนึ่งเล่ม เงินค่ากำนัลสำหรับเจ้าพิธีผู้ทำ 6 สลึง และจุดเทียนเริ่มทำนํ้ามนต์ธรรณสาร เป็นนํ้ามนต์ใช้สำหรับประพรมแก่สิ่งที่ไม่ดี เจ้าพิธีจะนำนํ้ามนต์ดูหน้าเสยผม 3 ครั้ง และประพรมโลง 3 ครั้ง เมื่อทำโลงศพเสร็จแล้วต้องนำกระบองไม้ไผ่ที่ใส่ขี้ผึ้งพรมรดที่โลงศพอีกครั้ง จากนั้นให้คนยกศพออกจากบ้านลงทางบันไดทางทิศเหนือ เรียกว่า “บันไดผี” แล้วจึงนำศพใส่ลงในโลงที่เตรียมไว้ (สมเชตร์ สุขศิริธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.9 การเคลื่อนย้ายศพและการจุงศพ

ชาวมอญเกาะเกร็ดมีธรรมเนียมปฏิบัติที่เคร่งครัดคือ ไม่ให้นำโลงศพขึ้นบ้าน เมื่อไม่ให้นำโลงขึ้นบ้านก็ต้องนำโลงมารับศพที่เชิงบันได การนำศพลงจากเรือนในสมัยโบราณไม่ให้นำลงทางบันได แต่ให้เรือผ่าเรือนแล้วเอาศพออกทางนั้น โดยถือธรรมเนียมเหมือนสมัยพุทธกาลเมื่อครั้งพระเจ้าสิริสุทโธทนะพุทธบิดาสวรรคต เวลาเชิญพระศพออกจากวัง ต้องออกทางฝาห้องพระโรง ไม่ได้ลงทางบันได เพราะถือว่าบันไดเป็นทางสาธารณะสำหรับคนทั่วไป จึงไม่ให้เชิญพระศพลงทางบันได ดังกล่าว ถ้านำศพลงทางบันได ต้องทำบันไดสำหรับผีลง บันไดทำด้วยไม้ไผ่ซีก ยาวประมาณ 2 ศอก กว้างประมาณ 1 ศอก 1 คืบ พาดบนบันไดบ้าน เวลานำศพลงต้องยกทางเท้าลงก่อน ส่วนเตียงตั้งศพยกลงตามมาทีหลัง เมื่อหามศพลงมาจากบ้านแล้วก็ยกศพใส่ในโลงที่เตรียมไว้ที่ตีนบันได ส่วนเตียงตั้งศพยกลงมาวางไว้ข้างตีนโลงหรือบนโลงก็ได้ การหามโลงศพ ต้องทำคานหามด้วยไม้ไผ่ยาว 8 ศอก 2 ลำ ไม้ไผ่ยาว 4 ศอก 4 ลำ ไม้ยาว 2 ลำนั้นให้วางขนานกันแล้วเอาไม้สั้นทั้ง 4 ลำ วางตามขวางบนไม้ยาวให้ทิ้งระยะห่างเท่าๆ กัน ให้ปลายไม้สั้นเผล่พ้นไม้ยาวออกมาทั้งสองข้างแล้วเชือกผูกให้ติดกับไม้ยาวทั้งคู่ให้แน่นแล้ว ยกโลงศพวางบนคานหาม คนหามศพทั้งหมดจะมีจำนวน 12 คน ส่วนเตียงตั้งศพนั้นให้ทำคานเช่นเดียวกัน แต่ทำด้วยไม้สั้นเพียง 4 ลำ ผูกติดกับส่วนล่างของเตียง เวลาหามโลงออกจากบริเวณบ้านไม่ให้แบกคานบนบ่าจนกว่าจะพ้นเขตหมู่บ้าน เมื่อพ้นหมู่บ้านแล้วจึงเอาขึ้นแบกบนบ่าได้ ผู้ที่จะเดินนำหน้าขบวนศพได้แก่ คนอุ้มกระบุง “เปิง -หะ-มาว” หรือเรียกตามศัพท์ว่า กระบุงวิญญาณ คนยกของถวายพระมีตามจำนวนของพระที่เจ้าภาพนิมนต์มาจากวัดมอญที่เกาะเกร็ด เช่น วัดฉิมพลี วัดปรมย์ยิกาวาส วัดไผ่ล้อม วัดเสาชงทอง คนยกของต่างๆ นั้นต้องนุ่งผ้าใหม่ยาว 4 ศอก กว้าง 2 ศอก และสวมเสื้อใหม่ โดยนุ่งและห่มทับลงไปบนเสื้อผ้าที่สวมมาจากบ้าน เมื่อเสร็จพิธีศพแล้วเสื้อผ้าเหล่านี้ต้องทำทานถวายให้วัด คนอุ้มกระบุงวิญญาณจะเป็นบุตรชายหรือบุตรหญิงก็ได้ ถ้าให้ดีควรเป็นบุตรคนหัวปี หรือคนสุดท้อง ถ้าภรรยาของบุตรชายคนใดกำลังมีครรภ์ ทั้งสามีและภรรยาคนนั้นห้ามแตะต้องศพหรือของที่ใช้ในพิธีศพนั้น บุตรหญิงต้องสยายผม คาดศีรษะด้วยผ้าใหม่

ยาว 2 ศอก กว้าง 2 คืบ และสวมแหวนไปด้วย 1 วง สำหรับกระบุงวิญญานนั้นถ้าผู้ตายไม่มีบุตร ให้หลานทางฝ่ายตนหรือฝ่ายภรรยาามาแทนก็ได้ สิ่งของที่ใส่ไว้ในกระบุงวิญญานสำหรับผู้ตายนั้นต้องมีกระจกสำหรับสองหน้า 1 บาน เหล้า 1 ถ้วย ถ้าผู้ตายเป็นผู้ชาย ให้นำผ้าถุง เสื้อ และผ้าขาวม้าอย่างละหนึ่งผืน โดยเอาผ้าขาวม้าพันผ้าถุงกับเสื้อไว้ในกระบุงไว้ด้วยกัน ถ้าผู้ตายเป็นผู้หญิง ให้นำผ้าซิ่น เสื้อ และผ้าสไบอย่างละผืน ใส่ในกระบุง นอกจากนี้ในกระบุงจะมีพลูอยู่หนึ่งจิบ จอบขุดดินหนึ่งเล่ม สำหรับจอบต้องถอดเอาด้ามแยกออกจากตัวจอบ จอบนั้นสำหรับใช้ขุดหลุมศพและผ่ามะพร้าวล้างหน้าศพ พลูและเหล้าสำหรับใช้ทิ้งลงในหลุมศพก่อนฝังตามความเชื่อเป็นการซื้อที่ดินให้ผู้ตาย ส่วนกระจกนั้นมีความเชื่อว่าเขาไปให้ผู้ตายไว้ส่องดูหน้าตัวเอง วัตถุข้าวของในกระบุงวิญญานนี้เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็ต้องให้ทานแก่วัด นอกจากแหวนวงเดียวเท่านั้นที่ต้องเก็บไว้ การหามศพไปยังป่าช้านั้น ชาวมอญมีความเชื่อว่าจะต้องยกเอาเท้าของศพไปข้างหน้า ส่วนศีรษะเอาไว้ด้านหลัง การที่ทำเช่นนี้มีปฐมเหตุมาจากเมื่อครั้งพระเจ้าสิริสุทโธทนะพุทธบิดาสวรรคต เมื่อหามพระศพไปยังที่ถวายพระเพลิงนั้น พระศพถูกหามโดยเอาพระเศียรไปก่อนและพระบาทอยู่ข้างหลัง มีพระพุทธรูปองค์พระทรงดำเนินตามพระศพทางเบื้องพระบาทของพระพุทธรูปิดา ส่วนเทวดาที่มาร่วมในการพระศพเห็นเป็นการไม่สมควร จึงบันดาลให้พระศพหันกลับทางให้พระบาทไปข้างหน้า ส่วนพระเศียรอยู่ข้างหลังแทน เมื่อศพถึงป่าช้าก็ให้เวียนอุตราวรรต แล้ววางศพลงได้ ถ้าจะฝังก็ให้ขุดหลุมในตอนนั้นแต่ มักไม่ขุดไว้ล่วงหน้า

การเคลื่อนศพออกจากบ้านตามประเพณีของชาวมอญต้องเป็นเวลาตอนบ่ายซึ่งเรียกว่า “ตะวันบ่ายควาย” คือถึงตะวันยามบ่ายเงาของบ้านมีร่มพอกที่ควายอาศัยนอนได้หนึ่งตัว คือเริ่มตั้งแต่เวลาบ่ายโมงขึ้นไป ถือว่าฤกษ์ดี สมัยโบราณยังไม่มีนาฬิกาบอกเวลา จึงถือเอาเวลาตะวันบ่ายควายเป็นหลัก ไม่เคลื่อนศพออกจากบ้านเวลาเช้าเพราะเชื่อว่าเป็นไม่ดี ข้อนี้ถือปฏิบัติกันเคร่งครัดมาก การเคลื่อนศพลงจากบ้านตามพิธีกรรม ญาติพี่น้องและชาวบ้านจำนวนหนึ่งจะขึ้นไปบนบ้าน นำประตูดี้ที่ทำด้วยหวกกล้วยขนาดเท่ากับประตูทางออกที่จัดเตรียมไว้ ทาบติดกับประตูทางเคลื่อนศพออกทาบบันไดฝักกับบันไดที่ต้องเคลื่อนศพลงจากบ้านให้เรียบร้อยก่อนจึงยกโลงศพออกจากที่ตั้งเคลื่อนที่ไปได้ ผู้หญิงสูงอายุ 2 คน คนหนึ่งจะถือหม้อน้ำผสมส้มป่อยปนขมิ้นมือหนึ่ง อีกมือหนึ่งถือหม้อน้ำบริสุทธี และผู้หญิงอีกคนหนึ่งถือถ้วยใส่ข้าวสาร เมื่อพวกผู้ชายยกศพเคลื่อนไปออกปากประตูฝักลงบันไดฝัก ผู้หญิงที่ถือหม้อน้ำทั้ง 2 อย่าง จะราดน้ำส้มป่อยก่อนแล้วราดน้ำบริสุทธีตามหลังผู้หญิงคนถือถ้วยข้าวสารจะชดข้าวสารตามตลอดทาง ครั้นถึงบันไดเอาศพถึงพื้นดินแล้ว ต้องโยนหม้อน้ำผสมส้มป่อยปนขมิ้นทิ้งให้แตกกระจายหน้าบันไดบ้านทันทีเพราะมีความเชื่อว่า น้ำส้มป่อยปนขมิ้นเป็นน้ำที่ล้างสิ่งที่ไม่เป็นมงคล การโยนหม้อน้ำให้แตกนั้นเปรียบเหมือนร่างกายของผู้ตายได้ดับสลายอยู่กับคนละภพ ส่วนหม้อน้ำบริสุทธีนั้นต้องคว่ำไว้บนบ้านไม่ต้องโยนทิ้งเหมือนร่างกายดับสลายไปแต่วิญญานยังมีการเวียนว่ายตายเกิด เมื่อเคลื่อนศพลงถึงพื้นดินแล้วพวกผู้ชายรอบที่พื้นดินช่วยกันนำ

โลงหรือหีบบรรจุศพไปวางที่บนแคร่หามศพ จัดวางด้านเท้าศพไปด้านหน้า จัดพวกลูกหลานที่บวชเป็นหน้าไฟ นั่งบนแคร่หามด้านหน้ากับด้านหลัง 1 รูป หรือ 2 รูป สามเณรที่นั่งด้านหน้าคู่กับคัมภีร์พระอภิธรรมจะเอาเชือกนำศพผูกที่ด้านหน้าแคร่หามศพ คลี่ด้ายสายสิญจน์ออกไปตามยาวเพื่อให้ญาติพี่น้องและชาวบ้านที่มาร่วมงานจูงศพเดินเป็นขบวน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เดินจูงนำหน้าขบวน เรียกขบวนนี้ว่า “ขบวนนำศพ” พวกที่เดินตามหลังแคร่หามศพ เรียกว่า “ขบวนส่งศพ” เดินกันไปจนถึงศาลาป่าช้าข้างเชิงตะกอน พวกหามจะนำแคร่หามศพไปวางไว้ด้านหน้าศาลาป่าช้านั้น แล้วเอาด้ายสายสิญจน์จูงขบวนศพไปไว้ ณ ที่พระภิกษุสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุลตามพิธีการ การเคลื่อนศพออกจากบ้านไปเผา บางบ้านจัดให้มีขบวนแห่ด้วยแตรวงหรือกลองฉิ่งฉับไปจนถึงป่าช้า รอถึงเวลาเผาศพจึงเลิกบรรเลง

ของสำหรับถวายพระนั้นใส่ไว้ในถาดตามจำนวนของพระที่เจ้าภาพนิมนต์มา สิ่งของที่ใส่ในแต่ละถาดมีมะพร้าวหนึ่งผล กล้วยหนึ่งหวี ใบยาสูบหนึ่งใบ หมากสามผล พลุสามใบ ของทั้งหมดนี้ให้ถวายพระตามจำนวนวัดดังกล่าว ลำดับต่อมาเปิดฝาโลงออก เจ้าภาพเคาะที่ข้างโลงศพออกให้ผู้ตายตื่นขึ้นเพื่อรับศีล พระสงฆ์สวดคาถาพระไตรลักษณ์ เมื่อขุดหลุมเพื่อจะฝังศพต้องบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้รักษาสุสานนั้นว่าจะเอาศพมาฝังจึงต้องขอซื้อที่ดินสำหรับฝังด้วยพลุหนึ่งจีบและเหล้า 1 ถ้วย กล่าวแล้วก็โยนพลุจีบ และเหล้าลงไปในหลุม เมื่อพระสวดแล้ว นำศพเวียนซ้ายอีกสามรอบ เพราะมีความเชื่อว่าเป็นวิญญาณจะหลงทางกลับบ้านไม่ถูก ต่อมาเอาจอบไม่มีด้ามที่เตรียมไว้ผ่ามะพร้าวแล้วล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว ชาวมอญมีความเชื่อที่น้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่สะอาดล้างหน้าศพด้วยน้ำสะอาดผู้ตายจะได้ไปในภพภูมิที่ดี จากนั้นขวางมะพร้าวทั้งสองซีกไปทางข้างหลังสังเกตดูลักษณะของมะพร้าวทั้งสองซีกว่า ซีกใดหงาย ซีกใดคว่ำ เพื่อให้เสี่ยงทายว่าเมื่อผู้ตายจะไปสู่ภพใด ถ้าหงายทั้งสองซีก ทายว่าผู้ตายไปสู่สุคติภพ คือ เมืองสวรรค์และพรหม ถ้าซีกหนึ่งหงายอีกซีกคว่ำ ทายว่า ผู้ตายจะต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในสงสารนี้อีก ถ้าคว่ำทั้งสองซีกให้ทายว่าผู้ตายไปสู่อบายภูมิทั้งสิ้น ชาวมอญเกาะเกร็ดนิยมขุดหลุมโดยให้ความยาวของหลุมหันตามทิศสุทธานุและใต้ การฝังศพเอาศีรษะหันสู่ทิศเหนือ คำอธิบายในความเชื่อนี้เหมือนกับการสร้างบ้านให้ด้านหน้าหันไปสู่ทิศเหนือ (อลิสรา รามโกมุท. 2542:63-68)

4.1.1.2.10 วนนำศพออกเผา

ในกรณีที่เจ้าภาพไม่ฝังศพ ต้องการเผาหลังจากตั้งศพสวดพระอภิธรรมครบกำหนด ชาวบ้านทั่วไปที่มีความตั้งใจไปเผาศพจะจัดเตรียมรูป ดอกไม้จันทน์หรือพินสำหรับเผาศพไปรวมกันที่บ้านงานตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยงวัน ผู้ที่ไปเผาศพนั้นไม่จำกัด เพศ วัย แต่งกายชุดขาวหรือชุดดำตามประเพณี ถึงบ้านงานก็จะช่วยเหลือกันอีก ทั้งเงิน วัสดุสิ่งของ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย

โดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้หญิงสูงอายุที่มีความรู้เรื่องพิธีศพ จะจัดเตรียมน้ำส้มป่อย ไขมัน และน้ำสะอาดไว้รวม 2 หม้อ พร้อมข้าวสาร 1 ถ้วย สำหรับใช้เวลาเคลื่อนศพลงจากบ้านซึ่งจะใช้ราดและขัดตามพิธีกรรมเคลื่อนศพ ผู้ชายที่ชำนาญการทำแคร่หามศพ จะตัดไม้ไผ่มาจัดทำแคร่หามศพไว้วัด ทำบันไดผี ประตูลผี บางกลุ่มเลื่อยฟืนและผ่าฟืนเตรียมไว้สำหรับเผาศพให้ได้ตามจำนวน คือ ฟืน 1 ศอก จำนวน 9 ดุ้น ฟืน 3 ศอก จำนวน 23 ดุ้น รวมเป็นจำนวน 32 ดุ้น มีความหมายว่า คนเกิดมามีอวัยวะครบ 32 ประการ ต่อไปก็ต้องตายเป็นสังขารตามหลักพุทธศาสนาว่า มีเกิดย่อมมีดับ จึงรวบรวมจำนวนฟืนให้เท่าจำนวนนั้นและเมื่อฟืนเผาไหม้ก็เหมือนร่างกายที่ต้องสูญสลายไปฟืนที่จัดเตรียมไว้ต้องช่วยกันนำออกไปไว้ที่เชิงตะกอนที่วัดให้เรียบร้อยก่อนเวลาเคลื่อนศพออกจากบ้าน ต่อจากนั้นช่วยกันถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ บริเวณด้านหน้าที่ตั้งศพ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉันแล้วต่อจากนั้นจะเชิญเจ้าภาพกวรดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตาย เมื่อใกล้เวลาที่ถึงชาวบ้านทั้งหลายที่มาในงาน จะช่วยกันเลี้ยงอาหารกลางวัน ทุกๆ คนรับประทานกัน และรอเวลาเคลื่อนศพจากบ้าน

ส่วนการเผาศพ ก็ต้องเอาฟืนมากองเอาไว้ แล้วเอาด้ายสายสิญจน์พันเวียนซ้ายรอบกองฟืน 7 รอบ เอาโลงศพวางบนกองฟืนแล้วเผาด้วยไฟจากเตาที่จุดไว้ที่ปลายเท้าศพ ในรายที่ทราบว่าจะเผานั้นจะฝัง แม้จะเอาไฟจากเตาออกมาจากบ้านพร้อมกับศพ แต่ก็หวั่นเกรงถึงเมื่อขบวนศพออกมาพ้นเขตหมู่บ้าน แต่ถ้าทราบว่าจะเผา ก็ไม่ต้องหวั่นเกรงถึงให้เอามาด้วยจนถึงป่าช้า และตั้งไว้เบื้องเท้าของศพ เพื่อจะได้เผาศพต่อไป ขณะไฟเริ่มแรงขึ้นให้ผู้ชายสองคนยืนคนละข้างของโลงศพ ถือผ้าขาว โยนผ้าขึ้นข้ามโลงศพให้อีกฝ่ายหนึ่งรับ และโยนกลับสลับกันไปมาสามครั้งเรียกว่า “พิธีโยนผ้าราไฟ” นอกจากนั้นผู้ที่เป็นญาติใกล้ชิดถือเอาเหล้ากับกิ่งหว้าพรมรอบๆ กองไฟ โดยเดินเวียนซ้ายซึ่งเปรียบได้กับการดับไฟประลัยกัลป์ เมื่อไฟมอดหมดแล้ววันรุ่งขึ้นจึงเก็บอัฐิในลักษณะเช่นเดียวกับของไทยแตกต่างกันก็คือชาวมอญใช้ใบโพธิ์เก็บอัฐิ เจ้าภาพจะเก็บเอาไว้ใช้ในพิธีปลงพระ ชาวมอญเรียกว่า “เทา-อะ-โยง-จาด” ซึ่งเป็นพิธีทำบุญสร้างพระพุทธรูปองค์ใหม่ ตอนเช้าตรู่ของวันทำบุญเจ็ดวันด้วย ต่อมาเอาผ้าห่ออัฐิ โดยให้ผู้ยกกระบุงวิญญานเอาผ้าที่คาดศีรษะมานั้นผูกคล้องคอให้ส่วนหนึ่งห้อยลงมาข้างหน้า เขามือดึงชายผ้าส่วนที่ห้อยลงมานั้นออกไปทางด้านหน้าให้เป็นถุงสำหรับใส่อัฐิแล้วล้างอัฐินั้นด้วยน้ำมะพร้าวกับเหล้า กวรดน้ำให้กับอัฐิแล้วเอาอัฐิใส่ลงในหม้อใหม่ สำหรับอัฐินั้นบางรายก็ฝังทิ้งไปเลย บางรายสร้างสถูปไว้แล้วบรรจุอัฐิภายในสถูป คนมอญมักไม่นิยมชกบังสกุลที่สถูปซึ่งบรรจุอัฐิเหมือนที่คนไทยกระทำกัน (แหม่ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.11 การห้ามศพ

ชาวมอญโดยมากไม่มีความรังเกียจการห้ามโลงศพ ลูกหลานและชาวบ้าน จะช่วยกันห้ามโลงศพ เพราะทุกคนถือว่าเป็นการแสดงความเคารพรัก ความอาลัยผู้ตายเป็นวาระสุดท้าย ซึ่งชีวิตหนึ่งมีครั้งเดียว ทุกคนช่วยกันห้ามโลงศพไปจนถึงป่าช้า เมื่อได้เวลาพระภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์ไว้จากวัดต่างๆ มาพร้อมกันแล้ว พระเริ่มให้เบญจศีล สวดมาติกา จบแล้วกรวดน้ำอนุโมทนาตามลำดับ (แหม่ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.12 การจัดวางพินเผาบนเชิงตะกอน

การจัดวางพินเผาบนเชิงตะกอน ขณะที่พระสงฆ์สวดมาติกาขึ้น เจ้าพิธีจะให้พวกผู้ชายที่มาช่วยเผาศพ จัดวางพินบนเชิงตะกอนเตรียมไว้ก่อน โดยวางพิน 3 ศอก จำนวน 21 ดุ้น สลับกับ พิน 1 ศอก จำนวน 9 ดุ้น วางสลับสั้นยาวเรื่อยไปจนหมด รวมความสูงของพินได้ 6 ชั้น มีความเชื่อว่าผู้ตายจะได้สู่สุคติ เหลือพิน 3 ศอก ไว้จำนวน 2 ดุ้น สำหรับวางไว้ข้างหรือในโลงศพ มีความหมายว่า รูปธรรมกับนามธรรม เป็นของคู่กันว่า มีเกิดย่อมมีดับ เป็นเครื่องเตือนใจคนที่ยังมีชีวิตอยู่ว่าวันใดวันหนึ่งก็ต้องอยู่ในสภาพนี้ แม้จะมีรูปร่างหน้าตาดี จิตใจงาม ก็ต้องตายในที่สุด สิ่งที่ยังอยู่คือความดีที่ได้ทำเอาไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังนึกถึงและปฏิบัติตาม (พ.อ. เฉลย แก้วสนธิ. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.13 การยกโลงศพวางบนเชิงตะกอน

การยกโลงศพเคลื่อนออกจากที่วางหน้าศาลาป่าช้าไปยังเชิงตะกอน โดยเริ่มเดินเวียนซ้ายเชิงตะกอน 3 รอบจนครบ ผู้ที่ยกโลงศพพร้อมกันขยับโลงศพเบา ๆ อีก 3 ครั้ง ๆ สุดท้ายเอาขึ้นไปวางบนเชิงตะกอน และจัดให้เข้าที่เรียบร้อย เพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุลต่อไป (พ.อ. เฉลย แก้วสนธิ. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.14 การทอดผ้าบังสุกุลศพ

เจ้าภาพจัดทอดผ้าบังสุกุลที่ซุดก็ได้ จะมอบให้ใครทอดก็ได้ พระภิกษุสงฆ์วัดใดชักผ้าขึ้นอยู่กับใจศรัทธา พระภิกษุรูปที่ชักผ้าบังสุกุลรูปสุดท้าย จะต้องทำหน้าที่สอนสามเณรบวชหน้าไฟให้พิจารณาศพ เมื่อหมดพิธีกรรมทอดผ้า ให้เอาจอบที่ไม่มีด้ามผ่ามะพร้าวแล้วเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ ต่อจากนั้นช่วยกันพลิกศพนอนท่าตะแคงข้าง นำพินวางบนโลงศพและข้างๆ จนหมดกำหนดให้ประธานในพิธีจุดไฟเผาเป็นปฐมฤกษ์ ตามด้วยญาติพี่น้องชาวบ้าน จนหมดทุกคน เจ้าภาพจัดของที่ระลึกให้ผู้มาเผาศพคนละ 1 ชิ้น (พ.อ. เฉลย แก้วสนธิ. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.15 พิธีกรรมโยนผ้าราไฟ

พิธีกรรมโยนผ้าราไฟนั้น เมื่อไฟเผาศพลุกโชนขึ้น เจ้าภาพผู้สูงอายุคนหนึ่งถือช้อนน้ำพร้อมกิ่งไม้สด ติดตามด้วยญาติพี่น้องเดินเป็นแถว โดยเดินวนรอบขวามือของเชิงตะกอน คนเดินนำหน้าเอาใบไม้สดจุ่มน้ำในขันสลัดเข้ากองไฟไปเรื่อยๆ จนครบ 3 รอบ พวกผู้ชายทำหน้าที่ดูแลการเผาศพ 2 คน จะอยู่กันคนละด้าน คนหนึ่งเอาผ้าขาวผืนหนึ่งม้วนเข้าพอเหมาะ โยนผ้าขาวข้ามไปอีกด้านหนึ่งบนกองไฟ คนด้านนั้นรับเอาไว้ โดยโยนข้ามกองไฟ กลับไปกลับมาจนครบ 3 ครั้ง การทำเช่นนี้เป็นปริศนาธรรมว่า ไฟที่กำลังเผาศพอยู่นั้นเปรียบได้กับไฟแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ส่วนผ้าที่ข้ามไฟไปมาไม่ไหม้ นั้นเปรียบได้กับผู้ที่มีจิตใจอันบริสุทธิ์ ไฟ คือ อคติทั้งหลายไม่สามารถจะเผาผลาญทำอันตรายแก่บุคคลนั้นได้ จากนั้นเดินวนรอบเชิงตะกอน ครบ 3 รอบ ก็นั่งลงกราบ หัวหน้า ขวบน ต้องชักไฟออก 1 ดุ้น เรียกพิธีกรรมนี้ว่า “พิธีกรรมโยนผ้าราไฟ” ในขณะเดียวกันพระภิกษุสงฆ์ 4 รูป สวดมาติกาบังสุกุลหน้าไฟด้วย (แฟ้ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.16 การกลับจากการเผาศพ

ก่อนกลับจากการเผาศพ เจ้าภาพจะมีน้ำใส่ถังน้ำตั้งอยู่ระหว่างทางหรือตั้งอยู่ที่บ้านเจ้าภาพ เรียกว่า “น้ำล้าง” ซึ่งน้ำล้างใส่ใบส้มป่อยหรือขมิ้นไว้ สำหรับใช้ล้างมือล้างเท้าให้สะอาด ก่อนกลับบ้าน เพราะเป็นการล้างความไม่ดีและสิ่งดั่ง มงคลทั้งหลายออกไปจากตัว เนื่องจากงานศพถือว่าเป็นงานอวมงคล (ถนอม ศิริรัตนากุล. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.17 การเก็บอัฐิ

เมื่อเผาศพเรียบร้อยแล้วในวันรุ่งขึ้นจะช่วยกันเก็บกวาดอัฐิเถ้าถ่านจากเชิงตะกอนทั้งหมดไปกองไว้ด้านเหนือเชิงตะกอน แล้วตักน้ำดับไฟให้เย็นสนิทเอาไม้ปัดเป็นกองยาวทำคล้ายรูปคน ต่อจากนั้นนำกิ่งไม้สดไปวางบนกองอัฐินั้น เอาผ้าคลุมทับบนกิ่งไม้ อีก พระภิกษุสงฆ์ 4 รูป เริ่มให้ศีล บังสุกุลและกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตาย แล้วเอาผ้าขาวและกิ่งไม้ ออก วางใบโพธิ์ลง 7 ใบ ช้างๆ ใบโพธิ์วางข้าวสุก 1 บั้นกับน้ำตาล พลู จนครบทั้ง 7 ใบ จากนั้น จึงให้เจ้าภาพผู้สูงอายุคนแรกคืบหรือหยิบเอากระดูกวางลงบนใบโพธิ์ใบละ 1 ชิ้นก่อน ต่อจากนั้นให้พวกพี่น้องช่วยกันหยิบหรือคืบใส่จนครบใบโพธิ์ละ 7 ชิ้น รวมกระดูกทั้งหมดจาก ใบโพธิ์ 7 ใบ เป็นจำนวน 49 ชิ้น แล้วค่อยๆ ยกใบโพธิ์ที่มีกระดูกใส่ผ้าขาวบางที่แขวนคอคนใดคนหนึ่ง คนที่ต้องถือผ้าขาวคือลูก เมื่อรวบรวมกระดูกลงผ้าขาวและแขวนคอรับกระดูกแล้ว ให้นำน้ำส้มป่อยปนขมิ้นรดก่อน ตามด้วยน้ำสะอาดและน้ำมะพร้าวเป็นชั้นสุดท้าย ระหว่างพิธีกรรมรดน้ำชนิดต่างๆ นั้น คนที่รับแขวนคอต้องเปล่งเสียง จู จู จู ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะหมดคนรดน้ำ จึงแก้ผ้าห่ออัฐิออกจากคอ สะบัดน้ำให้แห้งบรรจุอัฐิลงในโกฏี นำ

กระดุกไปทำบุญครบ 7 วัน 100 วัน รอบปีที่บ้าน ที่วัด หรือบรรจ้อฐิเก็บไว้ในเจดีย์ก็ได้ ส่วนอฐิหรือถ้ำ ถ่านที่เหลือญาติพี่น้อง ช่วยกันขนไปลอยแม่น้ำหรือฝังดิน ทั้งนี้เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขสูงสุดของผู้ที่ จากไป และสร้างความสบายใจให้แก่ญาติพี่น้อง ความเชื่อเรื่องการรับอฐิแขวนคอถือเป็นสิริมงคล จะมีเงินมีทอง ทำมาหากินง่าย ร่ำรวยมากต่อไป (พิศาล บุญผูก. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2.18 พิธีปล່อยพระ

ชาวมอญเรียกพิธีปล່อยพระว่า “เทาะ-อะ-โยง-จ๊าด” กระทำในเวลาเช้าตรู่ของ วันทำบุญเจ็ดวัน และกระทำกันที่วัด ความมุ่งหมายก็เพื่อจะสร้างพระพุทธรูปใหม่เพื่ออุทิศส่วนกุศล ให้แก่ผู้ตาย เจ้าภาพต้องจัดหาพระพุทธรูปใหม่มา 1 องค์ เตรียมถาดโลหะ 1 ใบ ใบโพธิ์ที่ใช้เก็บกระดุก ผู้ตายเมื่อวันก่อน 7 ใบ หญ้าแพรก 7 กำ เหยี่ยว 7 เหยี่ยว พร้อมด้วยธงทิวเครื่องประดับ นอกจากนี้ อาจจะมีข้าวสวยใส่หม้อเล็กๆ หนึ่งใบ บาตรพระใบเล็กๆ หนึ่งใบ กับข้าวทิพย์ซึ่งผสมน้ำผึ้งใส่ไว้ใน บาตรเล็กๆ หนึ่งใบ ทั้งหมดนี้ใส่ไว้ในถาดที่เตรียมไว้ เมื่อนิมนต์พระมาแล้ว เจ้าภาพก็กระทำพิธีโดย หยิบเอาเหยี่ยว ใบโพธิ์ กับหญ้าแพรกหนึ่งกำเตรียมไว้ เมื่อพระสวดคาถา อะ-เน-กะ-ชา จบหนึ่งจบ เจ้าภาพก็จะทิ้งของในมือลงในถาดให้เกิดเสียงดังครั้งหนึ่ง เมื่อพระสวดและเจ้าภาพทิ้งเหยี่ยวกับใบ โพธิ์และหญ้าแพรกครบ 7 เที้ยวแล้วก็ป็นอันเสร็จพิธี ความหมายของพิธีกรรมนี้ คือ การสร้าง พระพุทธรูปอุทิศให้ผู้ตาย ทำให้เป็นประหนึ่งว่าได้มีพระพุทธรูปเจ้าเกิดขึ้นใหม่อีกหนึ่งองค์ ถาดโลหะนั้น เปรียบได้กับถาดใส่ข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวายแก่พระพุทธเจ้าและพระองค์ได้ทรงลอยถาดนี้เพื่อ อธิษฐาน ณ แม่น้ำเนรัญชรา ถาดนี้ได้จมลงใต้แม่น้ำและกระทบกับถาดที่พระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ได้ ลอยอธิษฐานไว้ ทำให้เกิดเสียงดังอย่างที่ว่าเจ้าภาพทิ้งเหยี่ยวกษาปณ์ลงในถาด ส่วนหญ้าแพรกนั้นเป็น หญ้าแพรกที่นายโสตถิยะถวายแด่พระพุทธองค์เพื่อปลุกปล้ำกัที่ประทับก่อนหน้าที่จะตรัสรู้พระอนุตร- สัมมาสัมโพธิญาณ จำนวนหญ้าแพรก 49 กิ่ง เท่ากับจำนวนก้อนข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาที่ถวาย แด่พระพุทธองค์ พิธีกรรมนี้ยังมีปฏิบัติกันอยู่ (เฉลิมศักดิ์ ปาลา. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.2 ขั้นตอนพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของฆราวาสตายแบบไม่ปกติ

การเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นสังขารของชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการตายแม้จะเป็น เรื่องสามัญก็ต้องปฏิบัติไปตามพิธีกรรมที่กำหนดไว้ แต่ถ้าตายโดยกะทันหัน จะมีพิธีกรรมอีกรูปแบบ หนึ่ง เรียกการตายนี้ว่าการตายแบบไม่ปกติซึ่งการตายไม่ปกตินี้ คือ การตายนอกเหนือไปจากตายด้วย โรคชรา หรือโรคธรรมดาทั่วไป คนที่ตายแบบไม่ปกติ เช่น คนผูกคอตาย ถูกฆาตกรรม ตายด้วย อุบัติเหตุ ตายด้วยโรคระบาด ตกต้นไม้ตาย ช้ำตัวตาย ตายทั้งกลม คนตายอายุต่ำกว่า 12 ปี ฯลฯ

ชาวบ้านเรียกคนตายประเภทนี้ว่า “ศพพวกตายโหง” มีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการตายแบบไม่ปกติ ดังนี้

4.1.2.1 ลักษณะการตายและพิธีกรรม

4.1.2.1.1 คนที่ถูกฟ้าผ่าตายและผูกคอตาย ให้นำศพนอนบนเตียงหรือแคร่ แล้วจึงอาบน้ำศพ ซึ่งการอาบน้ำศพทำเหมือนคนที่ตายแบบปกติ คือ อาบด้วยน้ำส้มป่อย แต่จะอาบในช่วงเวลาใดก็ได้แต่ให้เร็วที่สุด การฝังศพนั้นจะฝังตรงตำแหน่งที่ตาย โดยขุดหลุมลึกเท่าความสูงของศพแล้วฝังในท่ายืนให้ศพหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ฝังให้หน้าผากพื้นผิวดินขึ้นมา 4 นิ้ว สยายผมศพออก ชาวมอญสมัยก่อนจะเกล้ามวยผม แล้วเอาคราดลากไปบนเส้นผมนั้น 7 ครั้ง ขณะคราดให้กล่าวคำว่า “ขอให้ฝนตกดี ขอให้น้ำเต็มคลอง” หรือเอากระทะครอบศพไว้ จำนวนซี่ของคราดทำได้ตั้งแต่ 1 - 6 ซี่ ทำตามลำดับมี เงิน ทอง นาค ทองเหลือง ตะกั่วและเหล็ก โดยมีความเชื่อว่าผู้ตายจะได้ไปสู่สุคติ เจ้าภาพจะไม่เลี้ยงพระภิกษุสงฆ์แต่รับของช่วยงานได้ซึ่งต้องเป็นของแห้งและนำไปทำบุญต่อไป

4.1.2.1.2 คนที่ตกต้นไม้ตาย ต้องให้ญาติพี่น้องหรือคนหนุ่มสาว ก้าวข้ามศพ 3 ครั้ง การก้าวข้ามศพนั้น มีความเชื่อว่าเป็นการกันไม่ให้ผีอื่นเข้าทับศพ คนตกต้นไม้ตายในสถานที่นั้นๆ หรือถ้าตกลงมาแล้วยังไม่ตายในสถานที่นั้น ต้องนำกลับไปบ้านไว้ที่ระเบียงเพื่อมาตายที่บ้าน มีความเชื่อว่าวิญญาณจะได้ไม่เร่ร่อน ชาวบ้านสามารถช่วยงานด้วยการช่วยแรง เช่น การเคลื่อนย้ายคนที่ตกต้นไม้ จัดเตรียมเก็บของที่บ้านเจ้าภาพให้เรียบร้อย แต่ไม่สามารถช่วยด้วยวัตถุสิ่งของเพราะทางเจ้าภาพจะไม่รับซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา เพราะถ้ารับของช่วยงานแล้วทางบ้านของผู้ตายจะได้รับความหายนะ ส่วนพระภิกษุสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมไม่ได้

4.1.2.1.3 การตายทั้งกลม มีวิธีการทำศพแตกต่างไปจากศพที่ตายด้วยเหตุอื่น เพราะชาวมอญเกาะเกร็ด มีความเชื่อว่ามีผีคู่มาก เมื่อนำศพใส่แคร่ไปสู่สุสาน สามีผู้ตายต้องสะพายดาบเดินนำศพไปจนถึงสุสาน ก่อนจะฝังหรือเผาศพนั้น สามีจะต้องกล่าวกับศพว่า “บัดนี้เราก็ได้ตายจากกัน เลือดผ้าของเจ้า ข้าเอามาให้หมดแล้ว เจ้าจงอย่ากลับไปบ้านหรือไปหลอกหลอนใครๆ ลูกของเจ้าก็อยู่กับเจ้าแล้ว เจ้าจงอย่ากลับไปขอเอามาอีก” ก่อนฝังอาจจะทิ้งศพทาร์กไว้ในห้องหรือเอาออกจากห้อง วางบนใบตองข้างๆ ศพ และพูดว่า “ลูกของเจ้า เจ้าจงเอาของเจ้าไป” เมื่อกลบหลุมฝังศพแล้วต้องปักไม้แหลมไว้บนนั้น 4 อัน และเอาหนามมาวางไว้ข้างบนด้วย หลังจากฝังศพแล้วก่อไฟเผาพอเป็นพิสัยบนดินที่กลบหลุมฝังศพนั้น พอไฟลุกก็ให้ดับกองไฟนั้น เรียกภาษามอญว่า “จอง - ตะห์” ซึ่งหมายถึงผู้ตายนั้นเป็นคนอนาถา ถ้าจะกลับบ้านห้ามเหยียบไปประตูข้างหลัง พอถึงเขตหมู่บ้าน สามี

ต้องพูดอีกว่า “ที่นี่เจ้าจะตามกลับมาไม่ได้อีกแล้ว” พูดแล้วต้องเอาดาบขีดเส้นตามขวางลงบนพื้นดิน 3 เส้น เพื่อกันไม่ให้ผีเข้าไปในหมู่บ้าน (ถนอม ศิริรัตนากุล. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.2.1.4 เด็กตาย เด็กที่อายุต่ำกว่า 12 ปี คนตายด้วยโรคลมบ้าหมู วิกลจริต ถูกสัตว์ร้ายกัดตาย ตายด้วยโรคระบาด ตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ศพนั้นจะไม่เผา ไม่สวดอภิธรรม ไม่เลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ในบ้านให้ทำบุญถวายข้าวสารแทน ถ้าเลี้ยงพระในบ้านนั้นมีความเชื่อว่า เจ้าของบ้านจะได้รับหายนะ อายุจะสั้น

4.1.2.1.5 คนผูกคอตาย ศพคนผูกคอตายนั้น ไม่ให้อาบน้ำศพ ไม่ให้ผูกด้วยสายสิญจน์ ที่มีมือและเท้า ไม่ทำบุญเลี้ยงพระ คนผูกคอตายไม่ตกลงมาสู่พื้นดินแต่ห้อยอยู่นั้น ให้ขึ้นไปตัดด้วยสายสิญจน์ ที่ผูกคอ และให้นำเส้นไปปูรองรับศพ ขณะตัดด้วยสายสิญจน์ พ่อแม่พี่น้องอย่าอยู่ใกล้ คนที่ตัดด้วยสายสิญจน์ คือ ชรา หรือคนหนุ่มสาว เวลาชุดหลุมฝังศพวัดตัวศพแล้วจึงชุดหลุมฝังแบบคนถูกฟ้าผ่าตาย ฝังทำยื่นหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ให้สยายผม ศีรษะสูงพ้นจากหลุมฝัง 4 นิ้ว ให้คราดด้วยคราด 7 ครั้ง คนที่คราดต้องกล่าวคำว่า “ฝนฟ้าให้ดี น้ำล้าคลองไหลสะดวก” (ถนอม ศิริรัตนากุล. 2549 : สัมภาษณ์)

4.1.2.2 การนำศพออกจากบ้าน

ถ้าต้องการนำศพใส่โลงให้นำโลงศพไปรอทางด้านทิศตะวันออกแต่จะไม่นำโลงเข้าบ้านเพราะถือว่าเป็นสิริมงคล การนำศพลงจากบ้านจะออกทางด้านครัวโดยต้องร้องสิ่งกีดขวางรั้วหรือฝาออกแล้วปิดประตู ชักบันไดออก ทำบันไดขึ้นใหม่ 5 ชั้น เรียกว่า “บันไดผี” พาดบันไดด้านตะวันออกของครัว มีความเชื่อว่า คนกับผีอยู่กันคนละภพ บันไดที่ลงก็ต้องไม่เหมือนกัน เมื่อนำศพลงถึงพื้นดินแล้วให้เก็บบันไดแล้วเปิดประตูนำบันไดเก่าพาดไว้เช่นเดิม สิ่งของที่รับภายหลังนำขึ้นบนบ้านทางบันไดเก่าได้ การนำศพออกจากบ้านนั้นชาวมอญเกาะเกร็ดมีความเชื่อเรื่องทิศทาง คือ ถ้าอยู่ที่ทิศเหนือของหมู่บ้าน นำศพออกทิศตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่ที่ทิศใต้ของหมู่บ้าน นำศพออกทิศตะวันตกเฉียงใต้

4.1.2.3 การทำแครงหามศพ

การทำแครงจะนำไม้ตัวกลางความยาว 6 ศอก หน้ากว้างประมาณ 8 นิ้ว ประกบกับไม้ตัวบนยาว 6 ศอก ซื่อบนยาว 4 ศอก กับ 16 นิ้ว ส่วนพื้นบนยาว 6 ศอก ซื่อยาว 4 ศอก ตรงที่ประกบกันนั้นต้องเผื่อไว้ให้ยาวเท่ากับเสาแครงหามศพตรงที่ประกบนั้น ควรวัดให้เป็นเศษศูนย์ถ้าทำไม่ได้ตามที่กำหนดไว้ มีความเชื่อว่าเจ้าภาพจะได้รับหายนะ การทำแครงก็เพื่อหามศพไปเผาตามพิธีกรรมนั้นจะหามศพไปโดยไม่วางไว้ที่แครง ถือว่าไม่ให้เกียรติผู้ตายและไม่เป็นสิริมงคล

คนตายแบบไม่ปกติดังที่กล่าวมาแล้วนั้นจะไม่เผาต้องฝังภายใน 1 วัน จะไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน จะไม่มีการตั้งศพสวดพระอภิธรรม แต่จะต้องเร่งต่อโลงบรรจุศพ แล้วนำไปฝังที่

ปาข้าวหรือโกดังเก็บศพที่วัดทันที ต้องทำทานด้วยอาหารดิบ เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก น้ำมัน และจะทำบุญได้หลังจากวันตาย 7 วัน หรือเดือนปีถัดไป ชาวมอญเกาะเกร็ดเก็บศพที่โกดังเก็บศพที่วัดปรมัยยิกาวาสและวัดเสาชิงช้า จะเก็บไว้นานประมาณ 3 ปี จึงนำศพนั้นมาทำพิธีเผาตามประเพณี ซึ่งชาวมอญเกาะเกร็ด มีความเชื่อว่าการที่เก็บไว้นานแล้วนำมาเผานั้นต้องรอให้ลูกหลานอายุครบ บวชเรียนจึงจะเป็นบุญกุศลส่งให้ผู้ตายได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี เพราะมีความเชื่อว่าการตายแบบไม่ปกติ ผู้ตายต้องวนเวียนอยู่ในความทุกข์ การให้ลูกหลานบวชจะช่วยให้อิทธิพลบุญกุศลส่งถึงผู้ตายได้ถูกต้อง เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวด้วย แต่ถ้าศพนั้นตายด้วยโรคระบาด เช่น ท้องร่วง โรคเรื้อน หรือ การถูกฟ้าผ่าตาย จะไม่มีการขุดขึ้นมาเผ่อีกเลย ศพที่ตายไม่ปกติเหล่านี้ถือว่าเป็นผีร้าย และเกรงจะเป็นโรคติดต่อจึงต้องรีบฝังทันที

ชาวมอญเกาะเกร็ดถือว่าการตายเป็นเรื่องใหญ่ที่ทุกคนรู้จักผู้ตายต้องมาร่วมงาน แม้จะอยู่ไกลเพียงใดเมื่อทราบข่าวจะต้องมาร่วมงานโดยไม่ต้องแจกบัตรเชิญแต่ด้วยอาศัยการบอก ต่อๆ กัน นอกจากนี้ขณะตั้งศพไว้ที่บ้านทุกคืนเจ้าภาพจะเชิญท่านผู้รู้ไปอ่านหนังสือหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นคติธรรมให้ผู้มาช่วยงานฟัง เพื่อเป็นคติเตือนใจและอยู่เป็นเพื่อนศพด้วย หลังจากการตาย 7 วัน จะมีการทำบุญ 7 วัน พิธีทำบุญครบ 7 วันนั้น ชาวมอญเกาะเกร็ดจะเตรียมอ่าง สำหรับกรวดน้ำใส่ของกินที่ผู้ตายชอบ และใส่ของกินของใช้ที่จำเป็น และสงขจীরของพระไว้ในอ่าง กรวดน้ำ เมื่อทำบุญเลี้ยงพระเสร็จแล้วจึงกรวดน้ำ ซึ่งจะมีพิธีปล่อยพระที่มอญเรียกว่า “เทาทะโยงจ๊าด” ถือว่าเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่เหมือนการสร้างพระพุทธรูปใหม่อีกหนึ่งองค์ (พิศาล บุญผูก.2549 : สัมภาษณ์)

4.2 วัตถุประสงค์ของ : สัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับความเชื่อเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด

พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา คติความเชื่อ ที่แสดงให้เห็นถึงความพิถีพิถันในการดำเนินชีวิต วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในพิธีกรรมดังกล่าวสื่อความหมายที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อของชาวมอญ มีทั้งของกินและของใช้ที่มีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 สิ่งของที่นำมาช่วยงานส่วนมากเป็น ข้าวสาร อาหารแห้ง ผักและผลไม้ แล้วแต่ว่าจะนำมาตามแต่สิ่งที่มี ยกเว้นสิ่งของที่มีลักษณะเป็นเครือเถา ไม้เลื้อย เช่น สายบัว เพราะมีความเชื่อว่า จะมีคนตายตามอีก (เฉลิมศักดิ์ ปาลา.2548: สัมภาษณ์)

4.2.2 ผ้าขาว ใช้ในขั้นตอนการเช็ดตัวศพต้องเช็ดให้แห้ง ห้ามเช็ดด้วยผ้าสีอื่น เพราะผ้าขาวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ มีความเชื่อว่า ศพที่เช็ดด้วยผ้าสีขาวจะไม่เป็นมลทิน วิญญาณจะไปสู่สุคติ ถ้าศพนั้นเป็นผู้ใหญ่ที่ถูกหลานเคารพนับถือมาก ลูกหลานจะนำผ้าขาว

ขับใบหน้า ฝ่ามือ ฝ่าเท้า เพื่อพิมพ์เอารอยหน้า รอยมือ รอยเท้า ของผู้ตายไว้บูชาจะมีความเจริญรุ่งเรือง (ถนอม ศิริรัตนากุล. 2549 : สัมภาษณ์)

ผ้าขาวบุอยู่บนเพดานของปลายเสาทั้ง 6 ต้น ซึ่งอยู่ในส่วนของการทำเตียงที่ตั้งศพ ขณะสวดพระอภิธรรม มีความหมายถึงพระนิพพานอันเป็นยอดปรารถนาสูงสุดของชาวพุทธ ที่จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ไม่ต้องมารับรู้อะไร ยกกระตักจิตใจของเราให้สูงขึ้น เริ่มตั้งแต่การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ศึกษาวิปัสสนากกรรมฐาน ทำจิตให้สะอาดปราศจากสิ่งมัวหมอง เว้นชั่วประพฤติแต่ความดี จิตของเราก็จะเข้าถึงปฐมฌาน ทุตติฌาน เรื่อยขึ้นไป จนถึงขั้น สกทาคามี อนาคามี อริยมรรค อริยผล อรหัตมรรค อรหัตผล จนถึงขั้นพระอรหันต์ ที่สุดยอดคือพระนิพพาน จึงเปรียบด้วยเพดานที่มีผ้าขาวบุอยู่ (พิศาล บุญผูก. 2549: สัมภาษณ์)

ผ้าขาว ใช้ในพิธีโยนผ้าราไฟ โดยขณะที่ไฟเริ่มแรงโดยผู้ชายสองคนยืนคนละข้างของโลงศพ ถือผ้าขาว โยนผ้าข้ามโลงศพให้อีกฝ่ายหนึ่งรับ และโยนกลับสลับกันไปมาสามครั้ง การทำเช่นนี้เป็นปริศนาธรรมอธิบายว่า ไฟที่กำลังเผาศพอยู่นั้นเปรียบได้กับไฟแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ส่วนผ้าขาวที่ข้ามไฟไปมาไม่ไหม้ นั้น เปรียบได้กับผู้ที่มีจิตใจอันบริสุทธิ์ ไฟคือ อคติทั้งหลายไม่สามารถจะเผาผลาญทำอันตรายแก่บุคคลนั้นได้ (แหม่ม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.3 แป้ง น้ำอบ ใช้ในขั้นตอนการอาบน้ำศพ เพราะความหอมเป็นสิ่งแทนของศีล ที่จะช่วยให้ผู้ตายไปสู่สุคติ และมีความสุขในโลกหน้า (ถนอม ศิริรัตนากุล. 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.4 น้ำส้มป่อย ใช้ในการอาบน้ำศพ จะนำน้ำผสมใบส้มป่อยอาบให้ศพ โดยรดจากศีรษะมาจนถึงปลายเท้า ซึ่งส้มป่อย เป็นใบไม้ที่ชาวมอญเชื่อว่า บัดเสียดจัญไร สิ่งที่เป็นอัปมงคลได้ (สมเชษฐ์ สุขศิริธรรม. 2549: สัมภาษณ์)

4.2.5 น้ำ ใช้ในขั้นตอนการอาบน้ำศพ น้ำที่ใช้มีทั้งน้ำอุ่นและน้ำเย็น ซึ่งน้ำอุ่นนั้นเปรียบได้กับชีวิตประจำวันของเรา ต้องเดือดร้อนไม่สงบสุขอยู่ก็เนื่องจากไฟกิเลส 3 กอง คือ โลภะ โทสะ โมหะ หรือความโลภ ความโกรธ ความหลงมัวเมา ฟืนซึ่งเปรียบเสมือนกิเลสหมดหมดไปเมื่อใดเมื่อนั้น ไฟก็ดับ น้ำเย็นเหมือนใจคน ถ้าตัดกิเลสหมดไปจากขั้น 5 เมื่อใด ก็จะถึงซึ่งจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน จะดับทุกข์ร้อนทั้งหลายโดยสิ้นเชิง (สมเชษฐ์ สุขศิริธรรม. 2549: สัมภาษณ์)

4.2.6 ผ้าขึ้น ภาษามอญเรียกว่า “โปง- มอย” หลังจากอาบน้ำศพแล้วต้องนุ่งผ้าขึ้น ซึ่งตัดเป็นกางเกงซึ่งมีวิธีการนุ่งกลับหน้าเป็นหลัง กลับหลังเป็นหน้า แต่ไม่กลับตะเข็บ มีความหมายให้เห็นว่าชีวิตนี้เป็นของไม่เที่ยง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของคู่กับชีวิต เมื่อมีเกิดแล้วกลับมีตาย ตามความเชื่อของชาวมอญ เรื่องการนุ่งกางเกงให้กับศพนั้น กล่าวกันว่า เมื่อครั้งพุทธกาล มอญอาศัยอยู่ทางตอนบนของประเทศจีน สมัยนั้นมอญนุ่งแต่กางเกงทั้งชายและหญิง ต่อมาได้อพยพลงมาทางใต้ซึ่งได้

ทำศึกสงครามกับเจ้าของถิ่นเดิมและแพ้สงคราม ถูกเจ้าของถิ่นบังคับให้เปลี่ยนจากนุ่งกางเกงเป็นนุ่งผ้านุ่งแทนเพราะรู้ความลับว่ามอญมีอิทธิฤทธิ์มากเพราะนุ่งกางเกง ถ้าปล่อยไว้คงปราบปรามยาก มอญจำเป็นต้องยอมทำตามแต่ได้ขออนุญาตไว้ว่าชอกลับมานุ่งกางเกงอีกครั้งตอนตาย เจ้าของถิ่นก็อนุญาต จึงถือปฏิบัติสืบมา (ถนอม ศิริรัตนากุล, 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.7 ไบพลุ ใช้ในขั้นตอนการปิดปากศพ ซึ่งชาวมอญทำสืบทอดต่อกันมา โดยนำไบพลุปิดปากศพต่อจากการตำหมากและเอาเงินใส่ปากศพ ไบพลุนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ซีกที่ 1 ปิดปากศพ มีความหมายว่า รูปธรรม ซีกที่ 2 ให้โยนทิ้งไปด้านหลังมีความหมายว่า นามธรรม เป็นปริศนาธรรมบอกให้รู้ว่ามีมนุษย์ทุกคนได้คิดพิจารณาว่า คนเราเกิดมามีรูปธรรมกับนามธรรมเท่ากัน (พ.อ. เฉลย แก้วสนธิ, 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.8 เตียงไม้ใผ่ ใช้สำหรับการตั้งศพ เตียงไม้ใผ่นี้ทำขึ้นเฉพาะศพ เรียกว่า “ใจัง – เนียะ” แปลตามว่า เตียงชนะ คือให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง 4 ได้แก่ อบายภูมิ 4 สุกติภูมิ 7 รูปภูมิ 16 อรูปภูมิ 4 เตียงนี้มีเสา 6 ต้น ตัวเตียงสูง 8 ศอก ยาว 4 ศอกกับ 4 นิ้ว กว้าง 1 ศอกกับ 4 นิ้ว โดยทำซ้อนกัน 4 ชั้น

วิธีทำเตียง คือ เอาไม้ใผ่ซีกยาว 2 อัน วางขนานกันและห่างกันเท่ากับความกว้างของเตียง ที่ตรงปลายของไม้ยาวทั้งสองให้ผูกไม้ขนาดสั้นประกบหัวท้าย นับเป็นหนึ่งชั้น ทำเช่นนี้เหมือนกันให้ครบ 4 ชั้นซ้อนกัน ชั้นบนสุดปูพื้นด้วยไม้ระแนงทางยาว 8 อัน ทางขวางอีก 8 อัน ผูกเสาเตียง 6 ต้น โดยให้อยู่ตรงมุม 4 ต้น และตรงกลางสองข้างๆ ละต้น เอาไม้ระแนงผูกรอบปลายเสาทั้ง 6 แล้วลาดเพดานด้วยผ้าไหมหรือกระดาษ หรือไม้ใผ่จำนวน 20 แผ่น เหลาบางๆ แขนงดอกไม้และธงทิวที่เสาและเพดาน ความหมายคือ ทำเสา 6 ต้น เพื่อให้ละทิ้งอารมณ์ทั้ง 6 หรือ ให้ไปถึงซึ่งสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น เตียงทำเป็น 4 ชั้น เพื่อให้ได้พ้นจากอบายภูมิทั้ง 4 พื้นของเตียงที่ปูด้วยไม้ยาว 8 และสั้น 8 หมายถึงให้พ้นจากรกทั้ง 8 ชุม เพดานที่ปูด้วยไม้ 20 แผ่นนั้น คือ ให้ได้ไปถึงสวรรค์ชั้นพรหมทั้ง 20 ภูมิ ที่หัวและท้ายเตียงแขวนกระทงดอกไม้ด้านละ 2 กระทง แต่ละกระทง ใส่ดอกไม้ 3 ดอก จากเพดานผูกเชือกห้อยลงมาให้ตรงกับสะดือของศพ ที่ปลายเชือกผูกแหวนทองไว้ 1 วง และกรรไกรหนีบหมาก 1 อัน แหวนทองหมายถึงจักขุญาณ สำหรับผู้ตายจะได้ใช้เพื่อความกระจ่างแจ้งต่อภพหน้า ส่วนกรรไกรนั้นเพื่อจะได้ใช้ตัดกิเลสทั้งปวง (อารีย์ ประดิษฐ์วงศ์, 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.9 ไม้ใผ่ 2 ซีก ที่ผูกขนานไว้ข้างๆ ศพทั้ง 2 ข้าง นั้นมีความหมายถึงหลักการปฏิบัติในพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 อย่าง คือ

4.2.9.1 การเรียนคัมภีร์ หมายถึง ปุถุชน คนเราเกิดมาในโลกนี้ควรจะมีการศึกษาวิชาความรู้เป็นหนทางนำวิถีชีวิตดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม คนที่ไม่ศึกษาหา

ความรู้ย่อมเป็นผู้ตกทุกข์ได้ยากเสมอ คันถะถูระจึงเป็นการศึกษาทั้งในด้านศีลธรรม เผยแพร่ศีลธรรม ในทางวัตถุประสงค์พัฒนาสิ่งที่ไม่ให้มีเกิดขึ้น เป็นไปในสิ่งที่เป็นทำนองคลองธรรม

4.2.9.2 การฝึกจิตให้เกิดปัญญา หมายถึง เข้าไปสงบระงับด้วยความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นรากเหง้าของอกุศลมูล ความสงบ คือ จิตทำให้แจ้งโดยการเจริญวิปัสสนา จิตที่สงบดี แล้วนั้นพิจารณามูลเหตุต่างๆ จนเกิดปัญญารู้จริงของสังขารร่างกายตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งของทั้งหลายในโลกนี้เป็นของไม่เที่ยง เป็นของไม่อยู่ในใต้อำนาจใคร เป็นของเปลี่ยนแปลงแปรสภาพไป มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดสิ้น อนิจจัง สิ่งทั้งหลายของสังขารเป็นทุกข์ การเจ็บป่วย ความเจ็บปวด เป็นความทุกข์ทรมานของสังขาร ห้ามไม่ได้ คือ ทุกขัง ถ้าเป็นของไม่มีตัวตน เป็นแต่ธาตุรวมกันเข้าแล้วก็สลายไปตามสภาพ เป็นเครื่องพิจารณาให้จิตหลุดพ้น (แช่ม หมั่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.10 แทนไม้ไผ่ เป็นแทนสำหรับวางศพ โดยใช้ไม้ไผ่ผ่าซีก 4 ซีนๆ ละ 4 อัน หมายถึง อบายภูมิ 4 ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน (เฉลิมศักดิ์ ปาลา.2548: สัมภาษณ์)

4.2.11 เส้า 6 ต้น ของเตียงไม้ไผ่สำหรับวางศพ หมายถึง อายตนะภายใน ได้แก่ การดำรงชีวิตประจำวันของเราทั้งหลายนั้นต้องมีความเดือดร้อนอยู่ทุกวัน ก็ด้วยมีอายตนะภายใน 6 อย่าง ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ ที่เราปรุงแต่งนึกคิดขึ้นเมื่อตากระทบรูป หูกระทบเสียง จมูกกระทบกลิ่น ลิ้นกระทบรส กายได้สัมผัสที่อ่อนหรือแข็ง ใจปรุงแต่งนึกคิด ก็เกิดปฏิภิกิริยาขึ้น 2 ประการ คือ อภิภูมิมรรณ หมายถึง อารมณียินดี และอนิภูมิมรรณ หมายถึง อารมณที่ไม่น่ายินดี ทำให้เกิดผล คือ เมื่อได้รับอารมณ์ที่น่ายินดีก็เกิดมีความสุข เมื่อได้รับอารมณ์ที่ไม่น่ายินดีก็เกิดความทุกข์ จึงเปรียบด้วยเส้า 6 ต้น (พิศาล บุญผูก. 2549: สัมภาษณ์)

4.2.12 ไม้ไผ่ 4 อัน ที่ไขว้กันเป็น 4 แฉก ตรึงเส้าด้านข้างทั้ง 6 ต้นไว้ มีความหมายถึง ธาตุทั้ง 4 อัน ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ที่ผสมประสานกันอยู่อย่างธรรมชาติจึงทำให้คนทั้งหลายมีชีวิตอยู่ในขณะนี้ ถ้าธาตุใดใน 4 อย่างนี้ ไม่สมดุลกันก็อาจจะเกิดเจ็บป่วยไข้ได้หรือทำให้ถึงกับเสียชีวิตได้ ไม้ไผ่ 4 อัน ที่ชนาบเส้า 6 ต้น จึงเปรียบด้วยธาตุทั้ง 4 นี้ (เฉลิมศักดิ์ ปาลา.2548: สัมภาษณ์)

4.2.13 พลุ 1 จีบ ใช้ด้ายดิบผูกเป็น 3 เปลาะ ห้อยไว้ที่เพดานนั้น มีความหมายถึง ไตรภูมิ 3 ได้แก่ มนุษย์ เทวดา พรหม เป็นต้น ดังนั้น ผู้คนทั้งหลายที่เกิดมาแล้วให้พิจารณาว่า ในระหว่างที่ยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ บารมียังไม่กล้าพอจะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ ก็ขอเพียงให้เกิดในไตรภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง ขออย่าได้ไปเกิดในอบายภูมิ 4 การที่จะไม่ต้องไปเกิดในอบายภูมิ 4 นั้น ก็ต้องประกอบแต่คุณงามความดี สร้างบารมี เช่น การให้ทาน รักษาศีล ประกอบกุศลกรรมบท 10 บำเพ็ญเพียร เช่น ทำสมาธิ เป็นต้น ความชั่วทั้งหลายพึงเว้น เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นชู้กับ

ภรรยาผู้อื่น พุดเท็จ พุดคำหยาบ ส่อเสียด ตีมั่วสุรายาเสพติด สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้ขาดสติ เกิดโมหจริต เข้าครอบงำ สิ่งที่น่าพาให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา และพรหม จึงเปรียบด้วยพลู 1 จีบ ผูก 3 เปลาะ (สมเขตรัตน์ สุขศีลธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.14 แหวน 1 วง ผูกห้อยจากพวงลงมาประมาณ 1 ศอก มีความหมายถึงความเป็นห่วงกังวล ในดวงชีวิตของตนเองที่มนุษย์เกิดมามี โลกะ โทสะ โมหะ เป็นห่วงในทรัพย์สมบัติ ห่วงสามี ภรรยา ลูกหลาน อยากได้ในสิ่งที่ยังไม่มี ที่มีแล้วก็ยังไม่พอ อยากได้ อยากมี อยากดี โดยไม่เลือกทางมีจิตเป็นไปเพื่อความมักมาก ชื่อว่า “โลกะ” ความอุนเฉียว โกรธ เขี้ยวเห็ดดูร้าย มีใจกลัดกลุ้ม อยากได้ในสิ่งที่ไม่สมควรได้ คิดประทุษร้ายประหัดประหาร ฉ้อ โกง ด้วยเล่ห์กลต่างๆ นานา ซึ่งจะได้มาในสิ่งนั้นๆ ชื่อว่า “โทสะ” ความโง่เขลาเบาปัญญาความหลงในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ติดข้องมกาย คิดไม่ทัน รู้ไม่ทัน จึงทำให้ลำบาก ชื่อว่า “โมหะ” สิ่งทั้ง 3 อย่างที่กล่าวมานี้จึงเปรียบด้วยแหวน ซึ่งเป็นห่วงปวงมาร ถ้ารู้ไม่ทันเหตุการณ์ยากที่จะถอนตัวได้ (อารีย์ ประดิษฐ์วงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

4.2.15 กรรไกร 1 อัน ผูกห้อยต่อจากแหวนลงมาห่างประมาณ 1 ศอก วางไว้ที่อกศพ นั้นมีความหมาย 2 ประการ คือ

4.2.15.1 กรรไกรเปรียบดังปากเสียงของ พ่อ-แม่ อบรมสั่งสอนลูก ด้วยความรักความห่วงใย ปวารณาดีต่อลูก ๆ อยากให้ลูกได้มีศีลธรรมประกอบกรรมดี มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ไม่คบคนพาล ถ้าลูกๆ ปฏิบัติดี ทำให้พ่อแม่สบายใจ พ่อแม่จะมอบทรัพย์สมบัติให้พ่อแม่ก็จะนอนตายตาหลับ

4.2.15.2 กรรไกรสามารถที่ตัดอะไรๆ ให้ขาดได้สารพัด จึงเปรียบด้วย ธรรมะ คำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ ให้รู้แจ้งเห็นจริง สิ่งที่ปิดบังครอบงำมวลมนุษย์คือ อวิชชา คือความไม่รู้ ประดุจดั่งหนายกะลาขึ้น แลเห็นว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่เที่ยงแท้ เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นสังฆธรรม (แซม หมั่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย: การเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายมีปัจจัยที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ซึ่งชาวมอญ โดยทั่วไปรวมถึงชาวมอญเกาะเกร็ด มีความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการกระทำในสิ่งต่างๆ สร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลานได้สักการบูชา และนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อทางศาสนายังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมแต่ละสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวมอญเกาะเกร็ดมีความเชื่อกับโลกหน้าว่ามีจริง ทำกรรมดีชาตินี้ ตายไปแล้วชาติหน้าก็จะ

ได้ขึ้นสวรรค์ ทำกรรมชั่วไว้ตายไปก็จะตกนรก ซึ่งขั้นตอนพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณนั้น ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านพิธีกรรม

4.3.1.1 การจัดพิธีศพสำหรับพระสงฆ์ เดิมจะเก็บไว้ไม่กี่คืน แล้วจึงฌาปนกิจ แต่ปัจจุบันจะเก็บศพไว้หลายปี ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ชั้นพระพิธีธรรมขึ้นไป และจำพรรษานาน เช่น พระครูปลัดวันชัย วายาโม (วันชัย เปาวรานนท์) เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม มรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2548 และจัดพระราชทานเพลิงศพ พ.ศ. 2550 เพื่อเตรียมการไว้ฌาปนกิจอย่างสมเกียรติ ถ้าเป็นพระชั้นผู้ใหญ่จะมีการขอพระราชทานเพลิงศพ

4.3.1.2 การบอกข่าวการตายเบื้องต้น ชาวมอญเกาะเกร็ดจะบอกกันอย่างสะดวก และรวดเร็วขึ้นเพราะตามบ้านมีโทรศัพท์ ซึ่งสมัยก่อนจะเดินบอกกันตามบ้าน และฝากบอกข่าวกัน การมาช่วยงานนั้น จะช่วยเป็นข้าวดสาร อาหารแห้ง ผัก ผลไม้ ตามแต่สะดวก ซึ่งปัจจุบันนี้จะช่วยงานด้วยเงิน เพราะเจ้าภาพสามารถนำไปจัดซื้อหาข้าวของใช้ในงานศพได้ (เฉลิมศักดิ์ ปาลา. 2548: สัมภาษณ์)

4.3.1.3 การตั้งศพและการสวดพระอภิธรรม การตั้งศพชาวมอญเกาะเกร็ดจะนำศพวางบนเตียงไม้ไผ่ทำขึ้นเฉพาะศพนั้นๆ เรียกว่า “ไฉ้ง – เนียะ” ปัจจุบันจะตั้งศพวางบนเตียงไม้ไผ่ก็เฉพาะศพที่ตายที่บ้าน เพราะชาวมอญจะนำศพใส่โลงและตั้งสวดพระอภิธรรมที่วัดเนื่องจากผู้ตายตายจากที่อื่นจึงไม่นิยมนำศพไปเข้าบ้านเพราะถือว่าเป็นสิริมงคล การสวดพระอภิธรรมอดีต ไม่เกิน 3 วัน เพราะไม่มียาฉีดรักษาศพ ถ้าเก็บไว้นานศพจะส่งกลิ่นเหม็น รบกวนผู้ที่มาร่วมงาน ปัจจุบันมียาสำหรับฉีดรักษาศพทำให้สามารถเก็บศพไว้ได้นานขึ้น ตั้งแต่ 5 วัน 7 วัน หรือถ้าผู้ตายเป็นผู้อายุใส อาจจะมีเก็บไว้เป็นปีเพื่อรอให้ลูกหลานอายุครบบวชเณร หรือบวชพระเพราะเชื่อว่าจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายจะได้ขึ้นสวรรค์ ทั้งนี้ก็แล้วแต่ญาติพี่น้องจะตกลงกัน และการตั้งศพในสมัยก่อนนั้นจะตั้งที่บ้าน มีการอ่านนิทานให้เพื่อนที่มาอยู่เป็นเพื่อนศพได้ฟัง โดยอ่านเป็นภาษามอญ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าต้องการให้คนที่มาอยู่เป็นเพื่อนศพหรือญาติพี่น้องได้ฟังประพจน์ปฏิบัติแต่สิ่งที่ตั้งตามตามที่พระพุทธเจ้า ได้แสดงธรรมไว้ ปัจจุบันไม่มีการอ่านนิทานช่วงเวลาเผาศพ เพราะผู้รู้ภาษามอญที่เกาะเกร็ด มีน้อยลงแม้ว่าจะมีการอนุรักษ์ก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากคนมอญเกาะเกร็ดรุ่นหลังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่รัฐบาลกำหนด คนเฒ่าคนแก่และพ่อแม่ต่างสนับสนุนให้ลูกหลานได้ร่ำเรียนหนังสือเช่นเดียวกับคนไทยโดยทั่วไป เพราะมีความรู้ดีจะทำให้ได้ทำงานรับราชการหรืองานอื่นๆ ที่เป็นหน้าเป็นตาแก่ครอบครัว ประเพณีการอ่านนิทานในงานศพค่อยๆ เลิกปฏิบัติไปพร้อมๆ กับความเจริญของชุมชน ค่านิยมของชาวมอญสมัยใหม่ก็เริ่มเปลี่ยนไป ต่างยกเลิกการอ่านนิทานหันมาสนใจสิ่งบันเทิง

สมัยใหม่ซึ่งเข้ากับยุคสมัยอีกทั้งยังเป็นเครื่องแสดงฐานะความเป็นอยู่ของญาติผู้ตายได้ด้วย โดยการ จัดหาหรือศพสมัยใหม่มาแสดง เช่น ลิเก โขน และภาพยนตร์ เป็นต้น (อารีย์ ประดิษฐ์วงศ์. 2549: สัมภาษณ์)

4.3.1.4 การเคลื่อนย้ายศพ เพื่อนำศพลงจากเรือน ซึ่งสมัยก่อนจะรื้อฝาเรือนออกและ นำศพลงจากเรือนจริงๆ ในปัจจุบันศพจะไม่ไว้ที่บ้านแต่จะทำพิธีที่วัด เพื่อความสะดวกของเจ้าภาพ และผู้มาร่วมงาน ถ้าจะนำศพลงจากบ้านจะไม่รื้อฝ้าบ้าน เพราะการปลุกบ้านเรือนมีรูปแบบเปลี่ยนไป จากเดิม แต่จะทำบันไดใหม่เพื่อนำศพลง เรียกว่า “บันไดผี” (สมเชษฐ์ สุขศิริธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

4.3.1.5 วันนำศพออกเผา จะจัดวางพื้นบนเชิงตะกอน ปัจจุบันเผาด้วยถ่าน ส่วนพื้น 32 ดุ้นนั้น เตรียมไว้พอเป็นพิธีเท่านั้น วัดที่ใช้เผาศพชาวมอญเกาะเกร็ด มีวัดเสาชิงทอง วัดปรมัย- ยิกาวาส เพราะมีเมรุสำหรับเผาศพ ส่วนวัดฉิมพลีและวัดไผ่ล้อมไม่มีเมรุสำหรับเผาศพ บางรายถ้า ผู้ตายเสียชีวิตที่โรงพยาบาล ก็จะทำศพประกอบพิธีกรรมที่วัดมอญฝั่งตรงกันข้ามของ เกาะเกร็ดคือ วัดสนามเหนือ เพื่อความสะดวกของผู้มาร่วมงาน (แซม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.3.1.6 พิธีกรรมโยนผ้าราไฟ ขณะที่เผาศพนั้น ชาวมอญเกาะเกร็ดจะใช้ผ้าขาวโยน ข้ามกองไฟ แต่เนื่องจากการเผาศพในปัจจุบันมีเมรุเผา ไม่เหมือนสมัยก่อนเผาที่ป่าช้า ปัจจุบันจึงใช้ การโยนผ้าหน้าเตาพอเป็นพิธีเท่านั้น ส่วนคนที่ใช้กิ่งไม้จุ่มน้ำแล้วสลัดเข้ากองไฟ ก็ทำพอเป็นพิธีที่ หน้าเตาไฟเช่นเดียวกัน (แซม หม่นทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

4.3.1.7 สถานที่เก็บศพ การเก็บศพสมัยก่อนไว้ในโกดังบรรจุศพเพื่อรอการเผา ปัจจุบันไม่นิยมเก็บศพไว้นานมักจะเผาให้เสร็จสิ้นภายใน 5 วัน หรือ 7 วัน ของเก็บศพจึงไม่ได้ใช้ กลายเป็นที่รกร้างอยู่ที่ป่าช้าข้างวัดเสาชิงทอง ถ้าจะเก็บศพก็จะเก็บไว้ที่โกดังหรือเมรุเก็บศพ วัดปรมัย- ยิกาวาส และศาลาเก็บศพวัดเสาชิงทอง

4.3.1.8 ขั้นตอนพิธีกรรมคนตายแบบไม่ปกติเปลี่ยนแปลงไปมากซึ่งสมัยก่อนเมื่อคน ตายแบบไม่ปกติ จะฝังศพเพราะมีพื้นที่ดินสำหรับฝัง ปัจจุบันทำในลักษณะดังกล่าวไม่ได้เนื่องจาก ข้อจำกัดทางด้านที่ดินจึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมไปโดยนำศพไปเผาเหมือนคนที่ตายแบบปกติแต่ ทำพิธีกรรมให้เร็วที่สุดเพราะสภาพศพผู้ที่ตายแบบไม่ปกตินี้จะมีสภาพที่ไม่น่าดู ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับญาติ พี่น้องจะตกลงกัน (อารีย์ ประดิษฐ์วงศ์. 2549: สัมภาษณ์)

4.3.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

4.3.2.1 ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ปกติชาวมอญมีความรักสมัครสมานสามัคคี กันช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันดี เพราะต่างก็มีเชื้อชาติเดียวกัน แต่ในสังคมปัจจุบันมีการแต่งงานกัน ข้ามเชื้อชาติ เช่น แต่งงานกับคนไทย จีน หรือชาวมอญบางคนได้แต่งงานออกไปอยู่ท้องถิ่นอื่นที่

ห่างไกลกัน การช่วยเหลือก็อยู่ไกลกันอย่างเหนียวแน่นก็น้อยลง ญาติพี่น้องจึงไม่สะดวกที่จะสามารถมาร่วมงานได้ดังเช่นแต่ก่อน ผู้ที่มาร่วมงานส่วนใหญ่เป็นคนวัยกลางคนที่เป็นคนมอญในพื้นที่ดั้งเดิม สำหรับญาติพี่น้องที่มาจากท้องถิ่นอื่นนั้นมิได้แนบแน่นเหมือนคนที่อยู่ประจำในพื้นที่

4.3.2.2 ความเจริญทางด้านวัตถุ สมัยก่อนจัดงานศพและปลงศพที่บ้านปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยจัดงานศพที่วัดเพราะมีความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์ต่างๆ เพราะบ้านคับแคบรับรองผู้มาร่วมงานไม่สะดวก ส่วนการปลงศพเดิมทำพิธีที่ป่าช้าใช้พื้นเป็นเชื้อเพลิง เผาบนเชิงตะกอนแต่ปัจจุบันนำศพไปเผาเมรุวัดปรมาภิไศย และวัดเสาชิงช้า การตกแต่งโลงศพนั้นสมัยก่อนทำด้วยความประณีตตกแต่งให้สวยงาม แต่ปัจจุบันการตกแต่งโลงศพมีความประณีตน้อยลง ส่วนใหญ่จะจัดซื้อสำเร็จรูป เพื่อความสะดวก และไม่ต้องเสียเวลาหรือจ้างคนที่มีฝีมือมาตกแต่งโลงศพให้สิ้นเปลือง

4.3.2.3 ด้านเศรษฐกิจ สมัยก่อนสังคมชาวมอญอยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สิ่งของเครื่องใช้ไม่ต้องจัดซื้อเพราะใครมีข้าวของเครื่องใช้ใดก็จะนำมาช่วยกัน ในปัจจุบันการช่วยเหลือกันยังมีอยู่ แต่ข้าวของเครื่องใช้จะยืมจากที่วัด การจัดซื้อนั้นใช้เงินที่ได้มาจากการช่วยงานของเพื่อนบ้าน เจ้าภาพจะนำเงินไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ เช่น ผ้าขาว ฐูปเทียน ดอกไม้ ฯลฯ และการใส่ซองปัจจัยถวายพระ การให้ค่าจ้างเจ้าพิธี การจัดเลี้ยงอาหาร การจัดจ้างมหรสพ และอื่นๆ

4.3.2.4 สภาพแวดล้อมสังคม คนมอญเป็นกลุ่มชนที่แวดล้อมด้วยสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมชนกลุ่มใหญ่ สภาพหมู่บ้านของชาวมอญเกาะเกร็ดตั้งอยู่ในสถานที่สะดวกต่อการคมนาคม จึงทำให้มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งไทย จีน และอิสลาม ดังนั้นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตายของมอญที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณย่อมได้รับอิทธิพลจากพิธีกรรมการทำศพของกลุ่มชนอื่นบ้าง โดยเฉพาะกลุ่มชนชาวไทย จะเห็นว่ารายละเอียดพิธีกรรมบางประการของชาวมอญมีลักษณะคล้ายกับคนไทย รวมทั้งชาวมอญเกาะเกร็ดได้ลดขั้นตอนต่างๆ เกี่ยวกับการทำพิธีศพ ไปค่อนข้างมากเพื่อความสะดวกของผู้ที่มาร่วมงาน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมของชาวมอญเกาะเกร็ดได้ดียิ่งขึ้น และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษา

ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นชุมชนเก่าแก่ที่อพยพเข้ามาอยู่ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นกลุ่มมอญที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อที่สืบทอดกันมายาวนาน แม้จะผ่านการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมจนทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ได้อย่างดี

ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย การจัดพิธีกรรมจะแบ่งตามลักษณะการตายเป็น 2 แบบ คือ การตายแบบปกติ เป็นการตายด้วยโรคชรา ตามอายุขัย หรือป่วยเป็นเวลานาน และการตายแบบไม่ปกติ เป็นการตายด้วยโรคระบาดร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรค ไข้ทรพิษ กาฬโรค ตายเพราะอุบัติเหตุ ตายเพราะถูกฆาตกรรม ฆ่าตัวตาย ตายโดยไม่มีผู้รู้เห็น และตายก่อนอายุ 12 ปี

การจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับศพพระภิกษุสงฆ์ของชาวมอญเกาะเกร็ดจะไม่แบ่งประเภทการมรณภาพซึ่งจะมรณภาพแบบใดก็ตามก็จัดพิธีกรรมเป็นแบบปกติทั้งหมด การจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับศพพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ และจำพรรษานาน รวมทั้งพระเจ้าอาวาส จะทำปราสาทเพื่อฌาปนกิจอย่างสวยงามแต่ถ้าเป็นพระลูกวัดจะจัดพิธีกรรมคล้ายศพของฆราวาส ชาวมอญจะให้ความสำคัญกับการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของพระสงฆ์เพราะถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ชาวมอญมีความเชื่อว่าการนำศพประชุมเพลิงพระภิกษุสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้านั้นจะได้านิสงส์เท่ากับการถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์มรณภาพชาวมอญจะบอกข่าวการมรณภาพโดยใช้สัญญาณการเคาะระฆังช่วงเวลาอาบน้ำศพ หลังจากนั้นจะนำผ้าไตรชุดใหม่ห่มคลุมครองสังฆาฏิครบชุด จะไม่มีการมัดด้ายสายสิญจน์ ไม่ต้องนำเหรียญ หมากใส่ปากศพ และไม่ประพรมเครื่องหอม จะสวดพระอภิธรรมจนกว่าจะถึงวันทำบุญ 7 วัน การเก็บศพนั้นถ้าศพเป็นเจ้าอาวาสต้องเก็บไว้ในกุฏิที่ท่านเคยอยู่ ศพพระลูกวัดเก็บไว้ที่เมรุวัดปรมย์ยิกาวาส วัดเสาชิงทอง การเก็บศพไว้เพื่อฌาปนกิจนั้นขึ้นอยู่กับข้อตกลงของกรรมการจัดงานศพ การฌาปนกิจพระภิกษุสงฆ์ของชาวมอญเกาะเกร็ดนั้น จะนิยมสร้างปราสาทแทนเมรุทั่วไปเพราะถือว่าท่านเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ไม่ปนกับศพทั่วไป การจุดไฟเผาศพ

นั้นใช้จุดไฟจากลูกหนูแทน คนที่ไปงานศพพระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า “เพ-วะ- ชาง” จะหยิบดอกไม้จันทน์ไปวางที่จิตกาธาน โดยไม่ต้องจุดไฟแบบธรรมดา แต่จะจุดไฟโดยใช้ลูกหนูวิ่งไปที่โลงศพแล้วไฟก็จะลุกขึ้นเอง การเก็บอัฐิจะมีลักษณะคล้ายกับพิธีของการจัดการศพแบบปกติ แต่จะไม่มีพิธี อะ-โหยง-จ้ำต หรือพิธีปล่อยพระ และมอญร้องไห้จะมีเฉพาะพระสงฆ์ผู้ใหญ่

ขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดศพมรณวาสที่ตายแบบปกติ ชาวมอญจะมีการบอกข่าวการตายกันอย่างทั่วถึงถือเป็นหน้าที่สำคัญและจะมาร่วมงานกันถือว่เป็นการสร้างกุศลอย่างหนึ่ง การอาบน้ำศพ อาบด้วยน้ำส้มป่อยเพื่อเป็นการล้างบาปเวรกรรมที่ยังมีติดอนมีชีวิตอยู่ ดวงวิญญาณจะได้ไปสู่สุคติ การแต่งตัวศพโดยการประพรมศพด้วยของหอม ไม่ว่าจะเป็ชายหรือหญิงจะเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นกางเกงเรียกว่า “โปง-มอย” โดยสวมกลับหน้าเป็นหลัง กลับหลังเป็นหน้าแต่ไม่กลับตะเข็บ เพราะเดิมชาวมอญจะสวมกางเกงแทนผ้าถุง การตำหมาก การเอาเงินใส่ปากศพ จะปิดปากศพด้วยใบพลู และนำเงินใส่ปากศพ มีความเชื่อว่าผู้ตายจะได้นำไปใช้ในสวรรค์ และเป็นปริศนาธรรมให้พิจารณาว่า มีเงินทองมากมายตายไปแล้วเอาไปไม่ได้ เมื่อมีชีวิตอยู่ควรทำแต่ความดี การมัดศพ ใช้ด้ายสายสิญจน์โยงที่คอทำเป็นห่วงหมายถึง ความห่วงใยในลูก โยงมาผูกที่ข้อมือ หมายถึงความรักใคร่ห่วงใยในสามีภรรยา ขั้นสุดท้ายมัดระหว่างด้ายสายสิญจน์ที่หัวแม่เท้าทั้งสอง มัดปมสุดท้ายไว้กับด้ายสายสิญจน์คือ ความห่วงใยในทรัพย์สมบัติตน การตั้งศพนั้นชาวมอญนิยมนำศพวางบนเตียงไม้ไผ่ เรียกว่า “โจ้ง –เนียะ” การสวดพระอภิธรรม เดิมสวด 7 วัน ปัจจุบันกำหนดกี่วันขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ การนำศพลงโลง ชาวมอญมีธรรมเนียมที่เคร่งครัดมากห้ามนำโลงศพขึ้นบนบ้าน การนำศพลงโลงนั้นต้องทำนอกตัวบ้าน ก่อนยกศพใส่โลงจะทำพิธีเบิกโลงโดยเจ้าพิธีเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม การเคลื่อนย้ายและการจูงศพ จะเคลื่อนศพออกทางประตูผี ลงบันไดผี และเวียนศพจะเวียนซ้ายสามรอบ มีความเชื่อว่าจะให้ดวงวิญญาณหลงทางกลับบ้านไม่ถูก การฝังศพจะขุดหลุมโดยให้ความยาวของหลุมหันไปทางทิศเหนือและทิศใต้ ฝังศพโดยศีรษะหันไปทางทิศเหนือ การจัดวางพินเผาบนเตาเชิงตะกอน เจ้าพิธีจะให้ผู้ชายช่วยกันจัดวางพินบนเชิงตะกอนเตรียมไว้ก่อน แล้วจึงนำศพออกเผาโดยนำพินมากองไว้แล้วนำด้ายสายสิญจน์พันเวียนซ้ายรอบกองพิน 7 รอบ และขณะเผาศพนั้นมีพิธีกรรมเรียกว่า “โยนผ้าราไฟ” เป็นปริศนาธรรมให้เรียนรู้อาณมนุษย์ต้องตัด โลภะ โทสะ โมหะ การทอดผ้าบังสุกุลศพเจ้าภาพจะมอบให้ใครทอดผ้าก็ได้ พระภิกษุรูปที่ชักผ้าบังสุกุลรูปสุดท้ายต้องทำหน้าที่สอนสามเณรบทขหน้าไฟ การกลับจากเผาศพเจ้าภาพจะมีน้ำล้างที่ผสมใบส้มป่อยหรือขมิ้นไว้ให้ผู้มาร่วมงานล้างมือล้างเท้าเพราะมีความเชื่อว่าเป็นการล้างสิ่งที่ไม่เป็นมงคล การเก็บอัฐิ พระภิกษุสงฆ์ 4 รูป จะให้ศีลบังสุกุลกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตายแล้วจึงเก็บกระดูกตามพิธีกรรมจะเก็บไว้ที่วัดหรือบรรจุกระดูกไว้ในเจดีย์ก็ได้

กระดุกเก่าถ่านที่เหลือญาติพี่น้องก็จะนำไปลอยน้ำหรือฝังดิน พิธีปล่ยพระ เรียกว่า “เทาะ – อะ – โยง- จ้ำต” จะทำพิธีในเวลาเช้าตรู่ของวันทำบุญครบ 7 วัน กระทำที่วัดเพื่อเป็นพิธีสร้างพระพุทธรูปใหม่อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย และถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ญาติพี่น้อง

พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายแบบไม่ปกติ เช่น คนที่ถูกฟ้าผ่าตาย ตกต้นไม้ตาย ตายทั้งกลม ผูกคอตาย ตายด้วยอุบัติเหตุ ตายเพราะถูกฆาตกรรม ฆ่าตัวตาย เป็นต้น การตายในลักษณะแบบนี้ ไม่ปกตินี้ จะมีขั้นตอนพิธีกรรมจัดการศพที่แตกต่างจากการตายแบบปกติ คือ ต้องรีบฝังไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน และจะทำทานด้วยอาหารดิบ เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก น้ำมัน จะทำบุญได้หลังจากวันตาย 7 วัน การทำบุญ 7 วันนั้น ชาวมอญเกาะเกร็ดจะเตรียมอ่างน้ำสำหรับกรวดน้ำใส่ของกินของใช้ที่จำเป็นและสงบงจิ๋วของพระไว้ในอ่างกรวดน้ำ เมื่อทำบุญเลี้ยงพระแล้วจึงกรวดน้ำ มีพิธีปล่ยพระเช่นเดียวกับการจัดการศพแบบปกติ ถ้าต้องการเผาให้ขุดมาเผาได้หลังจากนั้น 3 ปี ยกเว้นศพที่เป็นโรคติดต่อ จะไม่มีการขุดขึ้นมาเผ้อีกเลย

วัตถุดิบของที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายเป็นสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กันตามความเชื่อของชาวมอญ เช่น การเตรียมของมาช่วยงานจะไม่นำของที่ม้เคือเถา ไม่เลี้ยงเพราะเชื่อว่าจะมีคนตายอีก การเช็ดศพให้ผ้าขาวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ เพียงที่นำศพมาตั้งก็มีวิธีการทำเตียงสี่ความหมายต่างๆ เป็นคติธรรม แหวนที่ไว้ตรงช่วงท้องของศพ หมายถึงความห่วงกังวลในทรัพย์สมบัติ เป็นบ่วงมาร ถ้ารู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็จะถอนตัวยาก กรรไกร เป็นการตัดซึ่งกิเลส ผ้าที่ใช้เช็ดศพต้องใช้ผ้าขาวที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ ซึ่งวัตถุดิบของที่ใช้ในพิธีกรรมนั้นเป็นปริศนาธรรมที่มีคุณค่าของชาวมอญเกาะเกร็ด

อภิปรายผล

จากอดีตถึงปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมและชุมชนที่เคยมีวัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบเดิมๆ ก็ค่อยๆ คลี่คลายไปซึ่งรวมทั้งความเป็นไปของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดด้วย โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ดซึ่งเดิมมีขั้นตอนต่างๆ มากมายรวมถึงรายละเอียดในการประกอบพิธีและวัตถุดิบของที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งหลายก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด มีขั้นตอนพิธีกรรมบางประการที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การจัดพิธีศพพระภิกษุสงฆ์ เดิมเก็บไว้ไม่กี่คืนแล้วจึงเผาปนกิจ ปัจจุบันเก็บไว้หลายปีได้เพราะมียาฉีดรักษาศพและเพื่อทางคณะกรรมการจัดงานจะได้เตรียมการจัดหาทุนเพื่อจัดงานได้อย่างสมเกียรติ ทั้งการบอกข่าวการตายมีความสะดวกมากขึ้นเพราะทุกบ้านมีโทรศัพท์ การช่วยงานของเพื่อนบ้านจะช่วยด้วยเงินเพื่อความสะดวกของเจ้าภาพที่จะจัดซื้อของสำหรับงานศพ การตั้งสวดพระอภิธรรมเดิมจะวางศพไว้บนเตียงไม้ไผ่ เรียกว่า ใจัง – เนียะ ปัจจุบันจะนำศพใส่โลงตั้ง

สวดพระอภิธรรมที่วัดทั้งนี้เพราะชาวมอญเกาะเกร็ดจะตายที่โรงพยาบาลจึงนำศพไปทำพิธีที่วัดเพื่อความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์และการนำศพเข้าบ้านชาวมอญเกาะเกร็ดมีความเชื่อว่าเป็นสิริมงคล จึงนิยมจัดงานศพที่วัดปรมัยยิกาวาส และวัดเสาชิงช้า หรือวัดสนามเหนือซึ่งเป็นวัดมอญฝั่งตรงข้ามกับเกาะเกร็ด ประกอบกับสภาพบ้านเรือนมีพื้นที่จำกัดในการจัดงานรับรองผู้มาช่วยงาน การสวดพระอภิธรรมศพซึ่งเดิมจะมีผู้รู้ภาษามอญ อ่านนิทานให้เพื่อนที่มาอยู่เป็นเพื่อนศพได้ฟังค่อยๆ เลิกปฏิบัติไปพร้อมกับความเจริญของชุมชน ค่านิยมของชาวมอญสมัยใหม่ก็เริ่มเปลี่ยนไป โดยเจ้าภาพจัดมหรสพมาแสดง เช่น ลิเก โขนและภาพยนตร์ การจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของศพที่ตายแบบไม่ปกติเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากซึ่งเดิมจะฝังอย่างเดียวแล้วขุดขึ้นมาเผา ปัจจุบันชาวมอญเกาะเกร็ดจะเผาอย่างเดียวเพราะไม่มีสถานที่สำหรับฝังศพเพราะข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ ส่วนโกดังหรือเมรุเก็บศพของชาวมอญเกาะเกร็ด มี 2 แห่ง คือ วัดปรมัยยิกาวาส และศาลาเก็บศพวัดเสาชิงช้า

อย่างไรก็ตามการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างนั้นก็เป็นธรรมดาของการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่สิ่งที่ยังคงอยู่ของชาวมอญเกาะเกร็ด คือ ความสัมพันธ์กันในชุมชน ความร่วมมือร่วมใจในการช่วยงานทำให้ชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดนี้มีความสงบสุขแสดงถึงความเข้มแข็งที่เด่นชัด

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี ของชาวมอญเกาะเกร็ดในด้านอื่นๆ อีก เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน เป็นต้น

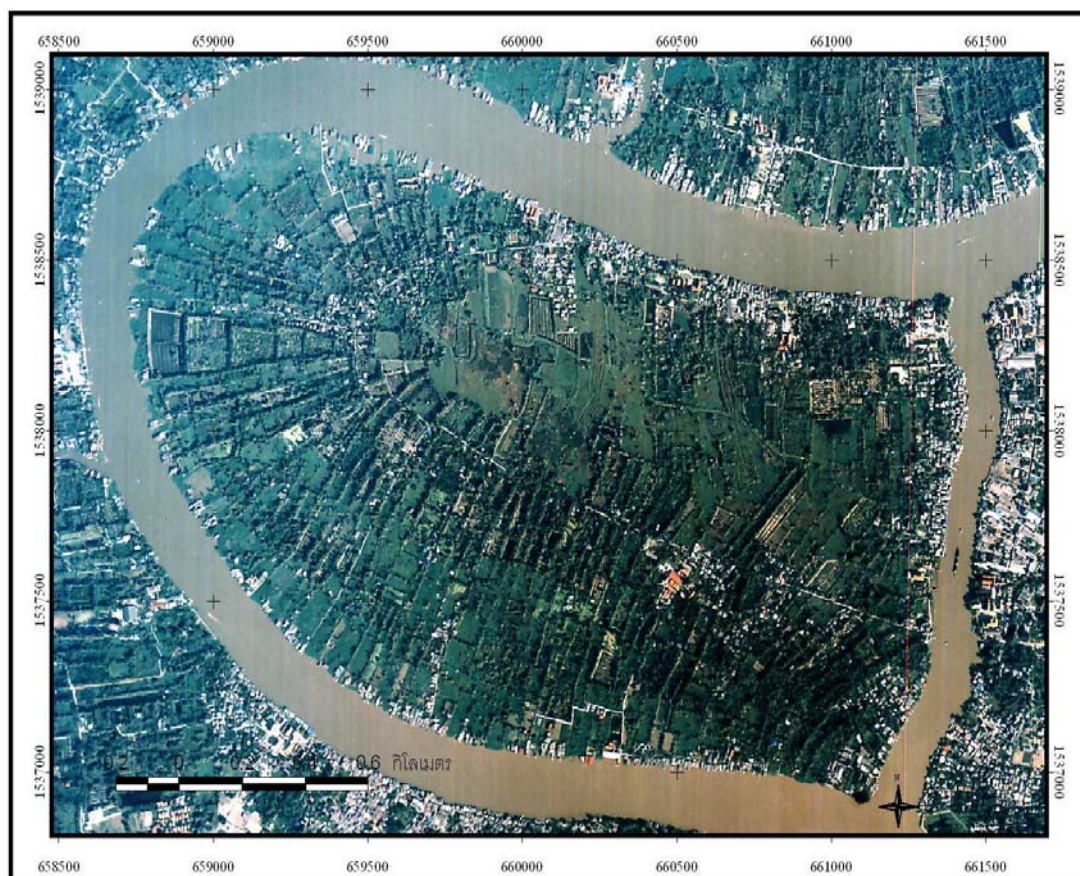
บรรณานุกรม

- กชพร ตราโมท. (2542). *มอญรำเกาะเกร็ด ในเอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง บทบาทและวัฒนธรรมจากภาพชีวิตชาวมอญในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: หอสมุดดนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
- กนกพร วิวัฒนาการ. (2543). *การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ คบ.ม. (สาขาเคหการ) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ถ่ายเอกสาร.
- คัธลียา พรเพชรสุข. (2544). *การวางผังโครงสร้างการใช้ที่ดินและแนวทางการพัฒนา เกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาสังแวดล้อม) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ถ่ายเอกสาร.
- เฉลย แก้วสนธิ. (2549, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 135 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- เฉลิมศักดิ์ ปาลา. (2549, 17 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- เข้ม หม่นทอง . (2549, 22 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- ดรุณี แก้วม่วง. (2526). *200 ปีสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกระษัตริย์. (2505). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกระษัตริย์. (2535). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ. (2544). *การศึกษาพิธีกรรมปลงศพ ณ แหล่งโบราณคดีค่ายประตูผา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ถ่ายเอกสาร.
- ณอมศักดิ์ ศิริรัตนกุล. (2549, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- ธีรานันท์, บรรณารักษ์. (มปป). *การตายและพิธีการทำบุญศพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.

- ปราณี วงษ์เทศ. (2534). *พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรุง วงศ์จำนง. (2549, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 44/2 หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- แปลก สนธิรักษ์. (2525). *ลัทธิประเพณี และพิธีกรรม*. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.
- พระครูวิมลธรรมมาภรณ์. (2549 , 17 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่วัดปร่อมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2530). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศาล บุญผูก. (2537). *รำมอญในสงกรานต์บางกระบือ*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- พิศาล บุญผูก. (2549 , 17 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรัช วงศ์วุฒิ. (2550 , 16 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- วิวัฒน์ชัย บุญญานุกองศ์. (2544) . *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขารัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สบสุข ลีละบุตร. (2543). *การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษา : เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม)
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ถ่ายเอกสาร.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- สมเขตร์ สุขศิลาธรรม. (2549, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 2/1 หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- สมศรี ศิริขวัญชัย. (2541). *การวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ : กรณีศึกษาชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ถ่ายเอกสาร.

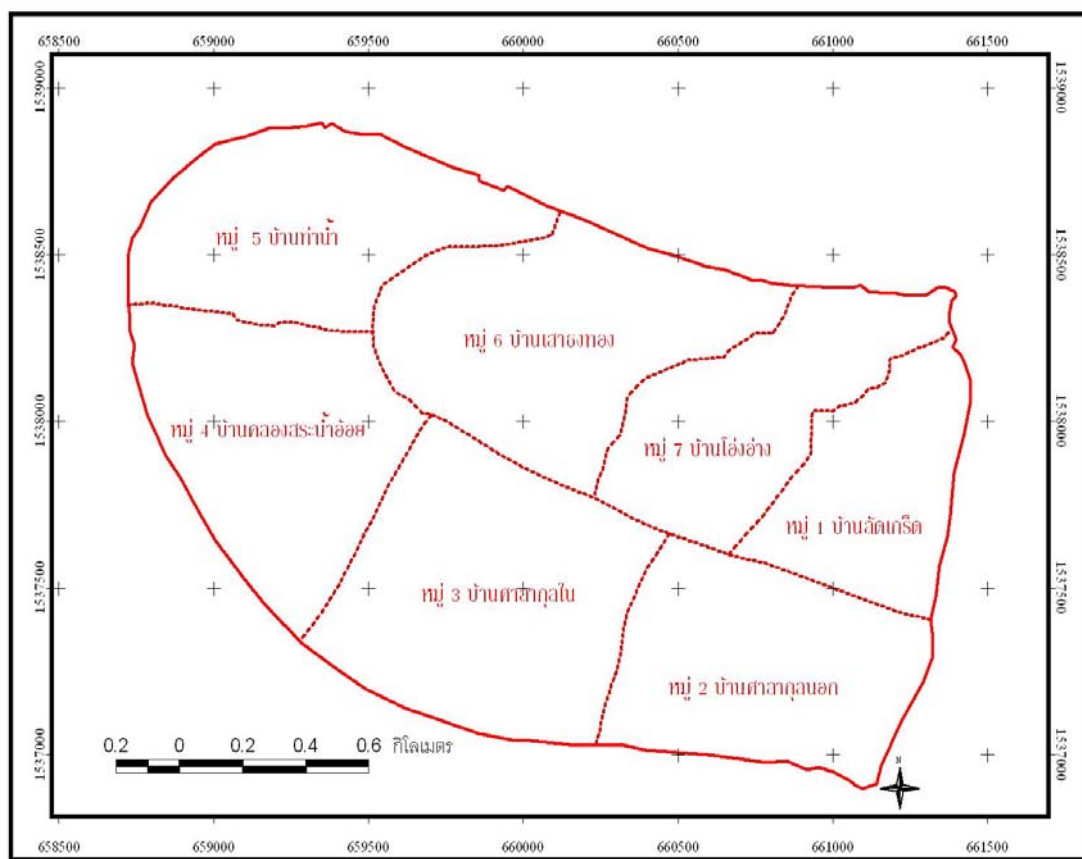
- สามารถ จันทรสุรีย์และคณะ. (2543). *ประเพณีไทยในปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: สยามการพิมพ์.
- สุทัศน์ ตันสุวรรณ. (2536). *ประเพณีการตายของชาวไทยภู่อ บ้านแขงบาดาล ตำบลแขงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาไทยคดีศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ถ่ายเอกสาร.
- สุภรณ์ โอเจริญ. (2519). *ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ อม. (สาขาประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ถ่ายเอกสาร.
- สุรัช บัวหิรัญ. (2549, 25 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 63 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- สุรินทร์ ทับรอด. (2541). *พิธีรำผีเบื้องในงานศพของชาวมอญพระประแดง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวัฒนธรรมศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ถ่ายเอกสาร.
- สุเวทย์ อวยจินดา. (2543) *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเทคโนโลยีการผลิต เครื่องปั้นดินเผาในชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาเทคโนโลยี). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ถ่ายเอกสาร
- สุเอ็ด คชเสนี. (2543). *วัฒนธรรมประเพณีมอญ*. กรุงเทพฯ: เทคโนโลยีชั้นแอตเวอร์ไทยซิ่ง.
- เสฐียรโกเศศ. (2531). *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการตาย*. กรุงเทพมหานคร : แม่คำฝาง.
- อนุমানราชธน, พระยา. (2515). *ประเพณีต่างๆ ของไทย*. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา.
- อลิสรา รามโกมุท. (2542). *เกาะเกร็ด วิถีชีวิต ชุมชนมอญริมน้ำเจ้าพระยา*. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- อวยชัย ตั้งเตรียมใจ. (2546). *การศึกษาพิธีกรรมประเพณีงานศพ ของชาวไทยเขิน ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาไทยศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏธนบุรี, ถ่ายเอกสาร.
- อารีย์ ประดิษฐ์วงศ์. (2549, 15 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เกตุอัมพร ชั้นอินทร์งาม ที่บ้านเลขที่ 71/3 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- เอ็ด ภิรมย์. (2542). *เกาะเกร็ด*. กรุงเทพฯ: เอ็น พี สกรีนพริ้นติ้ง.

ภาคผนวก ก
พื้นที่ศึกษา ชาวมอญเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รูปถ่ายทางอากาศ ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พ.ศ.2540 ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

ภาพประกอบ 1 รูปถ่ายทางอากาศ ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พ.ศ.2540
ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

แผนที่แสดงขอบเขตหมู่บ้าน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงขอบเขตหมู่บ้าน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ที่มา : ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพประกอบ 3 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญเกาะเกร็ด ริมน้ำเจ้าพระยา หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 5 ทำเรือข้ามฟากวัดสนามเหนือ ไปทำเรือข้ามฟากวัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่เวลา 06.00 -21.00 น.
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 6 ท่าเรือข้ามฟากวัดปรมย์ยิกาวาส หมู่ที่ 7 ไปท่าเรือข้ามฟากวัดสนามเหนือ
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 7 ทางเดินเท้าภายในเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด
เป็นถนนคอนกรีตรอบเกาะ ความกว้าง 1.50 เมตร
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 8 ทางเดินเท้าภายในเกาะเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง
เป็นถนนคอนกรีต กว้างประมาณ 1.50 เมตร เนื่องจากทางเดินเท้าแคบ
จึงใช้จักรยาน และจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะเท่านั้น
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาคผนวก ข
หนังสือภาษามอญ ประเพณีของชาวมอญเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพประกอบ 9 ไบลานภาษามอญวางบนกาะเยี้ย พิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 10 ไบลานภาษามอญ พิชิตภรณ์ที่วัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 11 ตู้เก็บใบลานมอญและหนังสือมอญ พิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 12 ป้ายต้อนรับนักท่องเที่ยวภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ
หน้าวัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 13   เตาเผาหลังเต่าสมัยโบราณสำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผา ในหมู่ที่ 1
บ้านลัดเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 14 การสาธิตปั้นเครื่องปั้นดินเผา ณ พิพิธภัณฑ์วัดปรมย์ยิกาวาส หมู่ที่ 7
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2549)

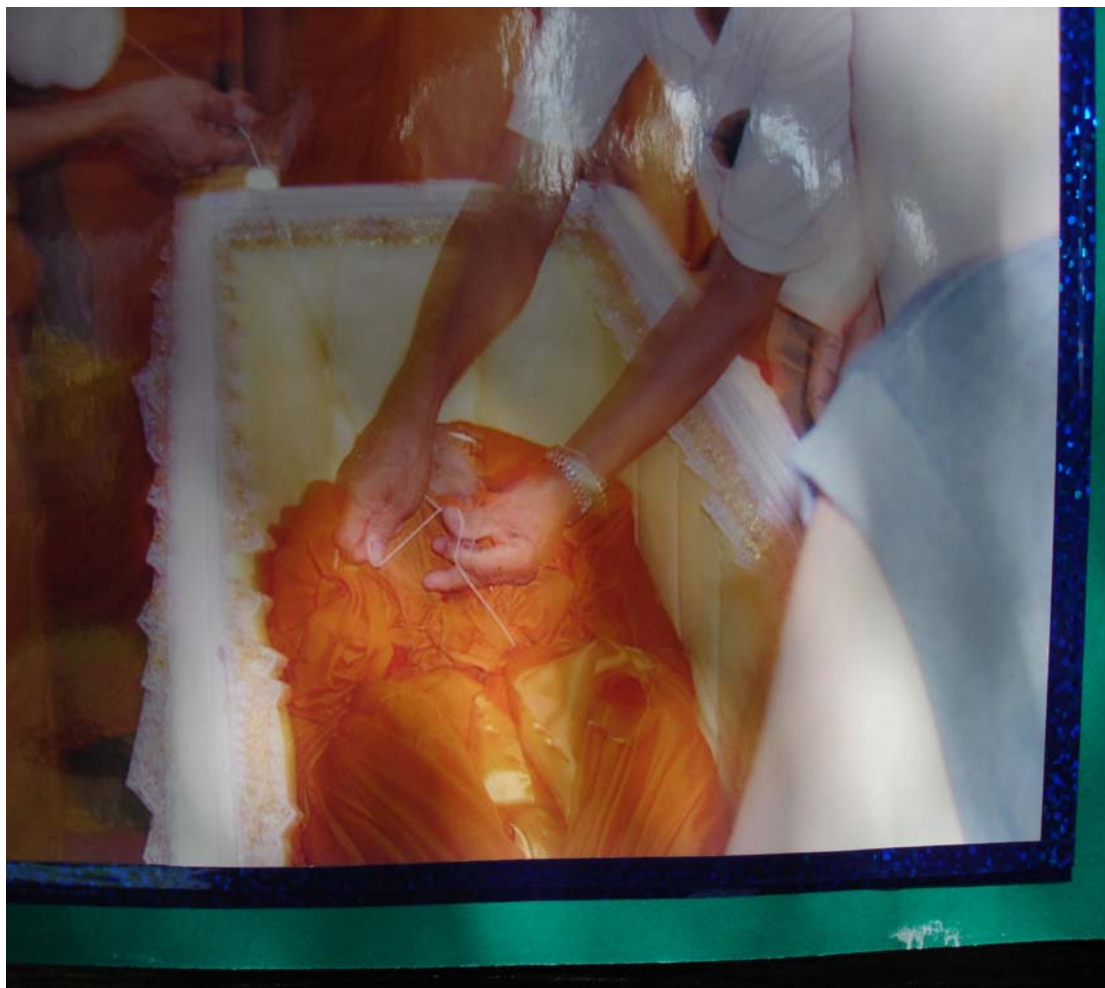
ภาพประกอบ 15 การแห่ธงตะขาบ คติความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ด
 ในงานวันสงกรานต์ ประจำปี 2549 วันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2549
 (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาคผนวก ค

การจัดงานศพพระภิกษุสงฆ์ของชาวมอญเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพประกอบ 16 การอาบน้ำศพพระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548)

ภาพประกอบ 17 การนำศพพระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ไส้โลงและ
เก็บศพไว้ที่ศาลาวัดไผ่ล้อม หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง ตำบลเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548)

ภาพประกอบ 18 มอญรำ เป็นการรำของชาวมอญ ในวันสวดพระอภิธรรมศพ
พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ตำบลเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 19 รำมอญเป็นการรำรำเหมือนมอญรำแต่ผู้รำไม่ใช่ชาวมอญ
ในวันสวดพระอภิธรรมศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 20 การสร้างปราสาทเขาศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 21 หงส์ประกอบปราสาทเผาศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม
เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 22 ปราสาทเผาศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 23 ศาลาโรงทานหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 สำหรับเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน
พระราชทานเพลิงศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 24 การแห่ศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
เพื่อขึ้นตั้งที่ปราสาทมอญ ในวันพระราชทานเพลิงศพ วันอาทิตย์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2550
ณ วัดไผ่ล้อม ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 25 การเชิญศพพระครูปลัดวันชัย วายาโม
ศพออยู่ในโลงแก้วซึ่งทำขึ้นพิเศษสำหรับเจ้าอาวาส
ในวันพระราชทานเพลิงศพ วันอาทิตย์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2550
ณ วัดไร่ล่อม ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 26 ภาพชาวบ้านเกาะเกร็ด ถวายปัจจัยเพื่อนำดอกไม้จันทน์
ไปวางที่ปราสาทเผาศพ และดอกไม้จันทน์ที่นำไปวางจะเวียนนำมาใช้ได้อีกในงานต่อไป
ในวันพระราชทานเพลิงศพ วันอาทิตย์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2550
ณ วัดไผ่ล้อม ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 27 ลูกหนูที่ใช้จุดในวันพระราชทานเพลิงศพ
พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2550
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 28 ภาพชาวมอญจากวัดมอญต่างๆ นำลูกหนุมมาจุดช่วย
ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม
วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2550 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาพประกอบ 29 การจุดลูกหนู ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปลัดวันชัย วายาโม
เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2550)

ภาคผนวก ง

เมรุเผาศพและโกดังเก็บศพ วัดปรมัยยิกาวาส และวัดเสาธงทอง
ของชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพประกอบ 30 เมรุเผาศพ วัดเสาชงทอง หมู่ที่ 6 บ้านเสาชงทอง
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 31 ศาลาตั้งสวดพระอภิธรรม วัดเสาชิงทอง หมู่ที่ 6 บ้านเสาชิงทอง
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 32 โถงเก็บศพ วัดปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2550)

ภาคผนวก จ
วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ภาพประกอบ 33 ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์ นายสมเชตร สุขศิริธรรม อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2549 ณ พิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาส
หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2549)

ภาพประกอบ 34 ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์ พ.ต.ต. วิรัช วงศ์วุฒิ และ นางแสง วงศ์วุฒิ
เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550 ณ บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
(ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

ภาพประกอบ 35 ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์ นางอารีย์ ประดิษฐ์วงศ์ อาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2549 ณ ศูนย์การเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผา
 หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
 (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2549)

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ / ชื่อสกุล	นางสาวเกตุอัมพร ชัยอินทร์งาม
วันเดือนปีเกิด	15 ธันวาคม 2519
สถานที่เกิด	อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	67 สุขุมวิท 19 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม
พ.ศ. 2540	ค.บ. (ภาษาไทย) จาก สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
พ.ศ. 2550	กศ.ม. (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ